

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Павлик О.А.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Реєстраційний № _____

« _____ » _____ 2019р.

« _____ » _____ 2019р.

НАСТУПНІСТЬ У СТАНОВЛЕННІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ
ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ПНП-м-14
ступеня вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Пиріжок Надії Сергіївни

Керівник кандидат педагогічних наук,
доцент, зав. кафедри початкової освіти
Павлик О. А.

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ	
МІЖ ЗАКЛАДОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І НОВОЮ УКРАЇНСЬКОЮ	
ШКОЛОЮ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО СТАНОВЛЕННЯ МОВНОЇ	
ОСОБИСТОСТІ	
1.1. Поняття «мовна особистість», педагогічні чинники її	
становлення.....	8
1.2. Наступність між закладом дошкільної освіти та Новою українською	
школою, умови реалізації.....	22
1.3. Забезпечення наступності у становленні мовної особистості	
дошкільника і молодшого школяра.....	32
Висновки до розділу 1.....	39
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ У	
ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА І МОЛОДШОГО	
ШКОЛЯРА	
2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці дошкільного і шкільного	
навчання.....	42
2.2. Дослідно-експериментальна робота щодо забезпечення наступності у	
становленні мовної особистості дітей дошкільного і молодшого шкільного	
віку.....	53
2.3. Результати дослідної роботи.....	66
Висновки до розділу 2.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	75
ДОДАТКИ.....	85

ВСТУП

Актуальність роботи. Протягом останніх трьох років суспільство обговорювало тему змін в освіті і прийшло до висновку, що консервативна модель навчання з наданням знань застаріла для нового покоління. Тому виникла потреба у такій школі, в якій надані знання навчатимуть застосовувати у житті. «17 серпня 2016 року Міністерство освіти і науки України оприлюднило для широкого обговорення першу версію «Концептуальних засад реформування середньої освіти». Цей документ пояснює ідеологію змін в освіті» [45, с. 2].

«Міністерством освіти і науки України були сформульовані концептуальні засади реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» [51]. Реформа передбачає перетворення традиційної освіти на рефлексивно-компетентнісну. У нових умовах важлива роль надається формуванню особистості, яка б могла використовувати набуті знання, уміння і навички у повсякденному житті і майбутній професійній діяльності. Разом з тим, враховуючи швидкий перебіг змін, місце людини у соціумі багато в чому залежить і від її вміння презентувати себе, від її ступеня володіння мовою, від рівня розвитку мовлення в цілому, а отже становлення мовної особистості виходить на перший план.

Як зазначено в Інструктивно-методичних рекомендаціях щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти, «забезпечення неперервності здобуття людиною освіти є можливим за умови реалізації принципів перспективності і наступності між суміжними ланками освіти, зокрема дошкільною і початковою. З переходом освіти на нові терміни, структуру та зміст навчання актуалізується питання пошуку шляхів забезпечення цілісного розвитку особистості на різних рівнях освіти» [23].

Як свідчить аналіз наукових праць, проблема становлення мовної особистості не є новою, але недостатньо розроблена в практичному аспекті.

Даною проблемою займалися давно. Поняття «мовна особистість» і створення трирівневої моделі такої особистості належить Ю. Караулову [28]. Оскільки поняття є міждисциплінарним, то існують різні його дефініції в лінгводидактиці (М. Пентилюк [46], Л. Струганець [57], С. Сухих [59]); у психолінгвістиці (О. Лавриненко [33]); у соціолінгвістиці (Є. Боринштейн [8]); у лінгвістиці (В. Виноградов [12], С. Сухих [59], Г. Богин [3], С. Воркачев [13]). В. Маслова розкрила компоненти мовної особистості [38]. Чинники становлення мовної особистості досліджували М. Пентилюк [46], Л. Мацько [39] та Є. Голобородько [19]. Вважаємо, що дана проблема потребує подальшого дослідження у контексті забезпечення наступності між дошкільною і початковою ланками освіти.

На жаль, проблеми, які заважають мовному розвитку дитини, з'являються ще до школи. Тому актуальності набуває питання дотримання наступності у розвитку мовлення дитини.

Проблему наступності розглядають багато вчених. Ми виокремили найважливіші аспекти досліджень. Так О. Вашуленко дала характеристику принципу наступності [11], С. Русова [52] визначила шляхи реалізації наступності, лінгводидакт А. Богуш [4] розглядає наступність у взаємозв'язку з перспективністю та спадкоємністю, Л. Калмикова [27] вказала на шляхи вирішення можливих проблем наступності, І. Перережко [47] визначила проблеми наступності у навчанні, О. Савченко [53] розкриває вплив наступності на особистісний розвиток, О. Ковшар [29] обґрунтувала значення передшкільної освіти як зв'язної ланки між дошкільним та початковим етапами розвитку дитини тощо.

У практиці дошкільного й початкового навчання проблему наступності вирішують традиційно: у дошкільних закладах прискорюють темпи розвитку дошкільників, а в школі заново опрацьовують уже відомий дітям матеріал, орієнтуючись на тих учнів, що не відвідували заклад дошкільної освіти. Це стосується усіх аспектів навчального процесу, зокрема і розвитку мовлення.

Така робота не сприяє ефективному становленню мовної особистості. Таким чином, виникає нагальна потреба у вирішенні проблеми наступності у становленні мовної особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку, що підтверджує актуальність дослідження.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та впровадити систему роботи щодо забезпечення наступності у становленні мовної особистості дитини дошкільного до молодшого шкільного віку.

Відповідно до мети роботи було поставлено такі **завдання дослідження**:

1. На основі теоретичного аналізу з'ясувати сутність поняття «мовна особистість».

2. Розкрити феномен наступності між дошкільною і початковою ланками освіти та умови її реалізації.

3. Визначити вплив взаємозв'язку дошкільної і початкової ланки освіти на становлення мовної особистості дитини та побудувати лінгводидактичну модель забезпечення наступності.

4. Вивчити стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання.

5. Дослідити динаміку становлення мовної особистості дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

6. Розробити систему роботи щодо забезпечення наступності у становленні мовної особистості між дошкільним закладом і початковою школою та експериментально перевірити їх ефективність.

Об'єкт дослідження – процес поступового становлення мовної особистості дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – система роботи із забезпечення наступності у становленні мовної особистості дитини у дошкільному закладі та початковій школі.

Гіпотеза: забезпечення наступності у становленні мовної особистості дитини дошкільного і молодшого шкільного віку буде ефективним за таких умов:

- 1) мотивації до спілкування українською мовою та поступового переходу від гри до навчання;
- 2) сенсорного та емоційного збагачення мовлення;
- 3) впровадження лінгводидактичної моделі як засобу реалізації наступності між дошкільною та початковою ланками освіти;
- 4) забезпечення систематичної роботи щодо становлення мовної особистості.

Методи дослідження: для досягнення мети і ефективної реалізації завдань ми використали комплекс методів: *теоретичні* (аналіз психолого-педагогічної літератури з метою вивчення стану проблеми, різних точок зору, визначення власних позицій у досліджуваній проблемі); *емпіричні* (спостереження за навчальним процесом, вивчення досвіду роботи вихователів та вчителів, анкетування, тестування (Методика «Гейдельберзький тест мовленнєвих здібностей»), педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний), математичні методи обробки даних (кореляція за коефіцієнтом Пірсона).

Експериментальна база досліджень: комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 236 комбінованого типу» Криворізької міської ради Дніпропетровської області, «Спеціалізована середня загальноосвітня школа I-III ступенів № 70» м. Кривий Ріг Дніпропетровської області.

Апробація дослідження: здійснювалася у формі виступу на XXI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції», на засіданні методичного об'єднання вчителів початкових класів Криворізької спеціалізованої школи I-III ступенів № 70 Дніпропетровської області, у публікаціях:

• Мовна особистість: сутність, структура, зміст, чинники формування // Актуальні питання теорії і практики початкового навчання: Збірник наукових

праць студентів. – Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2018 – Вип. 11. – 219 с. – С. 113 – 119.

•Проблема становлення мовної особистості у практиці шкільного навчання // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції: зб. Матеріалів XXI Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 24 квітня, 2018 р.; / Редкол.: І.І. Тимошенко (відп. ред.) та ін. – Київ: Вид-во Європейського університету, 2018, – 313 с. – С. 63-67.

•Павлик О.А., Пиріжок Н.С. Наступність у становленні мовної особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку / О.А.Павлик, Н.С. Пиріжок. – Методичний посібник. – Кривий Ріг, 2019. –52 с.

Наукова новизна: представлено лінгводидактичну модель забезпечення наступності у становленні мовної особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку; обґрунтовано та розроблено систему роботи щодо забезпечення наступності у становленні мовної особистості дитини в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти та Нової української школи.

Практичне значення: узагальнені матеріали дослідження можуть бути використані у подальших наукових розвідках сутності та змісту становлення мовної особистості на різних етапах онтогенезу; методистами при розробці програм для дитячого садка і початкової школи та створення принципово нових методик і програм, зорієнтованих на становлення мовної особистості дітей дошкільного і молодшого шкільного віку; в особистій майбутній професійній діяльності.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичного і експериментального), висновків, списку використаної літератури, що нараховує 72 джерела, та додатків. Загальний обсяг роботи – 129 сторінок, обсяг основного тексту – 74 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ МІЖ ЗАКЛАДОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І НОВОЮ УКРАЇНСЬКОЮ ШКОЛОЮ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО СТАНОВЛЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Поняття «мовна особистість», педагогічні чинники становлення

Кожна дитина – особистість і відображення особистісних рис кожного безпосередньо пов'язане з мовою.

Поняття «мовна особистість» (МО) має кілька дефініцій відносно різних галузей знань, серед яких можна виявити філософські, психологічні, соціологічні точки зору, представлені у таблиці (див. табл. 1.1.).

Таблиця 1.1.

Поняття «мовна особистість» у різних галузях знань

Галузь знань	Науковець	Визначення МО
Мовознавство	Ю. Караулов	Мовна особистість – «є особистість, виражена в мові (текстах) і через мову, є особистість, реконструйована в основних своїх рисах на базі мовних засобів» [28, с. 37].
Психолінгвістика	О. Лавриненко	«Існує специфічний тип функціонального співвідношення між когнітивним, мотиваційним та емоційним компонентами мовної особистості, який зумовлюється ступенем розвитку кожного з цих компонентів і визначає низку психологічних якостей мовної особистості» [33].
Соціолінгвістика	Є. Боринштейн	«Мовна особистість – це «особистість, охарактеризована з боку впливу засвоєної нею мовної культури на її особистісні якості та соціально-культурну ефективність її діяльності як суб'єкта суспільних відносин» [8].
Лінгводидактика	М. Пентилюк	«Мовна особистість – людина, що володіє виражальними багатствами мови, продукує її в різних життєвих ситуаціях і шанує її, дбає про її збереження й розвиток» [46, с. 85-86].

Продовж. табл. 1.1.

	Л. Струганець	«Мовна особистість – «мовець, який досконало знає мову, усвідомлено творчо володіє нею, сприймає мову в контексті національної культури як духовну серцевину її, користується мовою як органічним засобом самотворення, самоствердження і самовираження, розвитку своїх інтелектуальних та емоційно-вольових можливостей та як засобом соціалізації особи в даному суспільстві» [57, с. 38].
--	---------------	--

Крім того, поняття мовної особистості є широким у своєму змісті, на що вказують багато авторів (див. табл.1.2.).

Таблиця 1.2.

Дефініція поняття «мовна особистість»

Науковець	Визначення МО
В. Виноградов	«Мовна особистість виступає віддзеркаленням колективних норм і соціально-мовних форм, а також є інтегрованим явищем соціально мовних категорій» [12, с. 61].
С. Сухих	«Мовна особистість є людиною – носієм мови, яка здатна до мовленнєвої діяльності і має комплекс особистісних особливостей, що дозволяють їй утворювати та сприймати мовленнєві повідомлення» [59, с. 64].
Г. Богин	«Мовна особистість є тою сукупністю особливостей, що становлять вербальну поведінку. Людина розглядається як та, що використовує мову як засіб для спілкування. У такому разі людина вважається комунікативною особистістю» [3, с. 3].
С. Воркачев	«Мовна особистість – базова, національно-культурна модель носія певної мови» [13, с. 65].

Отже, поняття мовної особистості є багатоаспектним. Основу МО складають світоглядний, культурологічний та особистісний компоненти.

Спільна характеристика, яку можна прослідкувати у різних визначеннях мовної особистості, виявляється у тісному зв'язку особистісних рис людини з її мовними проявами. Мовна розвинутість людини творить її саму, визначає її роль у діяльності, її місце у соціумі. Однак не важко помітити розбіжності у поглядах науковців, що мають не менш важливе значення для становлення мовної особистості, хоча і не входять до її складу. Серед них:

- значущість впливу психологічних компонентів на розвиток мовлення;
- вміння послуговуватися мовою у життєвих ситуаціях;
- пошана до мови як прояв національної поваги;
- постійне вдосконалення володіння рідною мовою.

Вважаємо, що мовна особистість – це людина, яка вільно володіє мовою і прагне до підвищення її рівня, безперервно працює над збагаченням мовного досвіду, вміє помічати помилки у власному мовленні та виражає індивідуальність засобом мовлення. На підставі аналізу поняття «мовна особистість» ми з'ясували, що вкрай важливо звернути увагу здебільшого на психологічний та соціальний механізми становлення мовної особистості.

Мовна особистість має специфічну структуру. Оскільки явище розглядається у різноманітних вимірах, ми також представимо різні структури. Почнемо з найпоширенішої – структури мовної особистості за мовознавцем Ю. Карауловим [28, с. 38]. Науковець вважає, що структура включає три рівні, які взаємодоповнюють один одного. Представимо це у схемі (див. рис.1.1.).

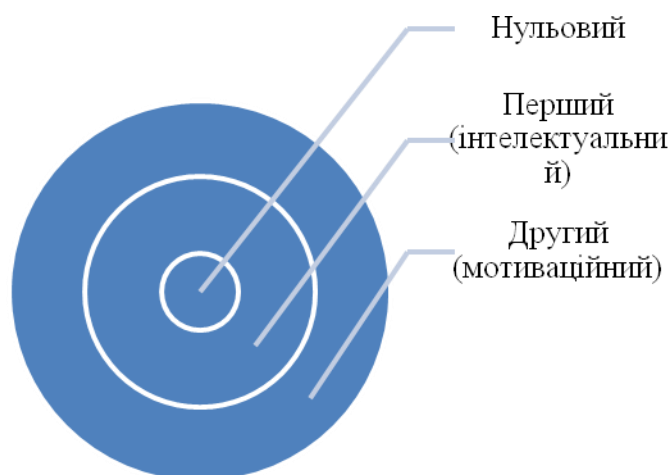

Рис.1.1. Трирівнева структура мовної особистості за Ю. Карауловим

Компоненти структури МО (за Ю. Карауловим) подаємо узагальнено у схемі (див. рис. 1.2.).

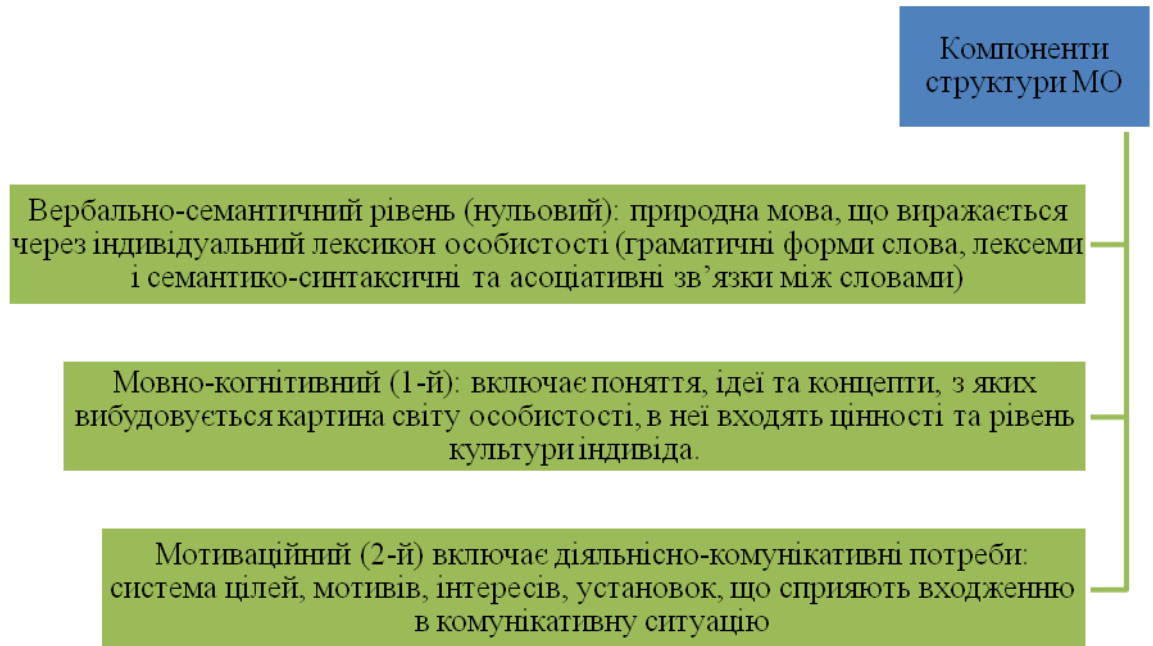

Рис. 1.2. Структурні компоненти МО (за Ю.М. Карауловим)

За словами Ю. Караулова: «...власне мовна особистість починається не з нульового, а з першого рівня, тому що виявляється можливим індивідуальний вибір, особистісна перевага - у нешироких межах - одного поняття іншому, допустимо надання статусу важливішої в суб'єктивній ієрархії цінності <...> Нульовий же рівень – слова <...>приймаються кожною мовною особистістю як даність, і будь-які індивідуально-творчі потенції в словотворчості, оригінальності асоціацій і нестандартності словосполучень не в змозі змінити цю генетично і статистично обумовлену даність. Вищий, мотиваційний рівень структури мовної особистості більш схильний до індивідуалізації» [28, с. 39].

Таким чином, трирівнева модель мовної особистості відображає узагальнений тип МО. Якщо брати конкретну особистість і досліджувати її мовлення, ми спостерігатимемо істотні відмінності, адже в кожного індивіда може переважати свій рівень в структурній будові. Взагалі мовну особистість оцінюють за її інтелектуальним рівнем розвитку, особливостями мислення, індивідуальністю поглядів на світ, рівнем оволодіння способами вивчення мови тощо.

Розглянемо структуру мовної особистості в психологічному контексті. Мовна особистість, у першу чергу – особистість як психологічний феномен. Над цим питанням працювали здебільшого вітчизняні психологи. Л. Виготський звертає увагу на природну основу мовної особистості та наголошує, що «слово» (як одиниця мовлення) виникає у процесі суспільної практики та є фактом об'єктивної дійсності, незалежно від індивідуальної свідомості людини» [15, с. 51].

Відносно цього пропонуємо розглянути процес становлення мовної особистості дитини як свідому, цілеспрямовану та активну мовленнєву діяльність, що виникає пофазово в об'єктивній дійсності без втручання індивідуальної свідомості дитини. Науковцями було виділено різну кількість фаз мовленнєвої діяльності: О. Леонтьєвим – 5 [35], Т. Ладиженською – 4 [34], І. Зимньою – 3 [24]. Проаналізувавши погляди дослідників на структуру мовленнєвої діяльності, ми виокремили спільні компоненти та відобразили їх у схемі (див. рис. 1.3.).

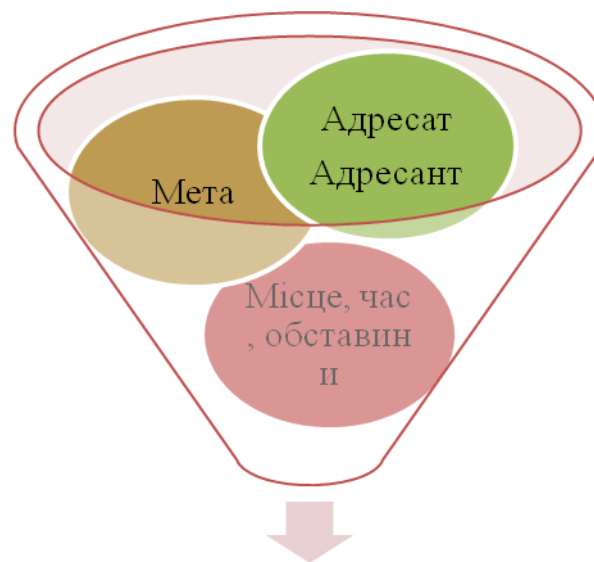
Рис. 1.3. Структура мовленнєвої діяльності

Опишемо представлену модель структури мовленнєвої діяльності.

Першим компонентом виступає мотивація до розвитку мовлення. З огляду на витоки загальної психології, «потреба – це нестаток суб'єкта в чомусь конкретному: в матеріальних умовах і засобах життя, у спілкуванні, пізнанні,

діяльності й відпочинку» [65]. Визначаючи потребу мовної особистості, вважаємо, що це особистісне бажання, прагнення до діяльності (у мовленнєвій діяльності це виражається фразами «хочу говорити» або «не змовчу»). На початку свого існування потреба є неусвідомленою. У момент усвідомлення, коли встановлюється зв'язок з предметом мовлення (уявним змістом) і цілями мовленнєвої діяльності потреба перетворюється на мотив. Мотив відіграє важливу роль у спрямованості свідомості, волі та почуттів, емоцій, які вкрай необхідні для вступу дитини у комунікацію.

При наявності мотивації дитина приступає до орієнтовно-дослідницької діяльності, направленої на аналіз мовленнєвої ситуації. Ситуація має такі компоненти (див. рис.1.4.).

Компоненти мовленнєвої ситуації

Рис. 1.4. Компоненти мовленнєвої ситуації

Компонентами мовленнєвої ситуації є:

- адресат-адресант (з ким говорити): з однією чи декількома людьми;
- місце, час, сфера обставин (де говорити?): в офіційних чи неофіційних умовах;
- мета спілкування: повідомлення, прохання, наказ тощо.

Аналізуючи це, дитина планує свою мовленнєву діяльність і таким чином може запобігти складнощам у спілкуванні. То ж це є другим компонентом мовленнєвої ситуації.

Останнім компонентом у ситуації мовлення виступає контроль за виконанням. Дитина реалізує своє або сприймає і розуміє чуже мовлення, разом з тим контролюючи результати у ході мовленнєвої діяльності.

Зрозуміло, що виникнення бажання дитини стане головним поштовхом до становлення мовної особистості, тут головне місце у діяльності вихователя та вчителя займає вміння опиратися на вікові особливості дитини, адже головна її діяльність – гра, тож перехід до навчання потрібно побудувати грамотно, логічно і послідовно.

Мотивація не єдиний психологічний компонент, яким слід послуговуватися.

Розглянувши мовну особистість окремо з точок зору лінгвістичної та психологічної наук, ми звернулися до витоків психолінгвістики.

Проаналізувавши погляди О. Лавриненко, зауважимо на взаємозв'язку вроджених особливостей з проявами мовного рівня особистості. Науковцем зазначено таке: «...люди, у яких переважає образне мислення, висловлюються гарно та естетично, вони наділені здібностями складати поетичні рядки та активісти у так званій народній етимології. Ті, кому пощастило мати логічний тип мислення, мають успіх у веденні полеміки, говорять максимально чітко та зрозуміло» [33].

Не менш важливим тут виступає і генетичний чинник, що характеризується в даному випадку схильністю або відсутністю такої до оволодіння декількома мовами на належному рівні (моно- або полілінгвальність).

Людина народжується з певним психотипом: вона може спрямовувати себе на власний внутрішній світ, а може керуватися зовнішніми чинниками, тобто переважає екстра- або інтровертованість. Відносно цього проявляються

індивідуальні особливості поведінки людини, її емоційне сприймання подій, що безпосередньо впливає на образ мовця.

Окрім психологічної складової, звернемося до біологічної. Багато в чому мовлення людини залежить від когнітивного компонента, а саме від того наскільки швидко і точно органи чуття, за ними ділянки мозку, а потім органи мовлення трансформують чуттєві імпульси, перетворюючи їх у свідому інформацію.

Говорячи про біологічний компонент, хочемо зауважити на сенсорному збагаченні мовлення дитини. Найближчий засіб творення мовлення – це довкілля дитини, природа навколо неї, тому важливо розуміти, наскільки значний сенс несе сенсорне підґрунтя для збагачення словника, для розширення мовного досвіду дитини. З цього приводу висловила І. Марченко: «В основі словникової роботи лежить чуттєвий досвід дитини, процеси відчуття та сприймання<...>Для того, щоб засвоїти значення слова, дитина повинна відчувати якості, властивості, ознаки, побачити їх, «покуштувати», доторкнутись. У ході такого безпосереднього ознайомлення з предметами та явищами у дитини формуються уявлення про них, які потім закріплюються у словах» [37, с. 73].

Отже, у навчально-виховному процесі особливу увагу необхідно приділяти сенсоричі (відчуття і сприймання дитини), яка становить основу організації словникової роботи. При цьому зауважимо, що найкраще послуговуватися таким напрямом роботи з дитиною дошкільного віку, що може стати міцною базою для становлення мовної особистості.

Ми не можемо змінити генетично переданий когнітивний компонент дитини, але можемо вплинути на мотиваційний та емоційний, виходячи із представлені структури мовної особистості за О. Лавриненко [33] (див.рис. 1.5.).

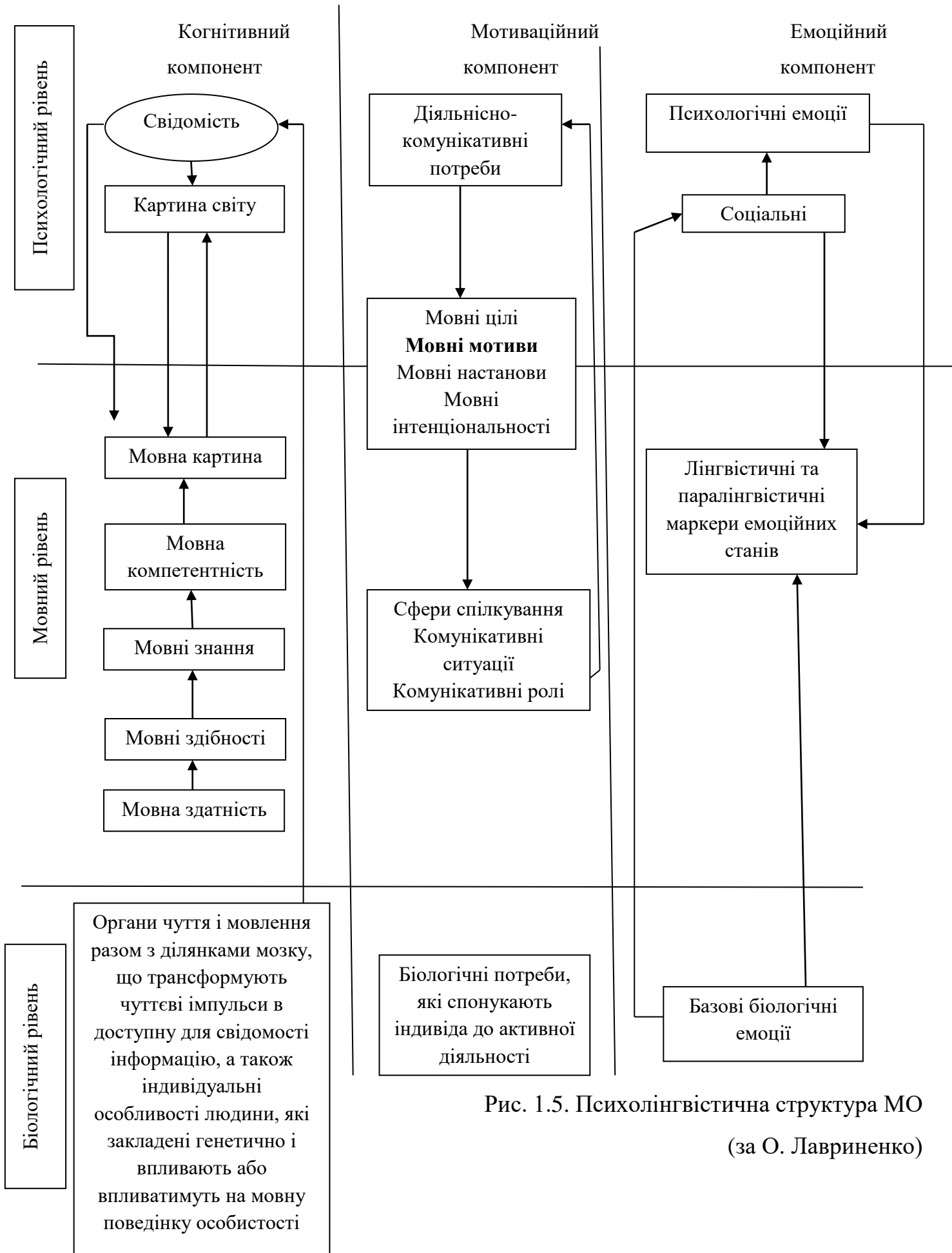

Рис. 1.5. Психолінгвістична структура МО
(за О. Лавриненко)

Щодо емоційного компонента, то виникає потреба навчати дітей виражати свої базові біологічні емоції засобом мовлення – «лінгвістичними маркерами емоційних станів». Таким чином дитина вчиться краще розуміти свої емоції з психологічної точки зору і це впливатиме на її розуміння власного місця у соціумі. У свою чергу емоції не виникають на порожньому місці, тому в силу вступає мотиваційний компонент, який досягається створенням діяльнісно-комунікативних потреб вихователями та вчителями для вихованців та учнів. Виникають комунікативні ситуації, коли дитина змотивована перейняти на себе певну комунікативну роль, і з'являється потреба у розвитку мовлення, збагаченні словникового запасу, розширенні бази знань.

Розглянемо вплив соціального механізму на становлення мовної особистості дитини. Дитина дошкільного віку вперше відсторонюється від матері, прийшовши до дитячого садка, і залишається сам на сам із соціумом. Л. Тарабасова у роботі про виховання соціально компетентного дошкільника пояснює: «Процес соціалізації характеризується такими ознаками, як періодичність та динамічність протікання. Найбільш важливим періодом соціалізації є дошкільний та шкільний вік, коли дитина отримує навички самоконтролю, <...> взаємодії з колективом, уміння вирішувати складні життєві ситуації» [61 с. 5].

Поступово дитина звикає, та тільки-но починає відчувати себе комфортно, приходять час і дошкільник стає молодшим школярем. Вступ до школи – це період, коли діти стикаються з новим середовищем, новими людьми та новими очікуваннями. Хоча багато дітей позитивно реагують на відмінності між садком та школою, інші відчувають труднощі при появі багатьох змін [72, с. 7].

У будь-якому випадку, відчувається стрес, а це в свою чергу не може не вплинути на мовлення. Щоб зрозуміти, які соціальні характеристики відображаються у мовленні дитини, розглянемо структуру мовної особистості з позиції соціолінгвіста Є. Боринштейна. Науковець виокремлює такі характеристики мовної особистості:

- ✓ мовна відкритість і доступність;
- ✓ соціально-діяльнісна спрямованість, пов'язана з інтенсивністю динаміки особистісних змін;
- ✓ адаптивність як мовний механізм забезпечення пристосування до умов суспільства;
- ✓ соціально-культурна мотивація до пізнання, що пов'язується з прагненням осмислити світ і сформуванню його індивідуальну мовну модель;
- ✓ мисленнєва індивідуалізація світу як особистісно-мовна стимуляція пізнання та формування стилю мислення;
- ✓ репрезентативна (демонстративна) – утвердження мовною особистістю своєї національної та культурно-групової приналежності та вираженні її в різному стилі мовлення в різних соціальних сферах;
- ✓ естетико-мовний профіль особистості як утвердження її особистісного естетичного світу [8].

Спираючись на погляди Є. Боринштейна, відмітимо, що при становленні мовної особистості слід забезпечити:

- доступність подачі матеріалу;
- врахування особистісних змін дитини;
- полегшення адаптації дитини у зв'язку з переходом із дошкільного закладу у початкову школу;
- урахування національних та етичних принципів у роботі з розвитку мовлення;
- надання належного значення українським мовним традиціям.

Отже, не існує єдиної структури мовної особистості, адже вона включає досить багато аспектів, які взаємопов'язані між собою. Так, Ю. Караулов представляє структуру мовної особистості з позиції мовознавства, не обходячи увагою соціальні та психологічні чинники впливу, О. Лавриненко розглядає психологічний контекст, але свої погляди базує на біологічному, когнітивному та емоційному компонентах структури мовної особистості, Є. Боринштейн

розкриває соціальні характеристики мовної особистості, але не залишає поза увагою мотивацію та стимуляцію мовлення. Усі погляди різні, проте мають спільні характеристики. Зважаючи на вище зазначене, мовна особистість – це мовнорозвинутий, соціально обумовлений та психологічно сформований індивід.

Щоб відобразити вище окреслені аспекти структури мовної особистості, представимо компоненти мовної особистості, запропоновані В. Масловою [38, с. 81](див. рис. 1.6.).

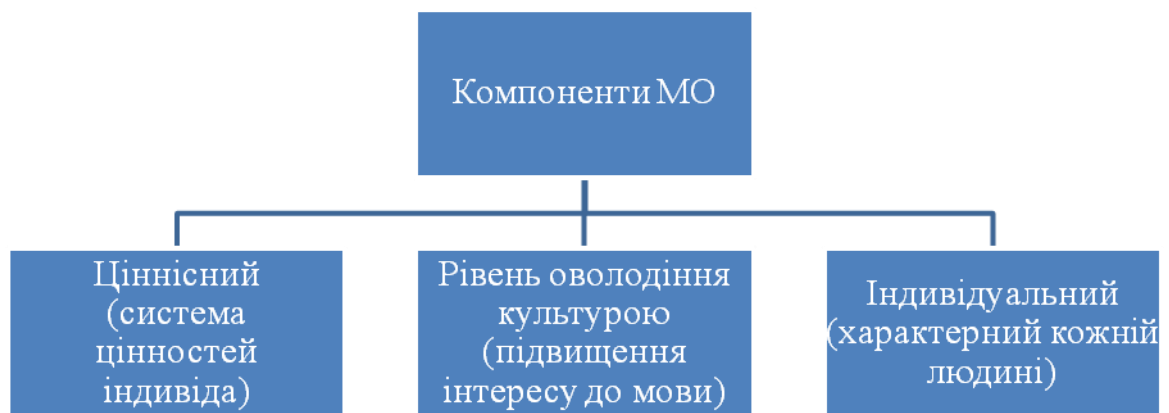

Рис.1.6. Компоненти мовної особистості (за В. Масловою)

Для становлення мовної особистості необхідно зважати на всі сфери її життя на рівні культури, поглядів, цінностей, враховуючи індивідуальні особливості.

Оскільки культура здебільшого відображається в особистості на ментальному рівні, зауважимо ще на такій особливості, яку виявив К. Седов: «Претендуючи на мовну винятковість, люди у схожих комунікативних ситуаціях часто поведуться разюче однаково. Це пов'язано і з тим, що мовці в момент мовленнєвої біографії демонструють особливості групової мовленнєвої поведінки. Носій мови ніби фокусує в собі риси «колективних мовних особистостей» [54, с. 86].

Отже, якими б унікальними не були прояви мовної поведінки, вагому роль відіграють все ж таки ментальні установки, зумовлені комунікативними

традиціями певної соціальної групи. З цього випливає, що доречніше використовувати певну систему роботи щодо становлення мовлення дітей не тільки індивідуально, але і колективно.

Процес формування мовної особистості складний, багатогранний і хронологічно не обмежений. На формування будь-якої мовної особистості мають свій вплив загальні чинники, як об'єктивні, так і суб'єктивні [16] (див. табл. 1.3.).

Таблиця 1.3.

Чинники формування МО за О. Глазовою

Об'єктивні чинники	Суб'єктивні чинники
стан мови, її унормованість, рівень розвитку і досконалість її підсистем, стилістична диференціація, тобто придатність мови для забезпечення всіх мовних потреб громадянина і суспільства;	спроможність мовця здобувати мовну освіту й досконало володіти мовою;
сприятлива для функціонування й розвитку мови суспільно-політична ситуація;	внутрішня готовність мовця здобувати мовну освіту й удосконалювати її рівень;
традиція використання мови суспільством;	моральна потреба вдосконалювати і виражати свою особистість засобами мови;
повноцінне функціонування мови в усіх сферах життя: державницькій, політичній, правовій, економічній, науковій, освітній, культурно-мистецькій, творчій, виробничій, побутовій та ін.	розуміння і виконання мовних обов'язків громадянина;
	належний рівень мовної культури.

Оскільки вплив об'єктивних чинників неможливо оминути, потрібно дотримуватися певних умов, які дозволять ефективно формуватися мовній особистості.

Проаналізувавши погляди М. Пентилюк, Л. Мацько та Є. Голобородько, виокремимо такі умови:

- мотивація учіння, що спонукає учнів до засвоєння лінгвістичної теорії й активної мовленнєвої діяльності: мотив громадського обов'язку; комунікативні мотиви; мотиви, пов'язані з потребою самовдосконалення; мотив поваги до вчителя; утилітарні мотиви (досягнення певних життєвих вигод);

- самореалізація в процесі спілкування: важливе не тільки знання мови, а й уміння користуватися нею [46, с. 85-86];

- самостійність у роботі з мовним матеріалом. Влучним підтвердженням є слова Л. Мацько: «...не просто сума знань про мову, а сама мова в її гармонійному живому звучанні, лексичному й фразеологічному багатстві, сукупності й вишуканості граматичних форм та конституцій, стилістичному різноманітті має володарювати на всіх ланках освіти, починаючи з дитячого садка, закінчуючи вищим навчальним закладом» [39, с. 3];

- формування навичок культури мовлення, культури спілкування у середовищі дво- та багатомовності, толерантного ставлення до різних культур, формування багатомовної особистості, яка досконало володіла б рідною мовою, успішно оволодівала державною та однією чи кількома іноземними мовами за розробленою Концепцією мовної освіти [19].

Окремо виділимо умови формування мовної особистості дошкільника та молодшого школяра, спираючись на вищезазначені погляди:

- мотивація дитини до активного використання української мови спочатку у грі, потім у навчанні;

- емоційне підкріплення задля виникнення у дітей бажання виробити власну соціальну позицію у зв'язку з участю у комунікативних ситуаціях;

- вироблення навичок самостійного пошуку засобів збагачення власного мовлення дітьми;

- контроль дорослими за власним мовленням, адже середовище – один з найпотужніших важелів впливу на становлення мовлення у дошкільному та молодшому шкільному віці.

Враховуючи визначені умови, можна говорити про мовну особистість як людину, що характеризується свободою породження тексту будь-якого жанру й на різноманітні теми, великим обсягом активного словника, вільним володінням нормами літературної мови, доречним вибором форм мовлення у залежності від комунікативних цілей, неповторністю стилю і мовним смаком.

У кожного є власна манера спілкування. У процесі шкільного навчання дитина збагачує свої знання новими лінгвістичними одиницями. Вона здобуває вміння щодо створення тексту, його композиційного оформлення, безпомилкового конструювання. Мовна особистість – поняття набагато ширше – це особистість, що здатна створити щось індивідуальне, творче і креативне, користуючись здобутими знаннями та уникаючи негативні чинники впливу, які супроводжують кожну людину протягом життя. Результатом діяльності мовної особистості є донесення власної думки до інших. Це є фундаментом для досліджень у багатьох аспектах, зокрема прикладному як поле розвідок для вчителів.

1.2. Наступність між закладом дошкільної освіти та Новою українською школою, умови її реалізації

Зародження мовної особистості відбувається у дошкільному віці, адже дитина починає взаємодіяти у соціумі, мовлення надає їй нового статусу «вихованець», і крім стосунків «я–батьки», з’являються стосунки «я–вихователь» та «я – інші діти». Тому обґрунтованою, на нашу думку, є проблема дотримання наступності у становленні мовної особистості дитини у дошкільному та молодшому шкільному віці.

Наші припущення підтверджуються Законом України «Про освіту», де зазначено, що «...засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є: цілісність і наступність системи освіти...» [30]. Тобто, наступність виступає обов’язковою умовою безперервного навчання. А перша ланка навчання – це дошкільна освіта.

Забезпечення наступності між закладами дошкільної та початкової освіти необхідно з наступних причин, на яких зауважила О. Ковшар:

- неоднакові можливості дітей п’ятирічного віку перед вступом до школи;

- завищені вимоги до дошкільників;
- штучний та різкий перехід дитини від позиції дошкільника до позиції молодшого школяра [29, с. 128-132].

Тож необхідна така система забезпечення наступності у становленні мовної особистості дитини у рамках дошкільної та початкової освіти, в якій могли б узяти участь і вихователі, і вчителі, і батьки. Адже визначальним фактором становлення мовної особистості, як в дошкільному, так і в шкільному віці, за думкою А. Богущ, є «мовленнєве середовище», в якому дитина соціалізується, навчається, розвивається та виховується» [6, с. 160]. Будь-яке мовленнєве середовище не існує в конкретних рамках, все, що оточує дитину, може навчити її говорити. Тому задача дорослих – забезпечити якомога комфортніше середовище для оволодіння дитиною мовленням. Отже, становлення мовної особистості – це тривалий процес, який потребує об'єднання сил педагогів, сім'ї дитини та суспільства.

У науковій літературі визначено декілька причин, чому увага зосереджена саме на мовному розвитку дитини як провідному:

- серед занять, які проводяться у дитячому садку та предметів у 1-4 класах «вирішальна роль у навчанні, вихованні та розвитку особистості відводиться рідній мові, адже мова виступає засобом пізнавальної діяльності» [50, с. 22];
- курс вивчення мови у початковій школі має на меті «сформувати узагальнене коло знань про мову і мовні вміння» [49, с. 9];
- «нову структуру мовного курсу в початковій школі побудовано за принципом змістового узагальнення» [10, с. 5]. А це означає, що оволодіння мовленням на сучасному етапі неможливе без вивчення усіх сторін мовної системи у їх взаємозв'язку.

Таким чином, як бачимо, вивчення мови слугує основою для засвоєння знань з інших предметів, що забезпечується принципом наступності.

В. Сенько розкриває сутність наступності такими словами: «кожна наступна сходинка є безпосередньо продовженням попередньої і є основою для

наступної» [55]. Це означає, що забезпечення наступності сприяє виконанню навчально-виховних завдань нового ступеня і одразу ж готується база для наступного, що ми зобразили схематично (див. рис. 1.7.).

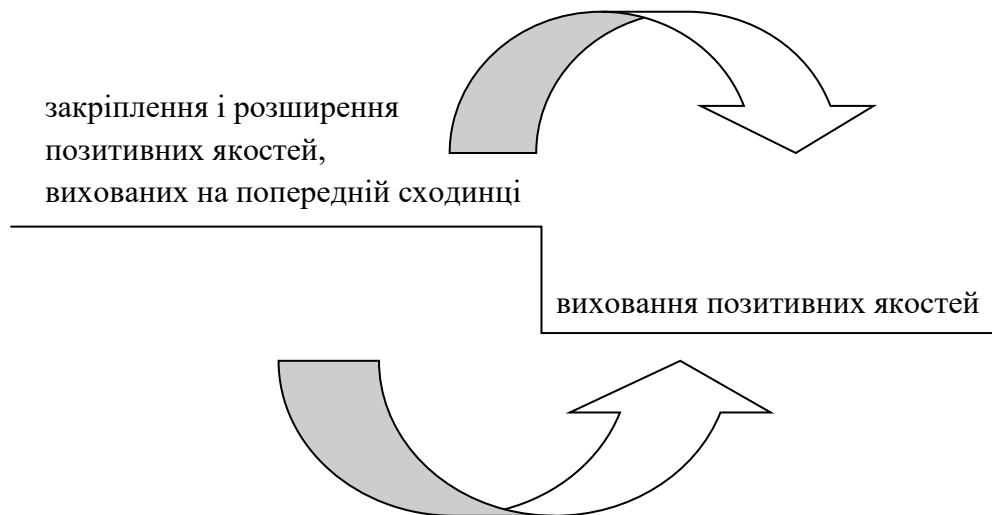

Рис. 1.7. Визначення наступності (за В. Сенько)

За дослідженням О. Штонди, наступність як поняття вперше обґрунтували М. Махмутов та В. Сластьонін. [71]. Оскільки дане поняття є багатоаспектним, у таблиці зазначені різні формулювання у галузі дидактики (див. табл. 1.4.).

Таблиця 1.4.

Визначення поняття «наступність» різними авторами

Автор	Формулювання поняття
К. Делікатний	«Наступність передбачає зв'язок минулого, сучасного та майбутнього, що дозволяє поєднувати нові форми і способи діяльності зі старими, здійснювати заміну їх більш досконалими, знаходити нові методи та засоби» [21, с. 5].
С. Годник	«Наступність – це правило навчання, що забезпечує реалізацію принципів науковості, систематичності, послідовності, доступності; дотримання наступнісних зв'язків – одна з важливих умов реалізації цих принципів» [17, с. 48].
О. Мороз	«Наступність є дидактичним принципом, який потребує забезпечення зв'язку як між окремими сторонами, частинами, етапами й ступенями навчання, так і всередині їх, розширення і поглиблення знань, набутих на попередніх етапах навчання, перетворення окремих уявлень і понять у струнку систему знань, умінь і навичок» [41, с. 10].

Продовж. табл. 1.4.

А. Батаршев	«...по-перше, наступність у навчальному пізнанні реалізується у процесі здійснення неперервних міжпредметних та міжциклових зв'язків. По-друге, наступність навчання передбачає неперервність навчального пізнання як необхідну умову виникнення нового знання» [2, с. 22].
С. Гончаренко	«...послідовність і систематичність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів та етапів навчально-виховного процесу. Наступність здійснюється при переході від одного уроку до наступного (тобто у системі уроків), від одного року навчання до наступного. Досягнення наступності у шкільній практиці забезпечується методично обґрунтованою побудовою програм, підручників, дотриманням послідовності руху від простого до складнішого у навчанні і взагалі усією системою методичних засобів» [20, с. 227].
О. Савченко	«Методичні і теоретичні засади реалізації наступності у системі освіти в цілому важливо акцентувати насамперед на тих загальних принципах, що на них вибудовується сучасна освіта і які стосуються дошкілля і початкової школи. Вони зосереджені на проблемах розвитку дитячої особистості, що є кінцевою метою вдосконалення всіх освітніх систем» [53, с. 4]
Л. Калмикова	«Наступність – опора на той рівень, з яким дитина прийшла із дитячого садка до школи» [27, с. 10].

Отже, спільним у визначенні поняття «наступність» є те, що її розглядають як принцип, тобто базис, на якому ґрунтується будь-яка система, її функція полягає у взаємозв'язку попереднього з подальшим, що передбачає порівняння уже відомого та розуміння того, чи є потреба в новому, засадами реалізації такого принципу виступають послідовність та неперервність. Отже, наступність як процес становлення мовної особистості дошкільника та молодшого школяра включатиме в себе не тільки взаємозв'язок ланок освіти, а й їх взаємодію на внутрішньому рівні, що стосується форм, методів, прийомів тощо.

Наступність у навчально-виховному процесі початкової школи схарактеризувала О. Вашуленко [11, с. 6-9]. Спираючись на її погляди, ми схематично відобразили сутність поглядів у такому вигляді (див. рис. 1.8.).

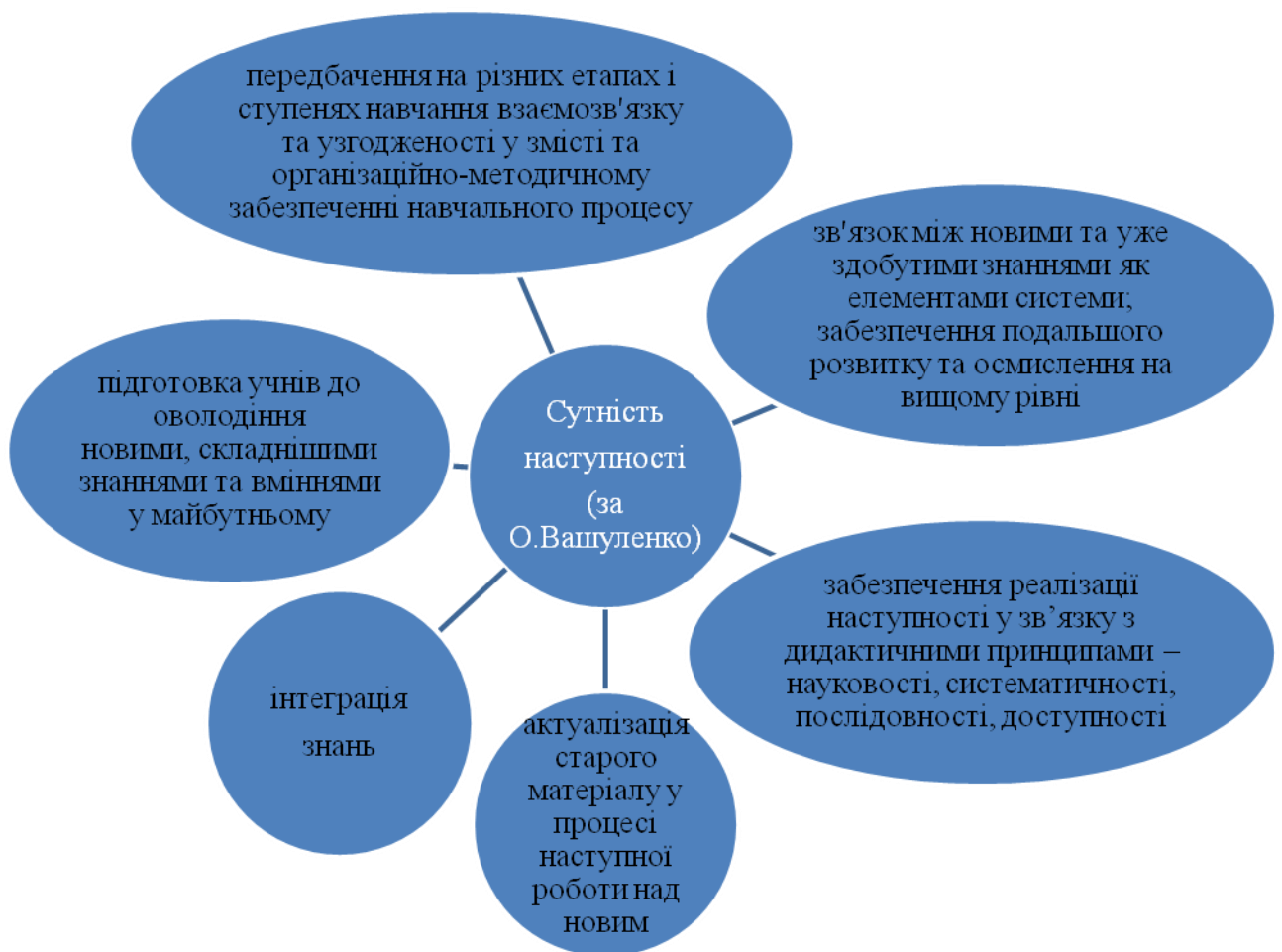

Рис. 1.8. Схема сутності наступності (за О. Вашуленко)

О. Вашуленко спирається на структуру навчального процесу, отже зауважує на дотриманні наступності в організації надання знань дітям від дошкільного до молодшого шкільного віку, відповідності педагогічного впливу базовим принципам дидактики та забезпеченні зв'язку між отриманою та новою інформацією. Але дотримання наступності тільки під час проведення уроків, на нашу думку, не забезпечує системності та цілісності роботи. Тому розглянемо наступність з точки зору О. Чепки як соціально-педагогічну проблему [68, с. 43-45] і представимо структуру наступності за О. Чепкою (див рис. 1.9.).

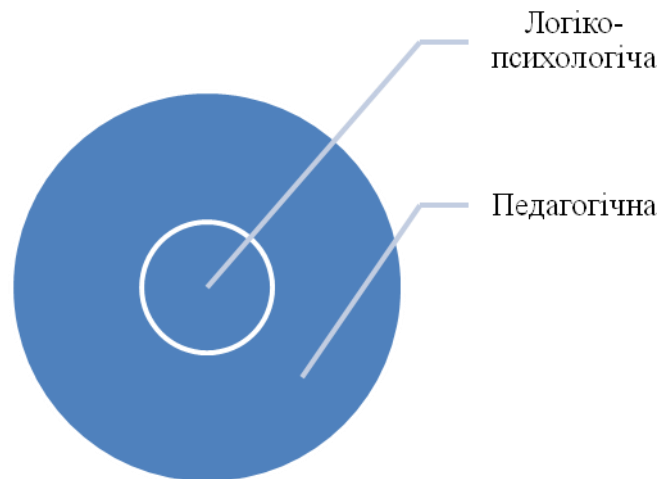

Рис.1.9. Структура наступності за О.Чепкою

На прикладі навчально-виховного процесу розкриємо сутність структури наступності за О. Чепкою. Зовнішня грань такого процесу – його педагогічна сторона – відображає логіку процесу цілісного розвитку, навчання і виховання особистості, включаючи окремі підструктури, які беруть у цьому участь. Внутрішня грань процесу – логіко-психологічна її сторона – представляє собою компоненти навчально-виховного процесу у закладах дошкільної та початкової освіти: мету, завдання, зміст, методи і форми. Окремо ці сторони можуть існувати, але найголовніша суть наступності у взаємодії даних компонентів: зовнішньої та внутрішньої граней представленої структури. Знання, уміння та навички формуються у певному порядку: засвоєний матеріал повинен опиратися на базу попереднього та готувати до засвоєння нового.

Виходячи з цього, ми визначили, що наступність не є окремим принципом учбової діяльності дітей, навпаки він діє тільки при систематичному та послідовному його забезпеченні.

Наступність є передумовою спадкоємності таких процесів, як навчання і виховання. Школа повинна враховувати той рівень знань, умінь і навичок, з яким дитина приходить до 1 класу, і займатися їх подальшим розвитком. До того ж важливо не упустити поступовий перехід від ігрової до навчальної

діяльності. Важливу роль тут відіграє наявність внутрішнього зв'язку у змісті навчально-виховної роботи, формах організації діяльності, методах педагогічного керівництва тощо.

Згідно із Законом України «Про дошкільну освіту» [31] вона є обов'язковою первинною складовою системи безперервної освіти. У дошкільному віці особистісний розвиток має велике значення задля успішного навчання у школі і усього подальшого життя загалом.

Услід за А. Богуш, [4, с. 405] ми вважаємо, що наступність є важливим елементом системи безперешкодного взаємозв'язку дошкільної та початкової ланок освіти (див. рис. 1.10.).

Рис. 1.10. Система забезпечення взаємозв'язку дошкільної та початкової ланок освіти (за А. Богуш)

Недотримання даної системи спотворює зв'язок між щаблями освітнього простору, який і без цього має проблеми. Загальновизнаною такою проблемою можемо вважати, погодившись з І. Перережко, «відсутність комфортних умов для якісно нового етапу розвитку дитини, тим більше розкриття її потенційних

можливостей» [47]. Проблема такого роду заважає реалізації принципу наступності, що гарантував би цілісність і єдність навчально-виховного процесу.

Реалізація наступності передбачає виконання певних умов. Щодо цього питання існують різні думки.

Орієнтуючись на погляди Т. Степанової, серед умов виділяємо забезпечення розвивально-освітнього середовища, яке б сприяло ефективній адаптації дітей, створення у дитячому садку зон для ігор, підготовку вчителів початкової школи до роботи з 6-річними дітьми, ознайомлення їх з методиками спілкування та організацією ігрової діяльності, звичної для дошкільнят [56, с. 5].

Г. Назаренко виділяє такі умови забезпечення наступності: «реалізація єдиної лінії цілісного психічного розвитку на етапах дошкільного та шкільного дитинства на засадах педоцентризму; оновлення змісту дошкільної та початкової ланок освіти на засадах розвиваючого навчання; варіативність у підходах до підготовки дошкільників до навчання в школі як за кількістю годин, так і за організаційними формами; взаємодія дошкільних закладів та початкової школи, спрямована на спільне визначення цілей, завдань, змісту, методів та технологій навчання з наступною їх реалізацією в педагогічній дійсності; підвищення професійної компетентності педагогів дошкільної та початкової ланок освіти шляхом упровадження в систему науково-методичної роботи заходів, спрямованих на підготовку освітян до здійснення наступності в контексті особистісно орієнтованої парадигми навчання й виховання» [43, с. 11].

Л. Федорович визначила такі умови забезпечення наступності:

- зміна суб'єкт-об'єктної на суб'єкт-суб'єктну взаємодію;
- спілкування вчителя та учнів на рівних;
- педагогічне діагностування як основа особистісно-орієнтованої підготовки до школи;
- розвиток дитини у ролі суб'єкта свого життя [67, с. 20].

Цікавим є дослідження умов реалізації наступності між садком і школою Н. Черепані. Серед них дослідниця виділяє такі:

- співпраця між батьками, садком і школою;
- проведення комплексної психодіагностики готовності дитини до школи;
- врахування залежностей між компонентами готовності дитини до школи та її успіхами у навчанні;

- відповідне дидактичне та методичне забезпечення;
- поєднання традиційних та новітніх методів і форм роботи [69, с. 6].

У дослідженнях Г. Годіної щодо наступності названо такі умови:

- поступовість у розширенні та ускладненні попередньо засвоєних знань, умінь та навичок;

- взаємозв'язок навчання та гри;

- єдності методичного забезпечення у формах, методах, засобах і видах діяльності;

- єдине освітнє середовище розвитку;

- підвищення професійної компетентності вихователів та вчителів початкової школи [18, с. 34-35].

Як свідчить аналіз наукової літератури, спільними у поглядах науковців здебільшого є такі умови, як попередня підготовка вчителів, їх взаємозв'язок з вихователями; розвивальна опора поданого матеріалу; спілкування на рівних у форматі відносин «суб'єкт - суб'єкт»; завчасна діагностика перед початком роботи з дітьми та забезпечення матеріального оснащення у садках та в школах.

Відмінні риси, які ми виділили: сенсорне збагачення за Т. Степановою – оснащення ігрових зон у садку; педоцентризм за Г. Назаренко, тобто зосередження на особистості дитини, її інтересах; єдине освітнє середовище розвитку за Г. Годіною – у нашому випадку систематична робота в урочний та позаурочний час.

Базуючись на поглядах дослідників, виокремимо загальні умови реалізації наступності у становленні мовної особистості дитини у закладах дошкільної та початкової освіти (див. табл. 1.5.).

Таблиця 1.5.

Загальні умови реалізації наступності у становленні мовної особистості у закладах дошкільної та початкової освіти

Етап	Назва етапу	Умови реалізації наступності
1	Формування готовності дошкільників до вступу до школи	<ul style="list-style-type: none"> • Використання ігрових зон для мовленнєвого розвитку • Розвиток дитини як суб'єкта власного життя • Відповідне дидактико-методичне забезпечення • Взаємозв'язок навчання та гри
2	Адаптація першокласників до умов навчання	<ul style="list-style-type: none"> • Створення розвивального середовища • Підготовка вчителів до роботи з 6-річними дітьми • Індивідуальний підхід • Організація взаємодії вихователів та вчителів • Педагогічна діагностика
3	Розвиток молодших школярів на основі дошкільних надбань	<ul style="list-style-type: none"> • Вивчення вчителями методик спілкування та організації ігор, звичних для дошкільнят • Педагогічний підхід • Перевага суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учнем та вчителем • Співпраця батьків, садка і школи • Поєднання традиційних та новітніх форм, методів, засобів роботи • Поступовість у наданні нових та розширенні старих знань

Як бачимо, у таблиці відбито 3 етапи роботи з дітьми від дошкільного до молодшого шкільного віку щодо забезпечення наступності між закладами дошкільної та початкової освіти.

На етапі формування готовності дошкільників до вступу до школи важливо, на нашу думку, налаштовувати дитину на сприйняття атмосфери НУШ через використання ігрових зон для мовленнєвого розвитку і самостійної роботи в них. Це допоможе адаптувати першокласників до самостійної роботи в освітніх осередках або навчальних центрах класу Нової української школи. Зокрема технологія «Щоденні 5» потребує вміння працювати в осередках з

дидактичним матеріалом, навичок співпраці розуміння того, як користуватися навчальним матеріалом разом з іншими; взаємозв'язок гри з навчанням орієнтуватиме дошкільника на поступове прийняття ролі учня.

Другий етап спрямовано на адаптацію першокласників в умовах шкільного навчання: слід створити таке середовище, що матиме на меті всебічний розвиток особистості. Задля цього вчителі повинні мати можливість попередньо познайомитися із дитиною, дізнатися про її успіхи в дитячому садку, «продіагностувати» рівень засвоєних нею навичок. Таким чином у вчителя буде можливість реалізувати індивідуальний підхід та сприяти легшій адаптації дитини.

Останній етап – підтримка дитини та її розвиток – передбачає опору на індивідуальні риси дитини, врахування її вікових потреб, інтересів. При цьому важливо забезпечити співпрацю з батьками. Вчителям у свою чергу необхідно розширювати коло знань про дошкілля, дотримуватися послідовності у роботі та орієнтуватися на нові форми, методи і засоби роботи.

Поступове введення дитини до нових умов забезпечить дотримання вихователями та вчителями принципу наступності і дозволить уникнути утруднень.

Отже, наступність – це принцип якісних змін у розвитку, навчанні та вихованні дитини. При її забезпеченні знання, уміння та навички дитини вдосконалюються, а особистість дитини, у певному розумінні, зростає.

1.3. Забезпечення наступності у становленні мовної особистості дошкільника і молодшого школяра

Знаючи, кого ми можемо вважати мовною особистістю, які існують педагогічні чинники її становлення та виокремивши умови реалізації наступності між дошкільним закладом та Новою українською школою,

переходимо до створення системи становлення мовної особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку.

Ми припускаємо, що саме у дошкільному віці закладаються основи становлення такої особистості. Зважаючи на дослідження А. Богуш, діяльнісний аспект навчання мови полягає у збереженні ігрової як провідної діяльності дітей дошкільного віку – з поступовим переходом до нової, яка є складнішою – навчальної діяльності. Комунікативний аспект навчальної діяльності передбачає:

- збереження на перших етапах навчання індивідуального спілкування вчителя з учнями;
- поступове підведення дитини до усвідомлення своєї нової позиції, яка передбачає зміну системи взаємовідносин «дитина-вихователь» на систему «вчитель-учень» [5, с. 11].

Важливе значення для дослідження даної проблеми має визначене С. Русовою перше дидактичне правило, що розкриває один із шляхів реалізації наступності: «Завжди нове давати у зв'язку зі старим, але треба бути обережним, бо є ризик, що старе — недостатньо усвідомлене; щоб не доводилося ґрунтувати шкільне навчання на занадто убогому фундаменті неясних думок» [52, с. 191].

Враховуючи дослідження Л. Мацько [40, с. 6], представимо рівні формування мовної особистості у таблиці (див. табл. 1.6.).

Результатом сформованості мовної особистості вважаємо здатність репрезентувати себе через мовлення. Тож створена нами система спирається на рівні мовної особистості. В її основу покладено вироблення правильного мовлення (система не може охопити усі норми, якими повинна оволодіти дитина, але ми передбачили вміння дитини помічати власні помилки та виправляти їх), вміння говорити, щоб тебе чули, і взаємодіяти у процесі спілкування, розширення мовних засобів (на жаль, на практиці чітко видно, що

запас рідної мови дуже бідний), вміння доречно добирати слова відповідно до ситуації та знання етикету.

Таблиця 1.6.

Рівні формування мовної особистості

Рівень формування мовної особистості	Рівень включає:
рівень мовної правильності	вироблення орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних навичок, уміння будувати речення, нескладні тексти і користуватися ними
рівень інтеріоризації	володіння основними формами усного і писемного спілкування
рівень насиченості	володіння багатством і різноманітністю мовних засобів
рівень адекватного вибору	уміння говорити до ситуації мовлення
рівень фахової метамови	володіння фразеологією, мовними формулами

Орієнтуючись на вимоги документів, якими користуються у дитячому садку та у початковій школі, та вивчивши теоретичну базу, нами була розроблена і представлена модель забезпечення наступності між закладом дошкільної освіти (ЗДО) і Новою українською школою (НУШ) (див. рис. 1.11.), враховуючи принципи, умови та зміст дошкільної та початкової ланок освіти.

Опишемо представлену модель.

На підготовчому етапі потрібно врахувати умови, при яких забезпечується наступність. А саме:

- мотивація дітей та поступовість у зміні провідної діяльності (різка зміна звичної гри на навчання тільки ускладнить ситуацію, методично правильно буде змотивувати учнів, викликати бажання здобувати знання);

- збагачення мовлення (ми зауважили на сенсорному та емоційному збагаченні мовлення, адже це чутливі сфери дошкільного віку дитини і через них вона сприймає найкраще матеріал, до цього ж це найпростіший спосіб первинного пізнання, при якому не треба додаткових зусиль – дитина просто бачить, чує, відчуває і таким чином сприймає навколишнє середовище);

Лінгводидактична модель забезпечення наступності у становленні мовної особистості між закладом дошкільної освіти та Новою українською школою

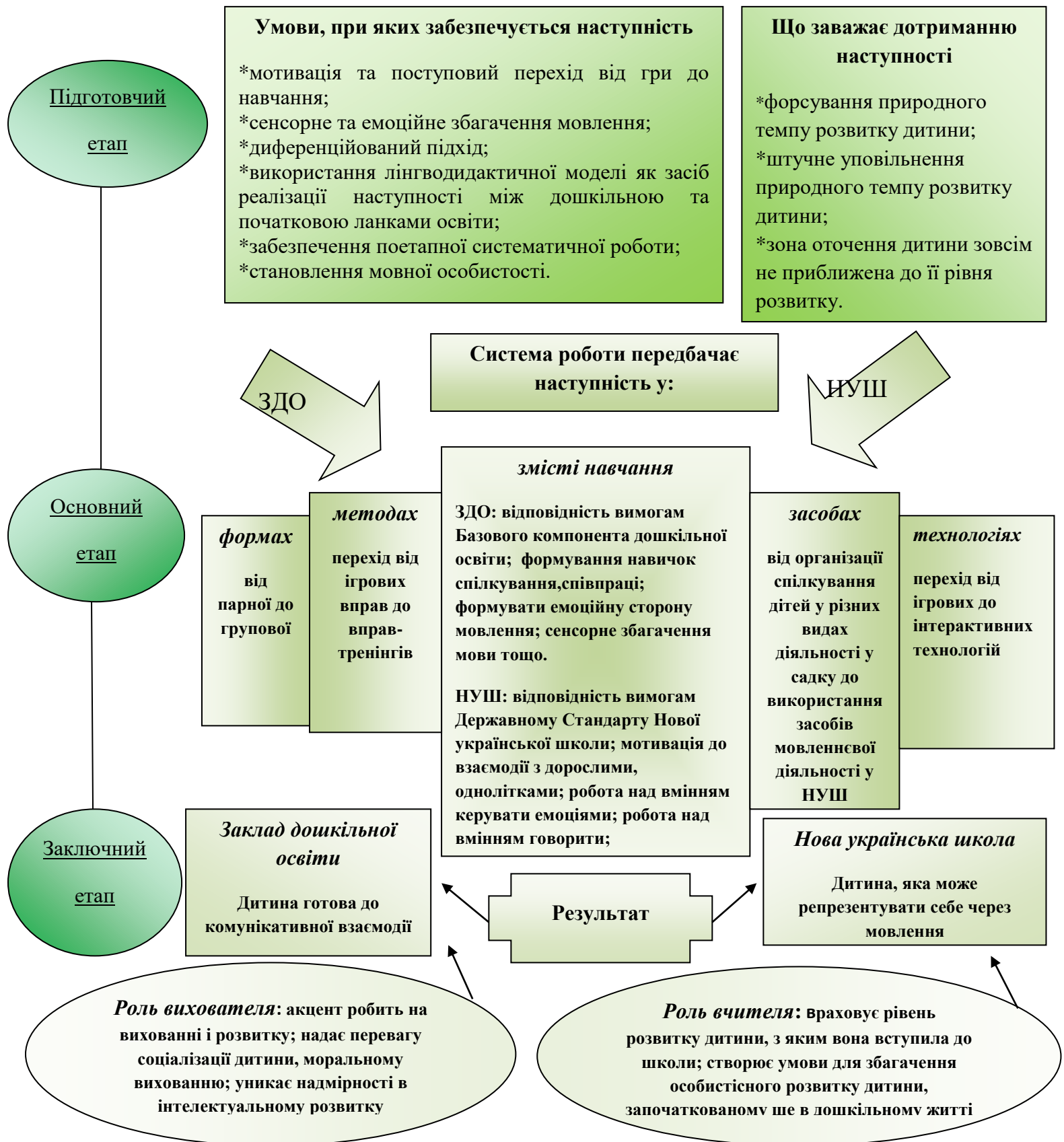

Рис. 1.11. Модель забезпечення наступності між ЗДО та НУШ

- диференційований підхід (слід зауважити, по-перше, на відмінності дітей: різний обсяг пам'яті, переважання певного типу мислення, неоднакова кількість часу для осмислення; по-друге, вплив обставин: хтось із дітей декілька років відвідував садок, хтось взагалі не відвідував, когось готували до школи вдома, дитина може бути недостатньо соціалізованою за певних причин – все це виступає чинниками впливу);

- використання лінгводидактичної моделі (вона виступає як засіб впливу на становлення мовної особистості, адже містить поетапність та певну структуру, яка дозволяє чітко організувати навчально-виховний процес, саме з використання моделі починається побудова фундаменту особистості в цілому);

- забезпечення систематичності (будь-яка робота потребує певної структури, яка б поетапно мала свої мету та завдання);

- становлення мовної особистості (вважаємо роботу над мовою основною для всебічного розвитку особистості).

Крім того, потрібно обов'язково звертати увагу на те, чи немає дії негативних чинників у процесі роботи з дітьми. Серед них:

- прискорення чи уповільнення природного темпу дитячого розвитку (не потрібно вимагати від дитини читати, писати або вчити правила у дитячому садку, але і не варто нехтувати розвитком дитини, покладаючись лише на заклад освіти, краще сприяти додатково становленню мовної особистості, наприклад, приділяти увагу розвитку усного мовлення, фонематичного слуху, збагаченню мовлення українською народною творчістю тощо);

- зона оточення дитини відрізняється від її рівня розвитку (необхідно сприяти змінам в оточенні дитини задля покращення рівня її розвитку, навіть стабільність, спроектована невтручанням, не нестиме бажаних результатів).

Дуже важливо загострити увагу на умови та чинники, що впливають на дитину у процесі становлення її як мовної особистості, адже легше одразу передбачити помилки, ніж виправляти їх потім.

На основному етапі ми зосередилися на правових документах. Опрацювавши Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти [23], ми виявили спільне між новим Державним стандартом початкової освіти, затвердженим у 2018 році [22], та Базовим компонентом дошкільної освіти [1] – це орієнтація на здобуття компетентностей. Як зазначено в Законі України «Про освіту», компетентність – «динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [30].

Компетентності учня Нової української школи повинні формуватися на ґрунті компетенцій, які сформували у дошкільному закладі освіти. У дітей старшого дошкільного віку розвиваються різноманітні види діяльності. Провідними є спілкування, гра, рух, пізнання, театралізація тощо. При збереженні провідних напрямків розвитку діти поступово переходять до процесу навчання у школі, адже сприймають це як новий вид діяльності.

Виходячи з цього перший (адаптаційно-ігровий) цикл початкової освіти має за мету розвиток різних видів активності дітей, постійну творчу самореалізацію і формування нових компетентностей.

У дошкільному віці важливо розвинути якомога більше базових якостей особистості, оскільки вони виступають основою формування ключових компетентностей. Особлива увага приділяється цьому у старшому дошкільному віці. Таким чином, наступність повинна бути дотримана у змісті навчання, який ми відобразили у моделі – відповідність вимогам Базового компонента дошкільної освіти та Державного Стандарту Нової української школи.

Крім того у зміст навчання ми включили напрямки роботи зі становлення мовної особистості. У дитячому садку формуємо навички спілкування та співпраці, а у школі мотивуємо до взаємодії з однокласниками та дорослими. В

умовах моделі забезпечення наступності між ЗДО та НУШ йшлося про збагачення мовлення, тому ми обрали два напрямки: сенсорне збагачення мовлення та формування емоційної сторони мовлення, що розпочинається у садку та продовжується у початковій школі і передбачає навчання дітей керувати своїми емоціями.

Зміст відображається у формах, методах, засобах та технологіях.

У ЗДО діти навчаються взаємодіяти між собою один з одним, тобто парно. Прийшовши до школи, учні починають розуміти, що клас – це середовище, де вони мають почуватися вільно та впевнено. Для цього, переконані, доцільно застосовувати групові форми роботи.

Щодо методів навчання, у ЗДО надається перевага ігровим вправам, у НУШ, спираючись на нові можливості та орієнтуючись на групові види діяльності, доцільно, на нашу думку, запроваджувати вправи-тренінги.

У Базовому компоненті дошкільної освіти [1] вказано на різні види діяльності у ЗДО. Тож у процесі організації спілкування, задіявши якомога більше видів дій дитини, доцільно поступово переходити до використання різноманітних засобів організації мовленнєвої діяльності НУШ.

Серед освітніх технологій надаємо перевагу ігровим у ЗДО та інтерактивним у НУШ.

На заключному етапі очікуємо, що випускник ЗДО буде готовий до комунікативної взаємодії, у НУШ дитина зможе репрезентувати себе через мовлення. На кожному з етапів становлення МО керівну роль виконують дорослі (відповідно вихователь та вчитель). Тож завдання, які стоять перед вихователем у ЗДО: виховання і розвиток дитини; уникнення прискорення інтелектуального розвитку та перевага у роботі над соціалізацією дитини. До вчителя висуваються такі вимоги: необхідно враховувати рівень розвитку дитини, який вона має під час вступу до школи і орієнтуватися на нього, щоб не перевтомлювати дитину або не обмежувати її у навчанні, створювати

комфортні умови для розвитку не тільки мовної, а й всебічно розвиненої особистості в цілому.

Отже, з урахуванням вищезазначеного представлена модель ілюструє, яким чином забезпечується наступність у становленні мовної особистості дитини у закладі дошкільної освіти і Новій українській школі.

Висновки до розділу 1

Для забезпечення наступності у становленні мовної особистості у дошкільному закладі освіти та Новій українській школі ми проаналізували літературу та ознайомилися із доробком науковців щодо цього питання.

Вважаємо, що під мовною особистістю слід розуміти індивіда, носія рідної мови, який володіє здатністю створювати і сприймати тексти на такому рівні, що вирізняли б продукт його діяльності точністю, складністю, спрямованістю і глибиною відтворюваного.

Поняття мовної особистості є багатоаспектним і включає наявність сформованих світоглядного, культурологічного та особистісного компонентів як складових цієї особистості. Мовна особистість має структуру, яку можна розглядати з абсолютно різних точок зору, важливо опиратися на такі компоненти: мовний (створення таких умов, при яких дитина буде вільно оволодівати навичками мовлення), психологічний (мотиваційна спрямованість у навчанні мови, сенсорне та емоційне збагачення мовлення особистості) та соціальний (створення правильного мовленнєвого середовища навколо дитини). Становлення мовної особистості підпорядковано певним педагогічним чинникам, які впливають безпосередньо і на розвиток мовлення: вироблення навичок самостійності, самоконтролю, національне спрямування виховання.

На нашу думку, становлення мовної особистості починається з перших кроків соціалізації дитини, а цей процес припадає на дошкільний вік. Тому основну увагу приділяємо питанню наступності у становленні мовної

особистості, адже важливо логічно і послідовно організувати роботу над мовленням дитини, щоб уникнути складнощів при її переході із дошкільного закладу в Нову українську школу.

Наступність розглядають як основу для взаємозв'язку певних компонентів. Будь-яка система роботи може стати ефективною при дотриманні цього принципу. У даному випадку наступність виступає основною вимогою для розвитку мовлення дітей у дошкільному та молодшому шкільному віці.

Поняття у контексті становлення мовної особистості передбачає тісний взаємозв'язок між ланками дошкільної та початкової освіти. Зв'язок повинен відображатися у правильному відборі форм, методів, прийомів роботи та їх розумному переході для легкого сприймання дошкільниками та молодшими школярами в період їх перебування в навчально-виховному процесі.

Опрацювавши погляди різних науковців, ми визначили умови реалізації наступності у закладах дошкільної освіти та у Новій українській школі. Умови відповідають 3 етапам розвитку дитини в контексті забезпечення наступності: перший спрямовано на підготовку дошкільника до сприйняття умов НУШ та вироблення необхідних навичок для уникнення ускладнень у 1-му класі; другий направлено на полегшення процесу адаптації дитини при зміні умов навчання та виховання і на плавний перехід від ролі дошкільника до ролі молодшого школяра; а третій передбачає забезпечення підтримки та розвитку дитини засобом застосування індивідуального підходу до кожного учня Нової української школи.

Виходячи із вищезазначеного, нами було створено лінгводидактичну модель становлення мовної особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку, врахувавши умови забезпечення наступності розвитку мовлення дитини, зауваживши на чинниках, які слід уникати при роботі з першокласниками в умовах НУШ, окреслили роль вихователя та вчителя при дотриманні ними принципу наступності. Основний важіль нашої системи роботи у змістовній наповнюваності навчально-виховного процесу, де чітко

видно поступовий перехід із дошкільної до початкової освіти у формах, методах, засобах, технологіях та змісті навчання.

У результаті припускаємо, що при впровадженні моделі як у закладі дошкільної освіти, так і в початковій школі випускник ЗДО буде готовий до комунікативної взаємодії, а випускник початкової школи може репрезентувати себе через мовлення.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА І МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці дошкільного і шкільного навчання

Для розробки системи забезпечення наступності у становленні мовної особистості дитини дошкільного і молодшого шкільного віку нам необхідно дослідити стан досліджуваної проблеми у практиці дошкільного і початкового навчання. Підтвердженням цього можуть слугувати слова А. Богуш про те, що «проблема необізнаності <...> значно уповільнює мовленнєвий розвиток дитини» [5, с. 11].

Щоб детально дослідити стан проблеми наступності у становленні мовної особистості, ми поспілкувалися з вихователями комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 236 комбінованого типу», вчителями початкових класів «Спеціалізованої середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 70», з батьками дошкільників та першокласників.

Проведені розвідки з досліджуваної проблеми дозволяють зробити попередні висновки. По-перше, педагоги в дошкільному закладі освіти та у початковій школі недостатньо взаємодіють, а отже перші не ознайомлені з психологічними новоутвореннями дітей молодшого шкільного віку, а тому не приділяють цьому уваги, а другі з новоутвореннями дошкільного віку, що ускладнює процес входження дитини у нові умови.

По-друге, вихователі та вчителі працюють за різними документами, в яких визначено державні вимоги до здобувачів освіти. Це значить, що вихователі не обізнані з Державним стандартом початкової освіти і не знають, до чого прагнути, а вчителі не використовують Базовий компонент дошкільної освіти як опору для подальшої роботи з першокласниками.

По-третє, батьки не обізнані у питанні підготовки дітей до школи, і для них головним завданням є вміння дитини читати, писати та лічити, не враховуючи психологічну готовність, соціальні навички, фізичну підготовку тощо.

Щоб підтвердити попередні висновки, нами було проведено анкетування серед батьків, чиї діти відвідують садок, та серед батьків, чиї діти ходять до школи. Питання були однакові для обох груп опитуваних, а саме:

1. Якою мовою Ви розмовляєте вдома?
2. Як часто Ви читаєте дитині?
3. Скільки українських віршів знає Ваша дитина?

Результати анкетування батьків представлено на рисунку (див. рис. 2.1.).

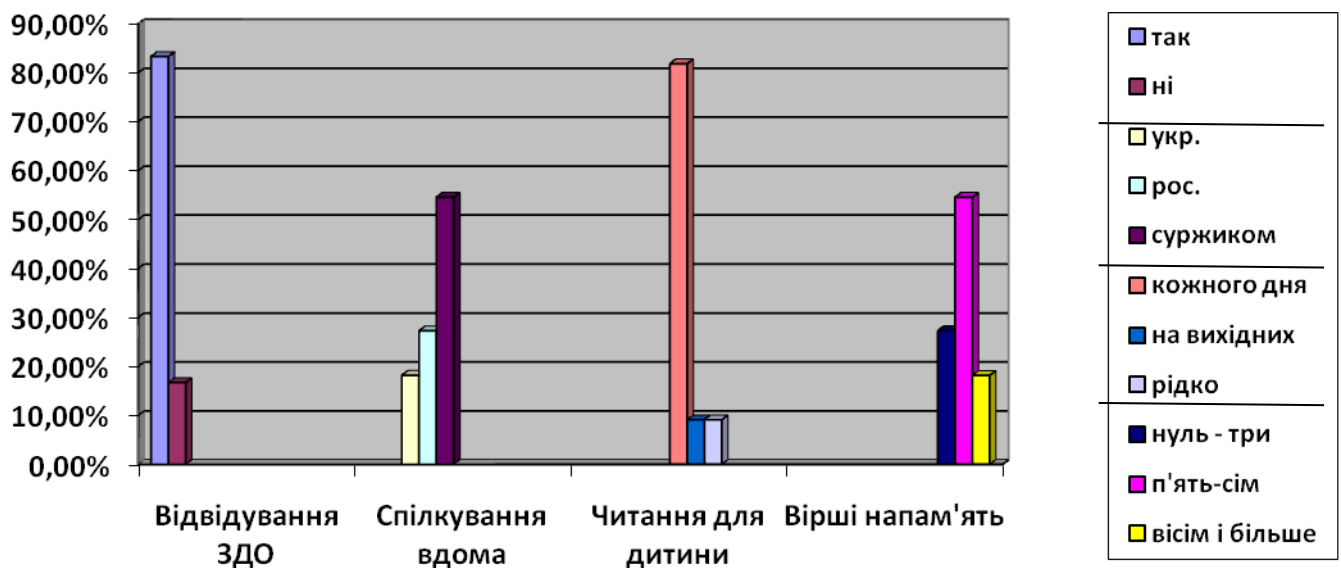

Рис. 2.1. Результати анкетування батьків

Відомості щодо статистики відвідуваності дитячого садка дітьми 1 класу (див. додаток А) нам були надані класним керівником 1-Б класу А.О. Мельничук

Як бачимо, майже усі діти відвідували садок, але мовне середовище, в якому вони живуть, перешкоджає ефективному становленню мовної особистості. Вдома перевагу надають «суржику» (елементи двох або кількох

мов, об'єднані штучно, без дотримання норм літературної мови у спілкуванні [58]). Статистика щодо читання дітям і вивчення ними віршів має позитивні показники.

Також нами було проведено анкетування серед вихователів та вчителів початкової школи щодо реалізації принципу наступності у навчальному процесі. Ми пропонували дати відповіді на питання, щоб перевірити, чи є взаємозв'язок між закладами освіти та між вихователями і вчителями.

Анкета для вихователів містила такі питання:

1. Чи знайомі Ви з концепцією Нової української школи?
2. Який підхід застосовується у Новій українській школі?
3. Скільки ключових компетентностей Ви можете назвати?
4. Якою є модель освіти?
5. Необхідно продовжити речення: «Великого значення в Концепції набуває аспект педагогіки»
6. Чи відвідувала Ваша дошкільна група шкільні заняття?
7. Чи знайомі Ви з майбутнім класним керівником дошкільників Вашої групи?

Заповнені анкети представлено у додатку (див. додаток Б).

Результати анкетування відображено на рисунку (див.рис.2.2.).

Аналіз опитування показав, що, на жаль, вихователі є мало обізнаними у питаннях забезпечення наступності. Усі чули про концепцію Нової української школи, але серед підходів назвали тільки один з трьох. Ключові компетентності вказані не всі, до того ж деякі з них були неправильно названі; особистісно-орієнтовану модель не назвав ніхто; педагогіку партнерства згадано у 2 анкетах із 6; ніхто не водив свою групу на екскурсію до школи, але з майбутнім класним керівником дошкільників 2 вихователі із 6 – знайомі.

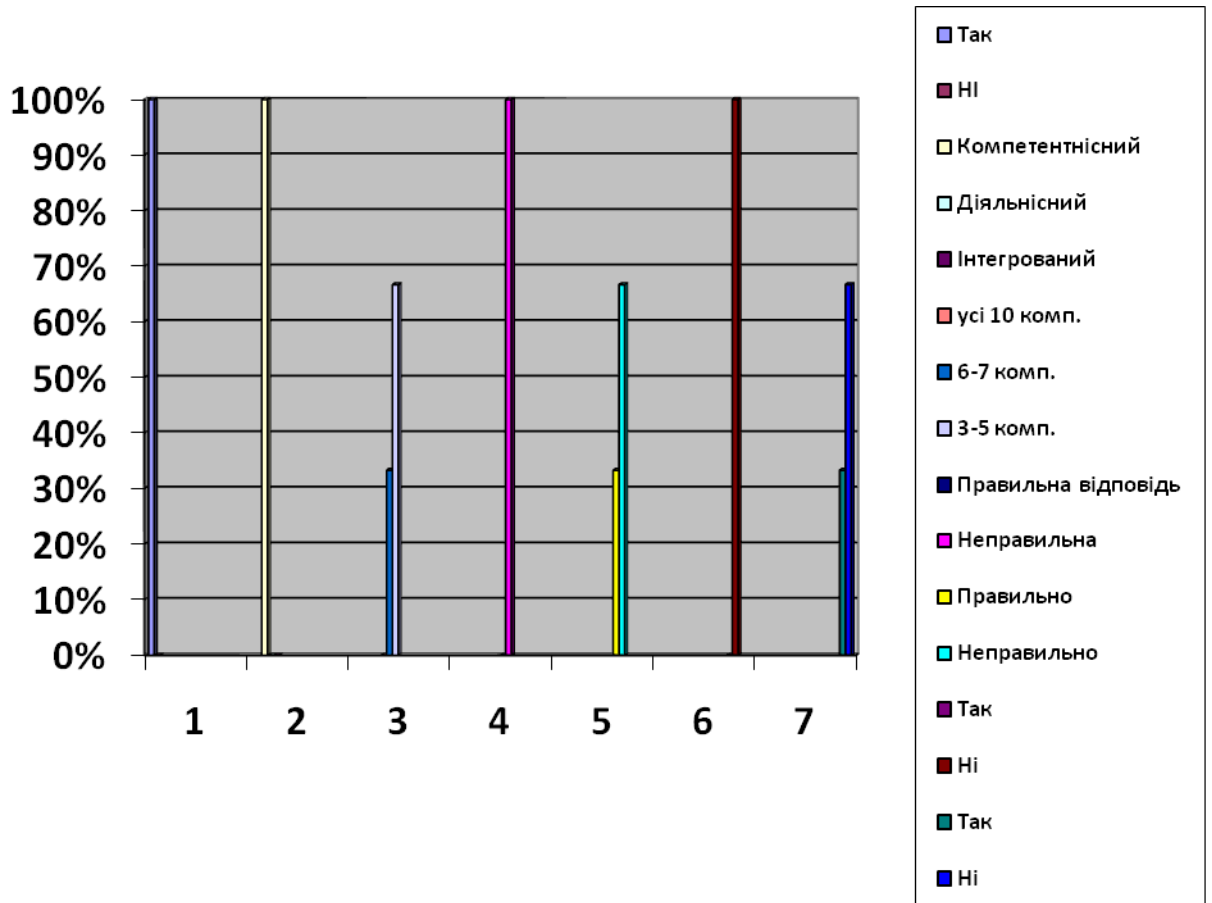

Рис.2.2. Результати анкетування вихователів

Анкета для вчителів містила такі питання:

1. Чи знайомі Ви з головним документом дошкільної освіти?
2. Як називається цей документ?
3. Скільки компетенцій потрібно сформувати у дошкільника?
4. Чи відвідували Ви дитячий садок, з якого до Вас прийшли діти на навчання? Якщо так, як звали вихователя, з яким Ви спілкувалися?
5. Чи проводили Ви для дошкільнят екскурсію у школі?

Результати анкетування відображено у діаграмі (див рис. 2.3.).

Із заповненими анкетами вчителів початкових класів можна ознайомитися (див. додаток В).

Як показали результати анкетування, традиційно вчителі так само, як і вихователі, не підтримують зв'язок дошкільної та початкової ланок освіти. З

Базовим компонентом дошкільної освіти знайома половина з опитаних, але тільки один респондент правильно назвала його. Відсутні уявлення щодо кількості компетенцій, які формуються у закладі дошкільної освіти. Відвідування дитячого садка було здійснене лише 2 вчителями із 6. Такі ж результати щодо проведення шкільної екскурсії для дошкільників.

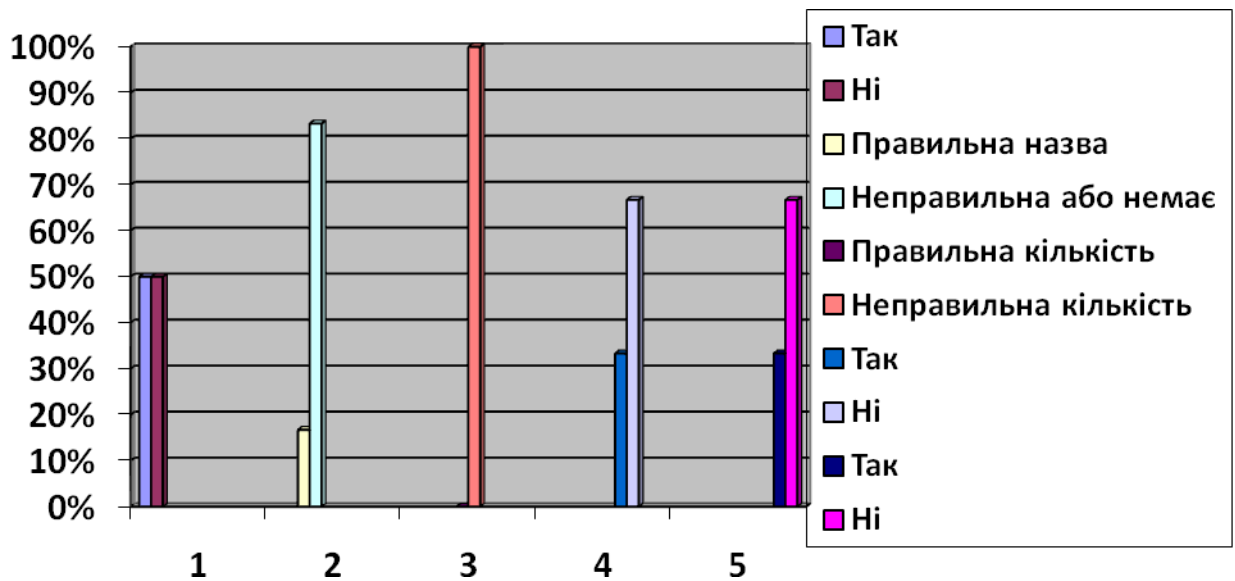

Рис.2.3. Результати анкетування вчителів

Таким чином, аналіз традиційного досвіду переконує у недостатній увазі освітян до проблеми наступності у становленні мовної особистості дитини. Разом з тим передовий досвід свідчить про зворотне. Так, наприклад, висвітлений у блозі методиста РМК КУ «Петрівський РЦОЗО» Валентини Григорівни Сердюк [http://doshkilyapetrovo.blogspot.com/p/blog-page_79.html] досвід роботи педагогічних колективів Червонокосянтинівської ЗШ І-ІІІ та Червонокосянтинівського ДНЗ "Сонечко", який знаходиться на території Червонокосянтинівської сільської ради разом зі школою демонструє узгодження навчальних планів, проведення малих педрад, спільних занять, семінарів, круглих столів. На відкриті заняття запрошуюються батьки.

Дошкільники бувають на шкільних святах, спортивному майданчику, у музеях, а особливо із задоволенням працюють у комп'ютерному класі, де для них проводить інтерактивні заняття вихователь Т. Гринчишина.

Заслуговують на увагу вправи та ігри, використані в практиці роботи творчої групи із забезпечення наступності між ЗДО «Вербиченька» та вчителем 1 класу С. Круглик для розвитку психічних процесів в різному віці. Такі вправи та ігри вихователями проводяться у дошкільному закладі, а у школі, у період адаптації першокласників, з них починає «стартувати» вчитель 1 класу. Наведемо приклади таких завдань.

Гра «Знайди помилку». Попередньо необхідно підготувати малюнки, де є помилки, наприклад, листя на деревах взимку, дівчинка з парасолькою тощо. Запропонуйте дитині уважно роздивитись малюнок, знайти помилки та пояснити, як має бути насправді.

Гра «Побудуй малюнок із фігур». Дитині необхідно видати набір геометричних фігур та чистий аркуш паперу. Запропонуйте уважно слухати ваші команди та переміщувати фігури відповідно до цих команд (наприклад, трикутник поклади над кругом, круг – під квадратом). У результаті повинна вийти та комбінація, яка задумана вами заздалегідь (снігова баба, ялинка та ін.).

Гра «Слухай уважно». Дитина вдвох з дорослим одночасно кажуть два різних речення (речення мають бути великими). Після цього кожен повинен відтворити те, що сказав його співрозмовник. Поступово гру можна ускладнювати, збільшуючи речення і кількість учасників, які будуть промовляти свої речення одночасно.

Гра «Виконай доручення». Запропонуйте дитині присісти, погладити лівою рукою праву ногу, після цього підвестись та підняти ліву руку. Дитина має виконати ці доручення в тому порядку, що ви назвали. Поступово кількість доручень збільшується (якщо дитина легко виконує попередні).

Гра «Чотири стихії». В цю гру можна грати з багатьма учасниками. За командою ведучого гравці виконують певні рухи руками. «Земля» – опускають

руки вниз, «вода» – витягують руки вперед, «повітря» – піднімають руки вгору, «вогонь» – роблять колові рухи руками. Ця гра розвиває увагу, пов'язану з координацією слухового та рухового аналізаторів.

Крім цього, цікавим є досвід проведення засідань круглих столів на такі теми, як «Як працювати зараз, щоб у дітей не зникало бажання вчитися...», «Психологічна готовність до школи – важлива умова успішного навчання» (ЗОШ № 1 – ДНЗ № 20) та роботи з батьками за етапами:

1-й етап – кінець вересня – початок жовтня.

Організаційні збори батьків майбутніх першокласників. Ці збори проводяться з метою, щоб дати загальне уявлення про систему роботи з дітьми, визначити порядок набору дітей до 1-го класу.

2-й етап – жовтень

Зустріч вчителя з майбутніми першокласниками – знайомство з метою виявлення загального емоційного фону кожної дитини, здатності спілкуватися з дорослими і однолітками.

3-й етап – січень - квітень

Заняття у Школі майбутнього першокласника. У ході цих занять з'ясовуються вміння дітей мислити, рівень розвитку їх мови, уваги, пам'яті. Після кожного заняття вчителем проводиться індивідуальна консультація з батьками. Звертається увага батьків на важливість розвитку уваги, пам'яті, мислення дітей при підготовці їх до школи.

4-й етап – травень

Батьківські збори. Поради вчителя та практичного психолога щодо підготовки дітей до навчання в школі.

Таким чином, аналіз передового педагогічного досвіду дозволяє стверджувати, що робота із забезпечення наступності між дошкільною і початковою ланками освіти окремими закладами освіти проводиться, проте вона не забезпечує становлення мовної особистості.

Щоб з'ясувати відповідність принципу наступності у становленні мовної особистості державним вимогам, ми проаналізували типові освітні програми та 10 чинних букварів, які було створено для Нової української школи.

Ми порівняли навчальну програму з української мови (2016 р.), яку використовували у школі до законопроекту про створення НУШ, та дві типові освітні програми, створені під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна [63,64] (див. табл. 2.1.).

Як бачимо, змістові лінії розширено. Тепер замість загальних (мовленнєвої, мовної, соціокультурної та діяльнісної) у нових типових освітніх програмах уточнені змістові лінії відносно умінь, які набуватиме дитина, а саме: вміння взаємодіяти усно, взаємодіяти письмово, читати, досліджувати мову, досліджувати медіа. Крім того у програмі, розробленій під керівництвом Р. Шияна, додано змістову лінію «Театралізуємо».

Таблиця 2.1.

Порівняння змістових ліній навчальної та типових освітніх програм

Навчальна програма з української мови для навчальних загальноосвітніх закладів (1 клас)Змістові лінії:	Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Савченко(мовно-літературна галузь) Змістові лінії:	Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р. Шияна(мовно-літературна освітня галузь – рідномовна освіта)Змістові лінії:
<p>Мовленнєва: передбачає розвиток усного і писемного мовлення учнів, вміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу. Удосконалення усіх видів мовленнєвої діяльності, якими учні певною мірою оволоділи у дошкільному віці (слухання-розуміння говоріння), формування видів мовленнєвої діяльності, пов'язані з писемним мовленням (читання вголос і</p>	<p>«Взаємодіємо усно» формування умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей. «Читаємо»: формування в учнів повноцінної навички читання, умінь самостійно вибирати й опрацьовувати літературні тексти різних видів, дитячі книжки, висловлювати своє ставлення</p>	<p>«Взаємодіємо усно»: залучення учнів до дій зі сприймання, перетворення, виокремлення, аналізу й інтерпретації, оцінювання та використання усної інформації в реальній мовленнєвій практиці (бесіда, дискусія у класі, мікродискусія в групі, обговорення в парі тощо). «Читаємо» : розвиток мотивації дітей до читання, залучення їх до читацької діяльності, яка ґрунтується на учнівській ініціативності та самостійності у доборі текстів для читання</p>

Продовж. табл. 2.1.

<p>мовчки, робота з дитячою книжкою, письмові види робіт).</p> <p>Мовна: розвиток в учнів орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних умінь.</p> <p>Соціокультурна: передбачає формування в учнів уявлення про мову як форму вияву культури українського народу, як засіб створення творів мистецтва (художньої літератури); розширення уявлень школярів про свою державу; засвоєння малих українських фольклорних форм, національних формул мовленнєвого етикету, етикетних правил спілкування; використання набутих знань і вмінь під час виконання соціальних ролей, спілкування з представниками різних вікових груп і статусів, вирішення навчальних і життєвих проблем.</p> <p>Діяльнісна: формування уміння вчитися, виконувати мисленнєві операції і практичні дії, володіти уміннями й навичками самоконтролю та самооцінки[66].</p>	<p>до прочитаного, сприймати художній текст як засіб збагачення особистого емоційно-чуттєвого, соціального досвіду, користуватися раціональними прийомами пошуку потрібної інформації в різних джерелах, працювати з інформацією в різних форматах, застосовувати її в навчально-пізнавальних, комунікативних ситуаціях, практичному досвіді.</p> <p>«Взаємодіємо письмово»: формування повноцінної навички письма, умінь висловлювати свої думки, почуття, ставлення та взаємодіяти з іншими людьми в письмовій формі, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності.</p> <p>«Досліджуємо медіа»: передбачає формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її для збагачення власного досвіду, створювати прості медіапродукти.</p> <p>«Досліджуємо мовні явища»: дослідження учнями мовних одиниць і явищ з метою опанування початкових лінгвістичних знань, норм літературної вимови та правил українського правопису, формування умінь послуговуватися українською мовою в усіх сферах життя[63].</p>	<p>та інтерпретації прочитаного; розвиток уміння сприймати та аналізувати текст, оцінювати прочитане та перетворювати інформацію, уявляти, мислити творчо.</p> <p>«Взаємодіємо письмово»: залучення учнів до реальної писемної практики, зокрема за допомогою цифрових пристроїв та в режимі онлайн.</p> <p>«Досліджуємо медіа»: передбачає ознайомлення школярів з основами медіаграмотності; формування уявлення про межу між реальним світом і світом мас-медіа; навчання інтерпретувати, аналізувати, оцінювати медіатексти (фільм, мультфільм, реклама, фотографія тощо) та створювати прості медіапродукти.</p> <p>«Досліджуємо мовлення»: формування на цій основі свідомих мовленнєвих умінь (орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних, словотвірних), опанування виражальними засобами художніх текстів, що в цілому сприяє створенню індивідуального стилю мовлення.</p> <p>«Театралізуємо»: розвиток комунікативних умінь, вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування[64].</p>
---	---	---

У попередній навчальній програмі спостерігаємо реалізацію принципу наступності. У мовленнєвій змістовій лінії передбачено «...удосконалення усіх видів мовленнєвої діяльності, якими учні певною мірою оволоділи у дошкільному віці (слухання-розуміння говоріння), формування видів мовленнєвої діяльності, пов'язаних з писемним мовленням (читання вголос і мовчки, робота з дитячою книжкою, письмові види робіт)» [66]. Курс навчання грамоти направлений на здобуття знань та розвиток умінь і навичок учня, але становлення мовної особистості не передбачається як конкретне завдання.

У нових типових освітніх програмах передбачено становлення мовної особистості. Це завдання пронизує всі змістові лінії, наприклад, лінія «Взаємодіємо усно» передбачає підготовку дитини до вміння користуватися інформацією в комунікативних ситуаціях; «Взаємодіємо письмово» – формування вміння дитини передавати свої думки письмово, через електронні пристрої, тобто навчання дитини грамотно висловлюватися без прямої комунікації; «Читаємо» – крім звичної навички правильно, швидко, виразно та усвідомлено читати, передбачає роботу над збагаченням досвіду дитини: емоційного, ціннісного, соціального; «Досліджуємо медіа» – вміння доносити інформацію; «Досліджуємо мовлення» – забезпечує творення індивідуального стилю мовлення та сприяння тому, щоб дитина використовувала українську мову не тільки у межах школи, а і у повсякденному житті. Змістова лінія «Театралізуємо» найбільше, на нашу думку, направлена на становлення МО, адже передбачає роботу над комунікативними вміннями, засобами спілкування, стратегіями тощо.

Після аналізу програм перевіримо, наскільки підручники відповідають змістовим лініям типових програм.

Критерії, за якими відбувся аналіз, представлено у таблиці (див. табл. 2.2.), результати аналізу підручників з навчання грамоти подано в додатках (див. додаток Г).

Аналіз підручників вказав на відсутність з-поміж 10 букварів навчальної книги, яка б повністю відповідала загальним вимогам і відображала б зміст тих ліній, які розкриті у типових освітніх програмах.

Таблиця 2.2.

Критерії оцінювання підручника 1 класу з навчання грамоти

Критерії оцінювання підручника.	Зміст цього критерія
Подання в підручнику мовного матеріалу	<ul style="list-style-type: none"> • Вправи, що містять збагачений мовний матеріал та направлені на стимуляцію мовленнєвої активності учнів. • Наявні завдання на оволодіння мовними явищами. • Диференціація завдань • Завдання чітко сформульовані • Однакове спрямування завдань на усне та письмове виконання.
Реалізація комунікативного компонента в підручнику	<ul style="list-style-type: none"> • Підручник спрямований на оволодіння мовною і мовленнєвою системами одночасно • Завдання спрямовані на створення комунікативних ситуацій, що наближають дитину до умов реальності • Надається простір для вираження власної думки • Реалізація мовленнєвого аспекту через усі види МД: слухання, говоріння, читання, письмо.
Тематико-змістовий аспект	<ul style="list-style-type: none"> • Зрозуміла система умовних позначень • Тексти доступні, цікаві та мають пізнавальний зміст. • Різноманітність та різноплановість текстів
Структурні характеристики	<ul style="list-style-type: none"> • Доцільна послідовність вивчення букв • Поділ буквеного періоду на етапи • Наявність звуко-буквеного аналізу • Наявність вправ на формування різних способів читання. • Наявність підготовчих вправ перед читанням
Наочно-ілюстративний матеріал	<ul style="list-style-type: none"> • Доречний наочно-ілюстративний матеріал • Містить схеми і таблиці, що унаочнюють матеріал • Унаочнення матеріалу засобами зміни шрифту, виділення кольором, підкресленням • Фотографії і малюнки мають досить високу якість • Зображення відповідає загальній тематиці • Оформлення форзаців
Гігієнічні вимоги до підручника	<ul style="list-style-type: none"> • Обсяг текстів • Довжина робочого рядка • Довжина речень • Кількість слів на сторінці, які вимагають окремого тлумачення

Тому вчителю необхідно користуватися додатковими матеріалами в ході навчання першокласників, дотримуючись принципу наступності між дошкільною та початковою ланками освіти. Особливо це стосується тих вимог, які найменше дотримано у більшості підручників, а саме: наявність диференційованих завдань, використання жанрів УНТ, вправ на формування різних способів читання, завдань, спрямованих на створення комунікативних ситуацій, дотримання правильної та зручної для дітей послідовності вивчення букв.

Таким чином, з проведеного аналізу стану проблеми у практиці шкільного навчання можемо зробити висновок про недостатність уваги становленню мовної особистості як з боку батьків, вихователів, так і вчителів. Аналіз букварів засвідчив недостатність завдань для цього. Тому нашим завданням стала розробка системи роботи з мовленнєвого розвитку особистості дитини, яка починалася б з дитячого садка і мала продовження у початковій школі.

2.2. Дослідно-експериментальна робота щодо забезпечення наступності у становленні мовної особистості дітей дошкільного і молодшого шкільного віку

З метою встановлення рівня мовленнєвого розвитку дошкільників та молодших школярів нами була проведена діагностика розвитку їх мовленнєвих здібностей на базі КЗ «ДНЗ (ясла-садок) № 236 комбінованого типу» Криворізької міської ради та «СЗШ I-III ступенів № 70» м. Кривого Рогу. Констатувальний етап експерименту проводився у жовтні 2018 року у закладі дошкільної освіти та у жовтні 2019 року у школі. В експерименті взяло участь 25 дітей 8 і 10 груп старшого дошкільного віку (5-6 років) і 57 учнів 1-А і 1-Б

класів. Для цього нами були використані такі методи, як констатувальний лабораторний експеримент, спостереження та статистична обробка даних.

Для діагностики ми використали методику «Гейдельберзький тест мовленнєвого розвитку» (див. додаток Д). Методику призначено для діагностики мовленнєвих здібностей дітей у віці від 3 до 9 років. «Гейдельберзький тест мовленнєвого розвитку» адаптовано К. Крутій.

У ході дослідження дитині надавалося 13 завдань усної форми. Відповіді фіксувалися нами в спеціальному протоколі, форма якого наводиться в додатку (див. додаток Е), і потім аналізувалися. Проведену роботу зафіксовано на фото (див. додаток Ж).

Представимо результати констатувального етапу, виявлені в ході дослідження рівня мовленнєвого розвитку дошкільників 8 і 10 старших груп садка № 236 та учнів 1 класів СЗШ № 70 за даною методикою, у таблицях (див. табл. 2.3. і 2.4.).

Таблиця 2.3.

Результати дослідження рівня мовленнєвого розвитку дітей старших дошкільних груп на констатувальному етапі

10 група	Рівні розвитку мовленнєвих здібностей	8 група
0%	Лінгвістично здібна дитина	0%
12,5%	Високий рівень	7,69%
12,5%	Достатній	7,69%
25%	Середній	30,77%
25%	Рівень нижче за середній	38,47%
25%	Низький	15,38%
0%	Критичний рівень	0%

Дані, отримані в ході діагностики дошкільників, показали такі результати. У 10 групі жодної лінгвістично здібної дитини – 0%, діти з високим рівнем розвитку мовленнєвих здібностей та з достатнім – складають 12,5% від групи, середній, нижче середнього та низький рівень відобразилися в показниках 25 % кожного рівня від класу. Критичного рівня не знайдено серед дітей у групі – 0%. У 8 групі немає лінгвістично здібної дитини – 0%, високий і достатній

рівень мають 7,69% кожного із названих рівнів, середній рівень у 30,77% дітей з групи, нижче середнього – 38,47%, низького – 15,38%, критичного рівня немає у дітей – 0%.

Тобто, ні однієї лінгвістично здібної дитини на 2 групи, але відсутній і критичний рівень розвитку мовлення. Серед 25 дітей переважає рівень нижче середнього в обох групах.

Таблиця 2.4.

Результати дослідження рівня мовленнєвого розвитку дітей перших класів на констатувальному етапі

1-Б клас	Рівні розвитку мовленнєвих здібностей	1-А клас
3,3%	Лінгвістично здібна дитина	0%
10%	Високий рівень	7,41%
16,7%	Достатній	7,41%
20%	Середній	18,52%
26,7%	Рівень нижче за середній	37,04%
20%	Низький	29,62%
3,3%	Критичний рівень	0%

Результати, отримані в ході діагностики першокласників, показали, що у 1-Б класі є одна лінгвістично здібна дитина – 3,3%, 10% класу складають діти з високим рівнем розвитку мовленнєвих здібностей, 16,7% класу мають достатній рівень, 20 % – середній, 26,7% – нижче за середній, 20% – низький і є наявність критичного рівня у класі – 3,3%.

У 1-А жодної лінгвістично здібної дитини – 0%, діти з високим та достатнім рівнями розвитку мовленнєвих здібностей складають 7,41% кожного з рівнів, середній рівень виявлений у 18,52% класу, нижче середнього – у 37,04%, низький – у 29,62%, критичний рівень відсутній у класі – 0%.

Тобто, серед 57 учнів є 1 лінгвістично здібна дитина і 1 дитина з критичним рівнем. Переважають рівні середній та нижче середнього.

За результатами діагностики ми встановили, що 10 група виступатиме як експериментальна, а 8 як контрольна, у школі 1-Б – експериментальний, а 1-А – контрольний.

Як бачимо, у закладі дошкільної освіти і школі переважає нижче середнього і низький рівні розвитку мовленнєвих здібностей. Діти мають складнощі із виконанням завдань, адже більшість українських слів для них нові, тому їм важко працювати з ними. Проблема полягає у тому, що діти не спілкуються українською мовою. Вони добре розуміють почуте, проте мають проблеми у читанні та усному мовленні. Фіксуються порушення у вживанні слів та відмінкових закінченнях, трапляються помилки у побудові речень.

Необхідно ініціювати спілкування з дитиною, щоб вона мала змогу вправлятися, м'яко коригувати мовлення дитини, допомагати їй у засвоєнні граматики української мови.

Висунута нами гіпотеза про забезпечення наступності у становленні мовної особистості зумовила проведення спеціальної роботи на формувальному етапі експерименту.

Мовна особистість, насамперед, є сукупністю особистісних якостей людини, засобом творення яких виступає мова. Оволодіння граматичними, орфоепічними, лексичними та іншими нормами української мови є основним завданням на заняттях у закладі дошкільної освіти і на уроках української мови в першому класі. З урахуванням цього нами було розроблено **систему роботи** для становлення мовної особистості дошкільника та молодшого школяра. Було враховано наступність між дошкільною і початковою ланками освіти, можливі рівні забезпечення такої наступності та індивідуально-вікові особливості дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Представимо систему роботи щодо забезпечення наступності у становленні МО дітей дошкільного і молодшого шкільного віку у таблиці (див. табл. 2.5.)

Система роботи передбачає три етапи: підготовчий, основний, підсумковий. Розвиток мовлення у закладі дошкільної освіти та у Новій українській школі треба організовувати як планомірний, цілеспрямований та систематичний процес. Зміст такої роботи має на меті залучення дітей до розвитку мовленнєвих здібностей, формування комунікативних навичок, збагачення словника та засвоєння норм культури мовлення протягом усього дня навчання. За умови, що діти не сприймають великий обсяг інформації, ми розробили систему ігрових вправ, при яких діти зможуть не тільки навчатися, а розслабитися та відпочивати.

Ознайомимося докладніше із системою роботи.

У закладі дошкільної освіти на підготовчому етапі проводимо бесіду «Про що запитати при зустрічі», ознайомлюємо дітей з правилами етикету та розвиваємо навички комунікативної взаємодії, закріплюємо навичку вправою «Питання–відповідь».

Таблиця 2.5.

Система роботи щодо забезпечення наступності у становленні МО

<i>Етапи становлення МО</i>	<i>ЗДО</i>		<i>НУШ(1 клас)</i>	
	<i>Зміст роботи</i>	<i>Засіб впливу на становлення МО дошкільника</i>	<i>Зміст роботи</i>	<i>Засіб впливу на становлення МО молодшого школяра</i>
Підготовчий	Бесіда на початок розмови	Бесіда «Про що запитати при зустрічі»	Мотивація	Технологія «Асоціативний куш»: користь від спілкування
	Вміння спілкуватися	«Питання-відповідь»	Ефективна взаємодія	Формування особистісних якостей: привітність, ввічливість, скромність, доброзичливість, повага один до одного. (Виховний захід)
	Навчаємося працювати у групі	«Загальний малюнок»	Навчаємося працювати у парі	Вправа «Загадка Л.Керрола»

Продовж. табл. 2.5.

Основний	Збагачення мовного середовища	*Сприймання українського мовлення з довілля *Вивчення нових слів *Слідкування за вимовою вивчених слів	Ранкові зустрічі	«Я школяр» «Техніка, яка допомагає» «Світ захоплень» «Театр» «Мода» «Мої друзі» «Подорожуємо в часі»»	«Розвиток іншої думки» «Купівля - продаж» «Діалог із дзеркалом» «Загальна увага» «А в мене, а в тебе» «Відгадай емоцію, почуття» «Розкажу про що завгодно»
	Система ігрових вправ на заняттях	«Казка навпаки.» «Казкові несподіванки» «Ким бути?»	Уроки розвитку зв'язного мовлення	Урок на тему: «Корисні та отруйні гриби» Урок на тему: «Допомагаю вдома»	
	Комунікативні ігри	«Продовження іншої думки» «Гойдалка» «Розмова по телефону» «Крокодил» «Як кажуть частини тіла» «Як можна спілкуватися без слів?»	Позакласний захід	«Комунікативний тренінг»	
Підсумковий	Гра «Інтерв'ю»		Челенж «Хто протримається весь навчальний день, розмовляючи українською»		

«Про що запитати при зустрічі»

Мета: вчити дітей вступати в контакт.

Діти сидять у колі. У ведучого - естафета (красива паличка, м'яч і т.п.). Естафета переходить з рук в руки. Завдання гравців – сформулювати питання, яке можна задати знайомому при зустрічі після привітання, і відповісти на

нього. Одна дитина задає питання, інша відповідає («Як живете?» – «Добре». «Як йдуть справи?» – «Нормально». «Що нового?» – «Все по-старому» і т.д.). Двічі повторювати питання не можна.

«Питання-відповідь»

Мета: розвивати у дітей уміння відповідати на питання партнера.

Діти стоять у колі. У одного з них в руках м'яч. Вимовивши репліку-питання, гравець кидає м'яч партнеру. Партнер, піймавши м'яч, відповідає на питання і кидає м'ячика іншому гравцеві, при цьому задає своє запитання і т.д. («Який у тебе настрій?» – «Радісний». «Де ти був в неділю?» – «Ходив з татом в гості.» «Яку гру ти любиш? » – «Схованки» і т.д.).

Завершуємо підготовчий етап вправою на згуртування **«Загальний малюнок»**. Суть вправи у тому, щоб на одному аркуші паперу кожна дитина зобразила дерево. По закінченню малювання виходить груповий малюнок із зображенням лісу, де кожне дерево належить певній дитині із групи. Діти навчаються домовлятися між собою, щоб отримати спільний результат.

Основний етап складається з трьох напрямків роботи:

- збагачення мовного середовища;
- заняття з використанням ігрових вправ на розвиток мовленнєвих здібностей;
- комунікативні ігри.

Збагачувати мовне середовище дитини можливо при *сприйманні* нею української мови з мовлення дорослих, з книжок, з мультфільмів українською мовою тощо, під час *вивчення нових слів* (така робота не обмежена у часі, потребує опису різними словами об'єктів з наданням сенсорної підтримки вивченому), *слідкування за вимовою вивчених слів*, що здійснюється під керівництвом дорослих. Ефективним є підключення до цієї роботи батьків, які підтримують систему роботи. Важливо вчасно виправляти неправильно сказані слова, аби застерегти від помилок при письмі або читанні.

Ігрові вправи на розвиток мовленнєвих здібностей ми включили у хід занять, що проводяться вихователями дитячого садка. При цьому ми намагалися дотримуватися основного змісту відповідно до планування, тому вправи влучно доповнювали заняття. Наведемо приклади ігор, які ми використовували з певних тем занять.

Заняття у 10-й старшій групі «Казка навпаки. Розвиток мовлення»

Гра «Привітання»

Дорослий пропонує привітатися дітям один з одним без використання слів, не повторюючись.

Якщо дітям важко підібрати різні рухи, то вихователю треба звернути увагу на тих, у кого бідний емоційний і руховий запас для спілкування. Таким чином, можна спостерігати, хто з дітей має більші труднощі*

Гра «Дзеркало»

Кількість дітей: 5-9. Порівну хлопчиків і дівчаток у групі. Діти стоять у дві шеренги, відображаючи рухи один одного.

Задача: відтворювати рухи загаданих ними тварин із казок. Потім діти міняються ролями.

Заняття у 10-й старшій групі. «Казкові несподіванки. Розвиток мовлення.»

Гра «Відображення»

Обираємо 1 ведучого, він стоїть попереду усіх дітей, далі за ним стають в колону інші діти. Дорослий запитує у дітей, як веде себе відображення, наприклад у річці. Діти відповідають, що безслівно, і вона може лише повторювати рухи. Дорослий пропонує, щоб дитина, яка показує рухи, проявляла пластику, щоб відображення могло це повторити.

Гра «Побудуй ланцюжок»

(Діти розглядають картинки, визначають, який звуку кінці слова, який на початку, і складають зі слів ланцюжок: жук-крокодил-ложка-абрикос-струмок...)

Гра «Повтори»

Дорослий називає рух, а діти мають цей рух виконувати. Дорослий підходить до когось із дітей і торкається того, хто буде показувати рухи. Всі інші, стоячи в колі, повторюватимуть цей рух. Наприклад, уяви, що ти миєш руки, що вода в крані гаряча, що ти набираєш воду у долоні, що ти дістаєш із печі пиріжки, що тобі спекотно біля печі.

Заняття у 10-й старшій групі «Ким бути? Розвиток мовлення»

Робота в парах. Гра «Налагодження комунікації»

Діти сидять у колі, їм потрібно вибрати партнера за допомогою погляду.

Вправа «Реклама»

Назвати якомога більше призначень даного предмета (не тільки реальні, а й уявні і фантастичні).

Комунікативні ігри ми використовували між заняттями, коли у дітей вільний час.

Серед ігор пропонували такі:

«Продовження іншої думки»

Мета: навчити дітей чути один одного, шукати нестандартні рішення і розвивати гнучкість мислення.

Діти стоять у колі. Хтось починає говорити, може озвучуватися будь-яка думка, і той, хто стоїть праворуч, продовжує цю думку.

«Гойдалка»

Мета: сформувати вміння будувати діалог в залежності від мети мовлення та роллю, яку займаєш.

Ролі міняються по колу. Гойдалка вгорі, коли дитина командує, гойдалка внизу, коли дитина говорить м'яко.

«Розмова по телефону»

Мета: розвиток вміння вести діалог по телефону на відповідну тему.

Тему задає вихователь (наприклад, привітати з днем народження, запросити в гості, домовитися про щось тощо).

«Крокодил»

Мета: навчити невербальному спілкуванню.

Одна дитини загадує іншій слово. Друга дитина намагається показати загадане за допомогою міміки та жестів, щоб можна було відгадати.

«Як кажуть частини тіла»

Мета: вчити невербальним способам спілкування.

Вихователь дає дитині різні завдання показати: як кажуть плечі «Я не знаю»; як каже палець «Іди сюди»; як ноги примхливої дитини вимагають «Я хочу!», «Дай мені!»; як каже голова «Так» і «Ні»; як каже рука «Сідай», «Повернись!», «До побачення».

Решта дітей повинні відгадати, які завдання давав вихователь.

Бесіда «Як можна спілкуватися без слів?» Оскільки серед видів діяльності дошкільників є художньо-естетичний розвиток, малювання, слухання музики, то доцільними є розмови з дошкільниками про те, що думав, що відчував композитор, письменник або художник, який створив витвір мистецтва. Нехай діти спробують вгадати настрої творця.

На підсумковому етапі дитина повинна вміти висловлюватися українською мовою та презентувати себе через монологічне мовлення. Тому ми використовували гру «Інтерв'ю» (див. табл. 2.6.).

Таблиця 2.6.

Зміст гри «Інтерв'ю»

№	ЗДО
1	Назви свої прізвище, ім'я, по-батькові.
2	Скільки тобі років?
3	Чи хочеш ти навчатися у школі? Чому?
4	Як ти думаєш, як буде у школі?
5	Наскільки ти вважаєш себе самостійним? Що ти можеш зробити сам?
6	Як треба спілкуватися з іншими?
7	Чим відрізняється розмова з одноліткою та розмова з дорослим?

Таким чином, робота у дитячому садку направлена на поступове входження дитини в україномовне середовище та на перспективне оволодіння

комунікативними навичками, адже дошкільник навчається взаємодіяти з іншими.

У Новій українській школі на підготовчому етапі ми почали з виховної роботи. Мотивували учнів до спілкування за допомогою технології «Асоціативний куц», визначали користь від спілкування. Виховний захід було спрямовано на формування особистісних якостей, необхідних для спілкування.

Завершенням підготовчого етапу стала ігрова вправа «**Загадка Л. Керрола**», спрямована на ефективну взаємодію у парі.

Мета: розвиток взаємодії у спілкуванні, формування звички мислити критично та без стереотипів.

Керрол придумав загадку «Чим ворон схожий на стіл?». На цій основі будуємо дитячу варіацію вправи. Виконується завдання у парі. Один учень називає будь-яке слово і другий теж, між цими словами вставляється питання «Чим схожі»? Потім учні обдумують і шукають спільні рішення.

Основний етап нашої системи роботи в першому класі відкрив новий формат діяльності з дітьми у формі «ранкового кола», який дозволяє ще до уроків налаштувати дітей мислити, спілкуватися, взаємодіяти один з одним. Для цього, до кожної теми тижня нами було підібрано певну комунікативну вправу, що видно з таблиці 2.4. Наведемо приклади таких вправ та завдань

«Розвиток іншої думки»

Мета: навчити спілкуватися на будь-яку тему.

Діти сидять у колі. Задається тема тижня. І діти повинні розвивати думку того, хто говорив перед ним. Говорять доти, доки розповідь не стане логічно завершеною.

«Купівля-продаж»

Мета: розвивати силу переконання.

Робота в парі. Оберіть будь-який технічний прилад. Намагайся продати його своєму напарнику. опиши плюси та мінуси предмета, але доведіть, що його потрібно купити.

«Діалог із дзеркалом»

Мета: навчити слідкувати за своїми емоціями, невербальними засобами вираження сказаного, контролювати себе під час спілкування, навчити зв'язно висловлюватися.

Потрібно, дивлячись на себе в дзеркало, розповісти про щось, у даному випадку про свої захоплення. Спочатку це важко зробити, але через декілька хвилин стає все легше.

«Загальна увага»

Мета: розвивати вміння звертати на себе уваги.

Усім дітям пропонується виконати однакову задачу. Будь-якими засобами, не використовуючи фізичних дій, потрібно звернути увагу інших.

«А у тебе, а у мене»

Мета: навчити дітей аналізувати і висловлювати свою думку.

1. Оберіть будь-яку частину одягу, яка є на тобі. Покажи її класу та розкажи про неї. 2. Оберіть будь-яку частину одягу когось з однокласників та розкажи йому в деталях, чим тобі подобається його річ. Обговоріть, що ви відчували, коли говорили про себе, про когось.

«Відгадай емоцію»

Мета: розвиток невербального спілкування.

Пропонуємо дитині обрати певну емоцію та показати її іншим, щоб вони відгадали. Одразу ж підключаємо і вербальне спілкування. Учні, які відгадують емоцію, повинні придумати речення, яке б відображало такий емоційний стан – це може бути певна ситуація, через яку виникла така емоція, а можуть бути слова того, хто відчуває її. Вправа дозволяє пов'язувати і співвідносити вербальні та невербальні засоби спілкування.

«Розкажу про що завгодно».

Мета: формування зв'язного мовлення та гнучкості мислення.

Вправа виконується у парі. Обирається будь-який предмет і потрібно розповісти про нього. Як він з'явився? Чому є важливим для людства? Для чого його використовують?

Також ми застосовували завдання, спрямовані на становлення мовної особистості, на уроках розвитку зв'язного мовлення (див. додаток И). Головним на таких уроках стало вживання лексичного мінімуму з метою збагачення словникового запасу і розвитку навичок говоріння.

Оскільки найпоширенішою проблемою, з якою стикалися діти під час експерименту, було російськомовне середовище, то ми до лексичного мінімуму увели насамперед власне українські слова для засвоєння та збагачення ними дитячого мовлення. На уроках використовували також комунікативні ситуації, ігри, розігрували діалоги, і таким чином формували граматичні навички учнів поєднувати слова, знайомили з граматичними конструкціями, практикувалися у вживанні нових слів.

Крім названого, ми проводили позакласний захід «Комунікативний тренінг», під час якого діти працювали, об'єднавшись у групи, і мали змогу виявити свої думки, проявити творчість (див. додаток К).

На підсумковому етапі ми вирішили провести челенж.

Сучасних дітей важко змотивувати традиційними методами, тому ми обрали такий модний рух, як «челенж (дослівно перекладаючи з англійської – виклик або змагання» за Д. МакГонігалом [36]). То ж перед дітьми на початку тижня постало завдання: якнайдовше протриматися, намагаючись розмовляти лише українською мовою. Таким чином, діти мали змогу контролювати себе, слідкувати за мовою однокласників та одночасно працювати над становленням свого мовлення.

Розроблена система роботи у школі максимально охоплювала весь навчально-виховний процес, адже над становленням мовної особистості першокласників ми працювали під час ранкових кіл, на уроках, на перервах, під час виховної та позакласної роботи.

Фотозвіт проведеної роботи відображено у світлинах (див додаток 3).

2.3. Результати дослідної роботи

Після проведеної роботи хочемо поділитися тим, що вдалося і з чим були ускладнення у роботі над забезпеченням наступності у становленні мовної особистості.

На підготовчому етапі роботи у ЗДО бесіда «Про що запитати при зустрічі» була підтримана дітьми. Вправа «Загальний малюнок» викликала жвавий інтерес і замість суперечок ми побачили, як діти домовляються між собою, що дуже здивувало. Вправа «Питання-відповідь» викликала труднощі, діти не знали, що запитати, часто повторювалися, а ось відповіді були різноманітними.

На основному етапі відбувалася активна взаємодія дітей в україномовному середовищі, збагачення словникового запасу. Слова, які не знали раніше і не розуміли, діти перепитували, вправлялися у їх вживанні, реагували на зауваження, але іноді доводилося виправляти декілька разів за день. Діти залюбки грали в комунікативні ігри і труднощів не виникло.

На заключному етапі у грі «Інтерв'юер» діти намагалися відповідати на запитання українською мовою, але їх речення були короткі, містили помилки. Один на один з дорослим діти трохи ніяковіли.

Разом з тим можемо відмітити, що підґрунтя для розвитку мовної особистості було закладено. Дошкільники краще оволоділи українською мовою. У парній роботі проявляли активність, проте відчували труднощі під час монологічного мовлення.

У НУШ ми почали роботу з виховного заходу, розглядали, які особистісні якості потрібні у спілкуванні та яку користь ми отримуємо, спілкуючись з

іншими. Діти активно брали участь в обговоренні. Літній відпочинок та нові враження залишили відбиток на мовленні дітей. Проте без належної підтримки системи роботи вдома відчувалися ускладнення у роботі дітей. Вправа «Загадка Л. Керрола» залучила дітей до продовження роботи над мовленням зі спілкування у парі. Вправа далася легко, дітям цікаво було виконувати її.

Формат ранкових зустрічей сприймався неоднозначно, у більшості дітей виникало бажання брати участь у колі, деякі відмовлялися або стояли мовчки. Але із кожною новою темою ранкове коло ставало більш звичним видом роботи для учнів.

Поступово ми включили уроки з використанням вправ на становлення МО, ігри посеред уроку діти очікували найбільше. Але граючись, вони навчалися. Крім уроків, ми проводили позакласний захід «Комунікативний тренінг», дітям важко вдалося працювати в групах, зручніше було кожному висловити своє бачення ситуацій, але вони намагалися, вчилися дослухатися один до одного.

На заключному етапі, ми запустили челенж. Орієнтуючись на інтереси нового покоління, це був ефективний хід. Кожен намагався бути кращим за інших, в умовах змагання всі слідкували один за одним. На практиці часто виникали ситуації, коли діти інформували, коли хтось не говорив українською або говорив неправильно. Таким чином, вони вчилися помічати помилки.

У підсумку можемо сказати, що діти краще оволоділи українською мовою, у них виникло бажання спілкуватися з однолітками, збагачувати своє мовлення, деякі діти стали більше читати.

Для перевірки вірогідності висунутої гіпотези нами було проведено повторну діагностику у грудні 2018 року у садку та у грудні 2019 року у школі, за тою самою методикою «Гейдельберзький тест» (див. додаток Д).

Дані діагностики після обробки подано у таблиці (див. табл. 2.7.).

У 10 старшій дошкільній групі, яка виступала експериментальною групою – високий рівень спостерігається тепер у 2-х дітей (25%), такий же результат із достатнім (25%) та середнім рівнями (25%), рівень нижче середнього

залишився у 1 дитини (12,5%), а низького рівня тепер немає у групі дошкільників (0%). З'явилася 1 лінгвістично здібна дитина (див. рис. 2.4.).

У 1-Б класі високий рівень з'явився ще в 1 учня (13,3%), достатній у 2-х (23,4%), середній рівень зменшився, тепер його мають 2 учні (30%), замість 6. Рівень нижче середнього знизився, спостерігається у 6 учнів (20%), замість 8. Низький рівень скоротився у 2 рази в класі (10%). Критичний рівень тепер відсутній у класі (0%) (див. рис. 2.5.).

Таблиця 2.7.

Результати дослідження рівня мовленнєвого розвитку дітей експериментальної та контрольної груп у садку і школі на контрольному етапі

Рівні розвитку мовленнєвих здібностей	10 група (експериментальна група)	8 група (контрольна група)	1-Б клас (експериментальна група)	1-А клас (контрольна група)
Лінгвістична здібність	12,5%	0%	3,3%	0%
Високий	25%	7,69%	13,3%	7,41%
Достатній	25%	15,38%	23,4%	11,11%
Середній	25%	23,08%	30%	18,52%
Нижче середнього	12,5%	42,16%	20%	37,04%
Низький	0%	11,69%	10%	25,92%
Критичний	0%	0%	0%	0%

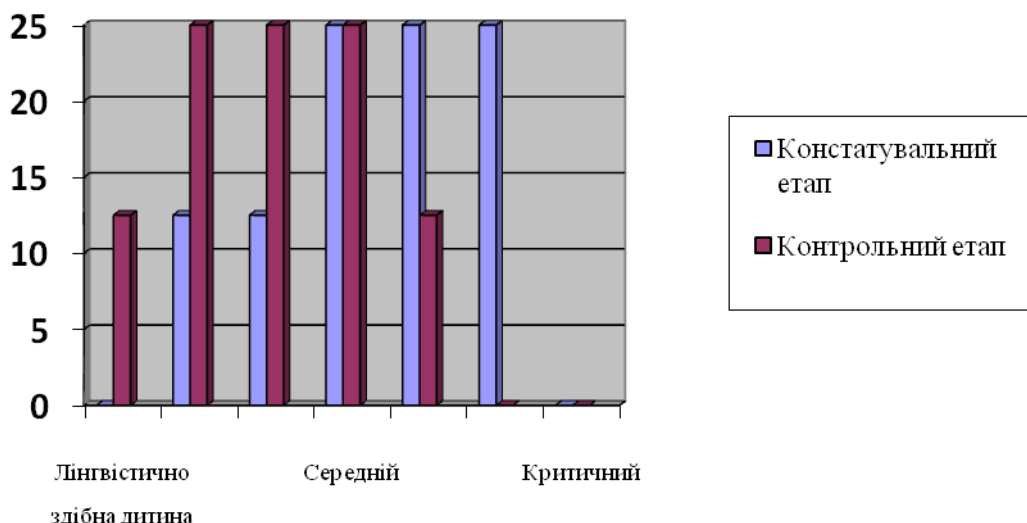

Рис. 2.4. Порівняння показників діагностики дошкільників на констатувальному та контрольному етапах

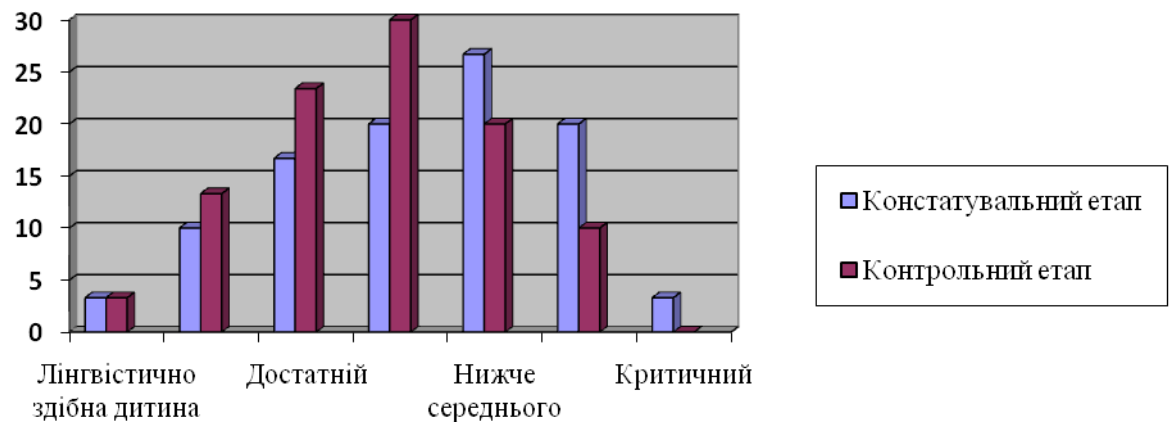

Рис. 2.5. Порівняння показників діагностики першокласників на констатувальному та контрольному етапах

Перевірка ефективності запропонованої спеціальної роботи здійснювалася за допомогою χ^2 -критерія Пірсона, який обчислювався за формулою [60].

(2.1.)

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^n \frac{(P_i(\text{конст. е}) - K_i(\text{контр. е}))^2}{K_i}$$

Обчислювання здійснювалося для 8 і 10 груп дитячого садка, для 1-А і 1-Б класів.

$$\chi^2(10 \text{ гр}) = \sum_{i=1}^n \frac{(0 - 12,5)^2}{12,5} + \frac{(12,5 - 25)^2}{25} + \frac{(12,5 - 25)^2}{25} + \frac{(25 - 25)^2}{0,25} + \frac{(25 - 12,5)^2}{12,5} + \frac{(25 - 0)^2}{i} + \frac{(0 - 0)^2}{i} = 662,5$$

$$\chi^2(8 \text{ гр}) = \sum_{i=1}^n \frac{(0 - 0)^2}{i} + \frac{(7,69 - 7,69)^2}{7,69} + \frac{(7,69 - 15,38)^2}{15,38} + \frac{(30,77 - 23,08)^2}{23,08} + \frac{(38,47 - 42,16)^2}{42,16} + \frac{(15,38 - 11,69)^2}{11,69} + \frac{(0 - 0)^2}{i} = 7,86$$

$$\chi^2(1Б кл.) = \sum_{i=1}^n \frac{(3,3 - 3,3)^2}{3,3} + \frac{(10 - 13,3)^2}{13,3} + \frac{(16,7 - 23,4)^2}{23,4} + \frac{(20 - 30)^2}{30} + \frac{(26,7 - 20)^2}{20} + \frac{(20 - 10)^2}{10} + \frac{(3,3 - 0)^2}{i} = 21,61$$

$$\chi^2(1Б кл.) = \sum_{i=1}^n \frac{(0 - 0)^2}{i} + \frac{(7,41 - 7,41)^2}{7,41} + \frac{(7,41 - 11,11)^2}{11,11} + \frac{(18,52 - 18,52)^2}{18,52} + \frac{(37,04 - 37,04)^2}{37,04} + \frac{(29,62 - 25,92)^2}{25,92} + \frac{(0 - 0)^2}{i} = 1,76$$

Порівняємо отримані дані з критичними значеннями χ^2 -критерію. При рівні значущості $\alpha=0,01$, критичне значення χ^2 -критерію за ступенем вільності $n - 1 = 2$, (де n - кількість рівнів розвитку мовленнєвих здібностей), складає $\chi^2(\text{критичний}) = 9,210$.

$$\chi^2(10 \text{ гр.}) > \chi^2_{кр.} > \chi^2(8 \text{ гр.})$$

$$с \quad \chi^2(1-Б) > \chi^2_{кр.} > \chi^2(1-А)$$

$$662,5 > \chi^2_{кр.} = 9,210 > 7,86$$

$$21,61 > \chi^2_{кр.} = 9,210 > 1,76$$

Це значить, що зміни відбулися у рівнях розвитку мовленнєвих здібностей експериментальних груп, а в контрольних групах зміни виявилися несуттєвими. Зафіксовані нами результати після проведеного формувального етапу експерименту відображають статистично значущі зрушення у становленні мовної особистості, а тому можна стверджувати, що запропонована нами спеціальна робота із забезпечення наступності у становленні мовної особистості дошкільника і молодшого школяра є ефективною. Гіпотезу підтверджено, а завдання дослідження розв'язано.

Висновки до розділу 2

Дослідження стану проблеми на практиці передбачало психолого-педагогічні спостереження за навчально-виховним процесом у закладі дошкільної освіти та у Новій українській школі, анкетування батьків дошкільників та першокласників, анкетування вихователів та вчителів, аналіз освітніх програм та чинних підручників, діагностику мовленнєвих здібностей дошкільників та молодших школярів.

За аналізом опитування виявлено, що батьки виділяють окремо час для читання дітям та вивчення з ними віршів, але тематичне середовище, в якому діти знаходяться увесь інший час, наповнене суржилом, має негативні наслідки на становлення мовлення. Вчителі та вихователі, судячи з відповідей на питання анкет, недостатньо уваги приділяють питанням наступності. Проте вивчення передового педагогічного досвіду свідчить про успішні практики реалізації принципу наступності, проте це не завжди стосується проблеми становлення мовної особистості.

Нові освітні програми репрезентують ґрунтовні вимоги, необхідні для становлення мовної особистості, але підручники не містять достатньої кількості матеріалу для цього. То ж вихователям та вчителям необхідно користуватися додатковими матеріалами.

За проведеною діагностикою рівня мовленнєвого розвитку дітей виявлені такі результати: у садку переважає рівень нижче середнього, у школі – середній та нижче середнього.

З урахуванням цього нами було розроблено систему роботи для забезпечення наступності у становленні мовної особистості дошкільника та молодшого школяра.

Система роботи передбачає три етапи:

- підготовчий (у садку: вступна бесіда, співпраця у групі, гра; у школі: мотиваційна бесіда, співпраця у парі);

- основний (у садку: збагачення мовлення, ігрові вправи, комунікативні ігри; у школі: ранкові зустрічі, комунікативні ігри на уроках, позакласний захід);

- підсумковий (у садку – гра «Інтерв'юер», у школі – челенж).

За повторною діагностикою результати стали кращими, вони підтверджують зміни в рівнях розвитку мовленнєвих здібностей експериментальних груп. Це свідчить про ефективність запропонованої нами спеціальної роботи із забезпечення наступності у становленні мовної особистості дошкільника та молодшого школяра.

ВИСНОВОК

Спираючись на психолого-педагогічну та методичну літературу щодо проблеми дослідження та проведення дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на забезпечення наступності у становленні мовної особистості дитини дошкільного і молодшого шкільного віку, ми зробили такі висновки:

Поняття «мовна особистість» досліджувалось багатьма науковцями у різних аспектах. Однозначного визначення цього терміну не існує. Спираючись на дослідження в різних галузях знань, ми вважаємо, що мовна особистість має здатність відчувати мову, має достатню кількість знань з циклу гуманітарних наук, незалежність від оцінного судження, вміння донести власну думку, сміливість і бажання розвивати своє мовлення і вдосконалювати його. Людина, яка користується мовою не лише як засобом спілкування, а і як засобом самопрезентації, по праву вважається мовною особистістю.

Поняття «наступність» розглядають у різних галузях знань, тому існує багато визначень. Ми вважаємо, що наступність – це не поверхневий зв'язок ланок освіти, а внутрішній, що охоплює взаємодію дошкільного закладу освіти і Нової української школи. Взаємодія передбачає врахування набутих компетенцій у садку і формування компетентностей на їх основі у школі.

Для реалізації мовлення необхідна комунікативна взаємодія. Комунікація потребує емоційного зв'язку, отримання радості від спілкування, вміння розуміти та передавати сигнали. Задля вирішення проблеми наступності у становленні мовної особистості, проаналізувавши вимоги Державного стандарту початкової освіти та Базового компонента дошкільної освіти, ми створили лінгводидактичну модель, яка передбачає поетапність роботи, відображену у змісті освіти, формах, методах, засобах і технологіях.

Нами було проведено дослідну роботу щодо вивчення стану проблеми наступності у становленні мовної особистості. Вона передбачала анкетування

батьків, вихователів, вчителів та аналіз програм та підручників. Дослідження підтвердило наявність проблеми.

Також нами було проведено діагностику рівня розвитку мовленнєвих здібностей дітей за допомогою методики «Гейдельберзький тест». Діагностика проходила у 2 етапи : констатувальний – встановлення наявного рівня розвитку мовленнєвих здібностей у дітей та контрольний – встановлення рівня розвитку мовленнєвих здібностей після проведеної роботи.

Констатувальний етап діагностики показав, що проблема потребує розв'язання. На формувальному етапі для цього нами було розроблено систему роботи щодо формування навичок спілкування. У ході дослідження ми спостерігали, що діти, граючи в комунікативно спрямовані ігри та виконуючи ситуативні завдання, часто виправляли один одного, підказували, інколи навіть сперечалися з приводу правильності сказаного. Таким чином, вони вчилися спілкуватися, доводити власну думку та презентувати себе засобом мови, паралельно навчаючись грамотно це робити. Проведення занять в ігровій формі додатково мотивувало дітей до самовдосконалення у процесі спілкування. А підтвердженням цьому стала діагностика на контрольному етапі. За допомогою коефіцієнта Пірсона ми довели, що зрушення, які відбулися в експериментальних групах, є значущими.

Отже, ми переконалися, що розроблені нами лінгводидактична модель та система роботи сприяють забезпеченню наступності у становленні мовної особистості дитини дошкільного і молодшого шкільного віку, а дослідно-експериментальну програму можна вважати ефективною і рекомендувати для роботи з дошкільниками та молодшими школярами. Це підтверджує вірогідність висунутої гіпотези і свідчить про повне розв'язання завдань дослідження та досягнення мети. Проте проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективним вважаємо дослідження проблеми наступності у становленні мовної особистості дитини молодшого та середнього шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. — Київ: Видавництво, 2012. — 26 с.
2. Батаршев А. В. Педагогическая система преемственности обучения в общеобразовательной и профессиональной школе / А. В. Батаршев. — Санкт-Петербург, 1996. — 90 с.
3. Богин Г. И. Типология понимания текста: учебн. пособие / Г. И. Богин. — Калинин: Изд. КГУ, 1986. — 84 с.
4. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. — Запоріжжя: Просвіта, 2008. — С. 405-446.
5. Богуш А. М. Наступність, перспективність, спадкоємність — складові неперервної освіти / А. М. Богуш // Дошкільне виховання. — 2001. — № 11. — С. 11.
6. Богуш А. М. Формування мовленнєвої особистості дитини в політкультурному середовищі: теоретичний аспект / А. М. Богуш // Славянская педагогическая культура. — 2010. - № 9. — С. 158-161.
7. Большакова І. О. Українська мова. Буквар: підруч. для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 2 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. — Харків: Вид-во «Ранок», 2018. — 80 с. : іл.
8. Боринштейн Є. Р. Соціокультурні особливості мовної особистості / Є. Р. Боринштейн // Соціальна психологія. — 2004. — № 5. — С. 63-71.

9. Вашуленко М. С. Українська мова. Буквар: підруч. для 1 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / М. С. Вашуленко, О. В. Вашуленко. – Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. – 112 с. : іл.
10. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі / М. С. Вашуленко. – Київ: Освіта, 2006, - 268с.
11. Вашуленко О. В. Дидактичне забезпечення наступності / О. В. Вашуленко // Відкритий урок. – 2007. – № 9. – С. 6-9.
12. Виноградов В. В. Избранные труды: О языке художественной прозы / В. В. Виноградов. – Москва: Наука, 1980. – 360 с.
13. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачев // Филологические науки – 2001. – № 1. – С. 64–72.
14. Воскресенська Н. О. Українська мова. Буквар: підруч. для 1 кл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. / Н. О. Воскресенська, І. В. Цєпова. – Харків: Вид-во «Ранок», 2018. – 112 с. : іл..
15. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций: из неопубликованных трудов / Л. С. Выготский. – Москва: Издательство Академии педагогических наук РСФСР, 1960. – 500 с.
16. Глазова О. П. Мовна особистість як homo loquens – людина, яка творить і сприймає висловлювання [Електронний ресурс] / О. П. Глазова // Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014.– Режимдоступу:[http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9052/1/O_Glazova MD_1-2_IPPO.pdf](http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9052/1/O_Glazova_MD_1-2_IPPO.pdf). – Назва з екрана.
17. Годник С. М. Процесс преемственности высшей и средней школы / С. М. Годник. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1981. – 208 с.
18. Година Г. Н. Педагогические основы преемственности детского сада и школы в нравственном воспитании детей / Г. Н. Година // Преемственность между детским садом и школой в формировании личности детей дошкольного и младшего школьного возраста. — Рига, 1986. — С. 34–35.

19. Голобородько Є. П. Концептуальні засади формування мовної особистості на сучасному етапі / Є. П. Голобородько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://virtkafedra.ukoz.ua>. – Назва з екрана.
20. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
21. Деликатный К. Г. Преемственность в системе “школа – вуз” / К. Г. Деликатный. – Киев : Знание УССР, 1986. – 48 с.
22. Державний стандарт початкової освіти / Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи та 3-4 класи. – Київ: Видавництво «Світоч», 2019. – 336 с.
23. Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249 «Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти» [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://docviewer.yandex.ua/view/701521163/?*=fl69SUwgJnZ%2FLUbLtxkkTDUdmeR7InVybcI6InlhLWJyb3dzZXI6Ly80RFQxdVhFUFJySlJYbFVGB2V3cnVPSkxXOFIzBklLdWxBOHZmUnBBZXhIN2lzYW5jMTg4TE5oQzRMMnVaMDIQLTJNenYzaVk2dTZmNmJWamZhOFo2OTUxOGpLMEJpZTIYLVZmWWZQVWFqLU FhNIVaQ0tTcHF1eS1EQjIzM1RwaVYxR1NVXzBIQ2xKRvcxNTIEcEVwYIE9PT9zaWduPXpWR0JwTVp2WVR1ZWhtWFBTQnNoTVhwMHVWQndZRjA2aldidGJLWkE4NU09IiwidGl0bGUiOiJyZWVvbWVuZGF6aWkuZG9jIiwibm9pZnJhbWUiOmZhbnHNlLCJ1aWQiOiI3MDE1MjExNjMiLCJ0cyI6MTU3NTE4ODE4NTgwMCwieXUiOiI5Nzc4NzAyODExNTAwMTA2NDY5In0%3D. – Назва з екрана.
24. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности / И. А. Зимняя. – Москва : МПСИ; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. – 432 с.
25. Іваниця Г. А. Українська мова. Буквар: підруч. для 1 класу закл. заг. серед. освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / Г. А. Іваниця,— Харків : Вид-во «Ранок», 2018.— 80 с. : іл.

26. Іщенко О. Л. Українська мова. Буквар: підруч. для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах) : Ч. 1 / О. Л. Іщенко, С. П. Логачевська. — Київ: Літера ЛТД, 2018. — 112 с.
27. Калмикова Л. О. Сучасні проблеми наступності й перспективності та шляхи їх вирішення / Л. О. Калмикова // Наступність і перспективність у навчанні й вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Матеріали конференції. – Переяслав-Хмельницький, 2000. – С. 10-15.
28. Караулов Ю. М. Русский язык и языковая личность / Ю. М. Караулов / отв. ред. член-кор. Д. М. Шмельов. – Москва: Наука, 1987. – 263 с.
29. Ковшар О. В. Наступність і перспективність навчання у системі безперервної освіти / О. В. Ковшар // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. - 2016. - Вип. 74(1). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2016_74%281%29_28
30. Конституція України: Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VII [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39 ст.380. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. – Назва з екрана.
31. Конституція України: Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001. - № 49, ст.259 зі змінами та доповненнями. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>. – Назва з екрана.
32. Кравцова Н. Українська мова. Буквар: підруч. для 1 кл. закладів загальної середньої освіти. У 2 ч. Ч. 1 / Н. Кравцова, О. Придаток. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. — 96 с.
33. Лавриненко О. Л. Конструювання концептуальної моделі мовної особистості / О. Л. Лавриненко [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/851/94>. – Назва з екрану.

34. Ладыженская Т. А. Связная речь // Методика развития речи на уроках русского языка : Кн. для учителя / [Н. Е. Богуславская и др.]; Под ред. Т.А. Ладыженской. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва.: Просвещение, 1991. – 239 с.
35. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – Москва: Лабиринт, 2004. – 224 с.
36. МакГонигал Д. Реальность под вопросом: Почему игры делают нас лучше и как они могут изменить мир [Электронный ресурс] / Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2018. — 384 с. – Режим доступа: <https://knigogid.ru/books/1133169-realnost-pod-voprosom/toread/page-73> – Назва з екрана.
37. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників: навч. посіб. для студентів пед. ВНЗ: спец. "Корекційна освіта (логопедія)" / І. С. Марченко. – 3-тє вид., перероб. та допов. – Київ: Слово, 2015. – 307 с.
38. Маслова В. А. Лингвокультурология: монография / В. А. Маслова. – Москва: Академия, 2001. – 208 с.
39. Мацько Л. І. Аспекти мовної особистості у проєкції педагогічного дискурсу/ Л. І. Мацько – Дивослово. – 2006. – № 7. – С.2-5.
40. Мацько Л. Формування мовної культури / Л. Мацько// Педагогічна газета. – 2002. - № 8-9. – С. 6.
41. Мороз А. Г. Шляхи забезпечення наступності у самостійній роботі учнів середньої загальноосвітньої школи і студентів вузу (на матеріалах шкіл і вузів Української РСР): дис. канд. пед. наук / А.Г.Мороз. – Київ, 1971. – 250 с.
42. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08 жовтня 2019 Р.№ 127 «Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-1-2-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>. - Назва з екрана.

43. Назаренко Г. І. Організаційно-педагогічні умови забезпечення наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: автореф.дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09 – «Теорія навчання» / Назаренко Г. І. – Кривий Ріг, 2002. -21 с.

44. Наумчук В. І. Українська мова. Буквар. Підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах): Ч.1 // В. І. Наумчук, М. М. Наумчук. – Тернопіль: Астон, 2018. – 112 с.: іл..

45. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]; за ред. М.Грищенко . – Київ, 2016. – 34 с. –

Режим доступу:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

46. Пентилюк М. І Мовна особистість майбутнього вчителя-словесника в контексті професійної підготовки/ М. І Пентилюк // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. М.Т. Мартинюк.– Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. – Ч.2. – 441с.

47. Перережко І. Проблеми наступності в навчанні / І. Перережко // Початкова освіта. – 2006. – № 42 (378). – С. 7-9.

48. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: Підручник для учнів першого класу ЗЗСО (у 2-х частинах): Ч. 1 // К. І. Пономарьова. — Київ: УОВЦ «Оріон», 2018. — 112 с.: іл.

49. Процесс мышления и закономерности анализа, синтеза и обобщения [Текст] : Эксперим. исследования : [Сборник статей] / Под общ. ред. С. Л. Рубинштейна ; Акад. наук СССР. Ин-т философии. Сектор психологии. – Москва : Изд-во Акад. наук СССР, 1960. – 168 с.

50. Пруняк В. В. Дидактичний прийом узагальнення як засіб розвитку мовної особистості молодшого школяра / В. В. Пруняк, Л. М. Пруняк // Теорія і практика формування мовної особистості в умовах сучасних технологій навчання і виховання в загальноосвітніх закладах та вищій школі: зб. наук.

праць / редкол.: О. А. Павлик, В. В. Пруняк, Л. Р. Шпачук. – Кривий Ріг:КДПУ, 2012. – вип. 5.

51. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934>. – Назва з екрана.

52. Русова С. Ф. У дитячому садку / С. Ф. Русова // Вибрані педагогічні твори. — Київ, 1996. — С. 185–202.

53. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти / О. Я. Савченко // Дошкільне виховання. – 2000. – № 11. – С. 4–5.

54. Седов К. Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции / К. Ф. Седов. – Москва : Лабиринт, 2004. - 320 с.

55. Сенько В. Г. Преемственность в воспитании школьников / [Електронний ресурс] / В. Г. Сенько. — Минск : Народна асвета, 1989. — 111 с. – Режим доступу: <https://search.rsl.ru/ru/record/01001017114>. - Назва з екрану.

56. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки: методологія, теорія, практика (кінець XIX — XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки»; 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Т. М. Степанова. — Київ, 2011. — 43 с.

57. Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів / Л. В. Струганець. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 88 с.

58. Суржик // Словник української мови : в 11 т. [Електронний ресурс] — Київ : Наукова думка, 1970—1980. – Режим доступу: http://ukrlit.org/slovnky/slovnky_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh.

59. Сухих С. А. Репрезентативная сущность личности в коммуникативном аспекте реализаций / С. А. Сухих, В. В. Зеленская. — Краснодар, 1997. – 164 с.

60. Таблиці функцій та критичних точок розподілів. Розділи: Теорія ймовірностей. Математична статистика / Укладач М. М. Горонескуль. – Харків УЦЗУ, 2009. – 90 с.

61. Тарабасова Л. Г. Виховуємо соціально компетентного дошкільника / Л. Г. Тарабасова [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://dano.dp.ua/attachments/article/320/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf>, – Назва з екрана.

62. Тарнавська С. Українська мова. Буквар: підруч. для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти: (у 2 ч.): ч. 1 / Світлана Тарнавська, Віра Науменко. – Київ: Генеза, 2018. – 112 с.: іл..

63. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О.Я. Савченко (1-2 класи) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/nush/2019/10/1-2-dodatki.pdf> . – Назва з екрана.

64. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна для 1-4 класів НУШ:[Електронний ресурс] – Режим доступу: https://docviewer.yandex.ua/view/701521163/?page=3&*=5aKKmdjld6ppQAcrJeoE Ff6DVAh7InVybCI6InlhLWJyb3dzZXI6Ly80RFQxdVhFUFJySIJYbFVGb2V3cnVNc0FITWgwcE5DaFM0VEZuNU1UQTZOdjFaNnFtSk0xazdmN1R5UWhlRUy4SVg2V2tYbGg5WFhoN2xJUnloU3NjcXdaS3psRFFxNGlmd19VMXppRmYxQWVFVXVxajJxQ2M4OFgwSWtMbU12NzlQd1M1UWg1V2dDcjNXTEJpM3BIOFE9PT9zaWduPUZHV2hfUIFLanpiVW9HSXdCUkpybmtvSmwtY3V4a0ljbHh4SHppdWxtamc9IiwidGl0bGUiOiIydGlwb3Zhb3N2aXRueWFwcm9ncmFtYS1waWQta2VyaXZuaXRzdHZvLmRvYyIsIm5vaWZyYW1lIjpmYWxzZSwidWlkIjoiNzAxNTIxMTYzIiwidHMiOiJlNzQ2NzUyNDQ2MTcsInl1IjoiOTc3ODcwMjg5MTUwMDEwNjQ2OSJ9. – Назва з екрана.

65. Трофімов Ю. Л. Психологія / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук — Київ: Либідь, 2003. — 560 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://westudents.com.ua/glavy/80067-513-potrebi-y-motivi.html> — Назва з екрана.

66. Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://docviewer.yandex.ua/view/701521163/?*=14fWi5JbWAza1TL2CEYjInuaakR7InVybcI6InlhLWJyb3dzZXI6Ly80RFQxdVhFUFJySIJYbFVGb2V3cnVGdjFTb3draEFZb1pyeWVVaEtydmFfNVZKWTdIaFJ6WUhhjTVNBVFhla1pVZjFwWkN0d2RqUS01aDI4VHNUOEVIId1RrOW9fQXhkenRtY1BSQnhORVFBSIA5YWk3NzB2YWdnN2NNT2NzS1pGQjRWWFRkNI9yc2FZS0ZvcmhKOFVaT2c9PT9zaWduPWVNWJHJ3Y1hMOE9fYTJHaDhucjJnOVNuemV3LXdT0RSanoxZzJrUXVzQk09IiwidGl0bGUiOiIxLXVrcmF5aW5za2EtbW92YS0xLTQta2xhcyc5seXViYS5kb2MiLCJu b2lmcmFtZSI6ZmFsc2UsInVpZCI6IjcwMTUyMTE2MyIsInRzIjoxNTc0NjczNjM5NjY3LCJ5dSI6Ijlk3Nzg3MDI4MTE1MDAxMDY0NjkifQ%3D%3D. — Назва з екрана.

67. Федорович Л. О. Підготовка дітей до школи в умовах навчально-виховного комплексу : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.09 / Людмила Олександрівна Федорович. — Полтава, 2003. — 253 с.

68. Чепка О. В. Наступність ігрових форм навчальної діяльності в умовах навчально-виховного комплексу «школа-дошкільний заклад»: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.08 / О. В. Чепка ; Уманськ. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. — Умань, 2005. — 259 с.

69. Черепаня Н. І. Організаційно-педагогічні умови підготовки дітей до школи : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: «Дошкільна педагогіка» / Наталія Іванівна Черепаня. — Херсон, 2006. — 324 с.

70. Чумарна М. І. Українська мова. Буквар: підручник для 1 кл. закладів загальн. серед. освіти: у 2 ч. Ч. 1 / М. І. Чумарна. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. — 2018. — 80 с. : іл.

71. Штонда О. Г. Визначення поняття наступність у психолого-педагогічній літературі [Електронний ресурс]/ О. Г. Штонда // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. - 2014. - Вип.35.-С.375-379. – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_35_54. - Назва з екрана.

72. DOCKETT S., PERRY B. In Kindy You Don't Get Taught: Continuity and Change as Children Start School Front Education. China, 2012 [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://pdfs.semanticscholar.org/be8f/e3c97ea313fa0150778ede6af97694e37f29.pdf> – Назва з екрана.

ДОДАТКИ

Додаток А

Статистика відвідування садка першокласниками

Андрашук Іра	Н
Басенко Назар	В
Безницький Данііл	В
Біленко Кирил	В
Бойко Гліб	В
Боровик Сергій	В
Вербовікова Вера	В
Ворончак Альбіна	Н
Данілова Софія	В
Дворецька Ніколь	В
Деміденко Марина	В
Деміденко Поліна	В
Капустянський Артем	В
Ковальова Катерина	В
Колесник Кіра	В
Корнієнко Данііл	В
Левада Андрій	Н
Лисовець Анастасія	В
Марченко Марк	Н
Нікітчик Микита	В
Реута Дмитро	В
Прохода Олександр	В
Середа Аліна	Н
Сербін Ростислав	В
Узленков Павло	В
Федорченко Єгор	В
Ходак Микита	В
Чижик Олександра	В
Штилик Данііл	В
Ярошенко Артем	В

В – відвідували заклад дошкільної освіти, н – не відвідували

Додаток Б Анкетування батьків

Анкета для батьків-першокласників

Чи відвідувала Ваша дитина дитячий садок?
 а) так б) ні

Якою мовою Ви розмовляєте вдома?
а) українською мовою б) російською в) суржилом

Як часто Ви читаете дитині?
 а) кожного дня б) на вихідних в) рідко

Інша відповідь: _____

Скільки українських віршків знає Ваша дитина напам'ять?
Ваша відповідь: 5

Анкета для батьків-першокласників

Чи відвідувала Ваша дитина дитячий садок?
 а) так б) ні

Якою мовою Ви розмовляєте вдома?
а) українською мовою б) російською в) суржилом

Як часто Ви читаете дитині?
 а) кожного дня б) на вихідних в) рідко

Інша відповідь: _____

Скільки українських віршків знає Ваша дитина напам'ять?
Ваша відповідь: Земля

Анкета для батьків-першокласників

Чи відвідувала Ваша дитина дитячий садок?
 а) так б) ні

Якою мовою Ви розмовляєте вдома?
а) українською мовою б) російською в) суржилом

Як часто Ви читаете дитині?
а) кожного дня б) на вихідних в) рідко

Інша відповідь: _____

Скільки українських віршків знає Ваша дитина напам'ять?
Ваша відповідь: 5

Анкета для батьків-першокласників

Чи відвідувала Ваша дитина дитячий садок?
 а) так б) ні

Якою мовою Ви розмовляєте вдома?
а) українською мовою б) російською в) суржилом

Як часто Ви читаете дитині?
 а) кожного дня б) на вихідних в) рідко

Інша відповідь: _____

Скільки українських віршків знає Ваша дитина напам'ять?
Ваша відповідь: 1

Анкета для батьків,
чиї діти відвідують дитячий садок

Якою мовою Ви розмовляєте вдома?
а) українською мовою б) російською в) суржилом

Як часто Ви читаете дитині?
а) кожного дня б) на вихідних в) рідко

Інша відповідь: _____

Скільки українських віршків знає Ваша дитина напам'ять?
Ваша відповідь: жодного

Анкета для батьків,
чиї діти відвідують дитячий садок

Якою мовою Ви розмовляєте вдома?
а) українською мовою б) російською в) суржилом

Як часто Ви читаете дитині?
 а) кожного дня б) на вихідних в) рідко

Інша відповідь: _____

Скільки українських віршків знає Ваша дитина напам'ять?
Ваша відповідь: Пісня, букварь 8

Анкета для батьків,
чиї діти відвідують дитячий садок

Якою мовою Ви розмовляєте вдома?
а) українською мовою б) російською в) суржилом

Як часто Ви читаете дитині?
 а) кожного дня б) на вихідних в) рідко

Інша відповідь: _____

Скільки українських віршків знає Ваша дитина напам'ять?
Ваша відповідь: 8

Анкета для батьків,
чиї діти відвідують дитячий садок

Якою мовою Ви розмовляєте вдома?
 а) українською мовою б) російською в) суржилом

Як часто Ви читаете дитині?
 а) кожного дня б) на вихідних в) рідко

Інша відповідь: _____

Скільки українських віршків знає Ваша дитина напам'ять?
Ваша відповідь: Улітка

Додаток В

Анкетування вихователів і вчителів

Анкета для вихователів

Чи знайомі Ви з концепцією Нової української школи? Так

Який підхід застосовується у Новій українській школі?
Компетентісний підхід

Скільки ключових компетентностей Ви можете назвати? Математична, культурна, громадянсько-соціальна, екологічна компетентності, ініціативність, спілкування державною мовою.

Якою є модель освіти? Європейська

Продовжіть речення:
•«Великого значення в Концепції набуває аспект педагогіки _____»

Чи відвідувала Ваша дошкільна група шкільні заняття?
Ні

Чи знайомі Ви з майбутнім класним керівником дошкільників Вашої групи? Ні

Анкета для вихователів

Чи знайомі Ви з концепцією Нової української школи? Так

Який підхід застосовується у Новій українській школі?
Компетентісний

Скільки ключових компетентностей Ви можете назвати? Соціальна, екологічна, математична, культурна, громадянська, загальнокультурна.

Якою є модель освіти? Європейською

Продовжіть речення:
•«Великого значення в Концепції набуває аспект педагогіки _____»
Так

Чи відвідувала Ваша дошкільна група шкільні заняття?
Ні

Чи знайомі Ви з майбутнім класним керівником дошкільників Вашої групи? Так

Анкета для вихователів

Чи знайомі Ви з концепцією Нової української школи? Звичайно

Який підхід застосовується у Новій українській школі?

Компетентнісний

Скільки ключових компетентностей Ви можете

назвати? Спілкування державною мовою, математична грамотність, ціннісна навчання в природних середовищах.

Якою є модель освіти? Гуманістична

Продовжіть речення:

- «Великого значення в Концепції набуває аспект педагогіки

створюваності

Чи відвідувала Ваша дошкільна група шкільні заняття?

Ні

Чи знайомі Ви з майбутнім класним керівником дошкільників Вашої

групи? Ні

Анкета для вихователів

Чи знайомі Ви з концепцією Нової української школи? Так

Який підхід застосовується у Новій українській школі?

Компетентнісний

Скільки ключових компетентностей Ви можете

назвати? математична, екологічна, навчання в природних середовищах, спілкування рідною мовою, іноз

Якою є модель освіти? Незнаю

Продовжіть речення:

- «Великого значення в Концепції набуває аспект педагогіки створюваності

Чи відвідувала Ваша дошкільна група шкільні заняття?

Ні

Чи знайомі Ви з майбутнім класним керівником дошкільників Вашої

групи? Так

Анкета для вихователів

Чи знайомі Ви з концепцією Нової української школи? Так

Який підхід застосовується у Новій українській школі?

Компетентнісний

Скільки ключових компетентностей Ви можете

назвати? грамотна, емоційна, любовна, (гідна та індивідуальна любов), тощо

Якою є модель освіти? Гуманістична

Продовжіть речення:

- «Великого значення в Концепції набуває аспект педагогіки

партнерова

Чи відвідувала Ваша дошкільна група шкільні заняття?

Ні

Чи знайомі Ви з майбутнім класним керівником дошкільників Вашої

групи? Ні

Анкета для вихователів

Чи знайомі Ви з концепцією Нової української школи? Так

Який підхід застосовується у Новій українській школі?

Компетентнісний

Скільки ключових компетентностей Ви можете

назвати? навчальне впровадження життя, механізмів, природозна, соціокультурна, графічна

Якою є модель освіти? гуманістична

Продовжіть речення:

- «Великого значення в Концепції набуває аспект педагогіки

партнерства

Чи відвідувала Ваша дошкільна група шкільні заняття?

—

Чи знайомі Ви з майбутнім класним керівником дошкільників Вашої

групи? —

Анкета для вчителів

• Чи знайомі Ви з головним документом дошкільної освіти? Так

• Як називається цей документ?

Базовий національний дошкільної освіти

• Скільки компетентностей потрібно сформувати у дошкільника? 8

• Чи відвідували Ви дитячий садок, з якого до Вас прийшли діти на навчання? Так

Якщо так, як звали вихователя, з яким Ви

спілкувалися? Світлана Юривна

• Чи проводили Ви для дошкільнят екскурсію у школі? Ні

Анкета для вчителів

• Чи знайомі Ви з головним документом дошкільної освіти? Так

• Як називається цей документ?

Базовий документ дошкільної освіти

• Скільки компетентностей потрібно сформувати у дошкільника? 8

• Чи відвідували Ви дитячий садок, з якого до Вас прийшли діти на навчання? Ні

Якщо так, як звали вихователя, з яким Ви

спілкувалися? Ні

• Чи проводили Ви для дошкільнят екскурсію у школі? Ні

Анкета для вчителів

• Чи знайомі Ви з головним документом дошкільної освіти? Ні

• Як називається цей документ?

• Скільки компетентностей потрібно сформувати у дошкільника? —

• Чи відвідували Ви дитячий садок, з якого до Вас прийшли діти на навчання? Ні

Якщо так, як звали вихователя, з яким Ви спілкувалися? —

• Чи проводили Ви для дошкільнят екскурсію у школі? —

Анкета для вчителів

• Чи знайомі Ви з головним документом дошкільної освіти? Ні

• Як називається цей документ?
Незнаю

• Скільки компетентностей потрібно сформувати у дошкільника? 10

• Чи відвідували Ви дитячий садок, з якого до Вас прийшли діти на навчання? Так

Якщо так, як звали вихователя, з яким Ви спілкувалися? Ольга Анатоліївна

• Чи проводили Ви для дошкільнят екскурсію у школі? Так

Анкета для вчителів

• Чи знайомі Ви з головним документом дошкільної освіти? Так

• Як називається цей документ?

"Про дошкільну освіту"

• Скільки компетентностей потрібно сформувати у дошкільника? кожну, дати окремі

• Чи відвідували Ви дитячий садок, з якого до Вас прийшли діти на навчання? Ні

Якщо так, як звали вихователя, з яким Ви спілкувалися? —

• Чи проводили Ви для дошкільнят екскурсію у школі? Так

Анкета для вчителів

• Чи знайомі Ви з головним документом дошкільної освіти? Ні

• Як називається цей документ?

—

• Скільки компетентностей потрібно сформувати у дошкільника? —

• Чи відвідували Ви дитячий садок, з якого до Вас прийшли діти на навчання? Ні

Якщо так, як звали вихователя, з яким Ви спілкувалися? —

• Чи проводили Ви для дошкільнят екскурсію у школі? —

Додаток Г
Аналіз чинних букварів

Автори підручника «Буквар», 1 клас	Показники, що не відповідають належним критеріям						Те, що вирізняє з-поміж інших підручників
	Подання мовного матеріалу	Реалізація комунікативного компонента	Тематико-змістовий аспект	Структурні характеристики	Наочно-ілюстративний матеріал	Гігієнічні вимоги	
Большакова І. О., Пристінська М. С. [7]	Відсутня диференціація завдань	Відсутні завдання на створення реальних комунікативних ситуацій	Відсутня різноплановість текстів, жанр УНТ представлений у малому обсязі	Послідовність вивчення букв недоцільна Відсутні вправи на формування різних способів читання	Відсутність фотографій	Довжина речень Забагато слів для пояснення на одній сторінці	Завдання на дослідження мови Робота з медіа
Пономарьова К. І. [48]	Завдання не є чітко сформульованими. Наприклад, «Чи впізнаєш ти ці букви?» подаються до вивчення самих букв. Немає диференціації завдань.	Відсутні завдання на створення реальних комунікативних ситуацій Не надається простору для вираження власних думок	Відсутні твори усної народної творчості	_____	Відсутні схеми і таблиці для унаочнення матеріалу, фотографії	_____	Доцільні підготовчі вправи до читання
Вашуленко,	Відсутня	Мало завдання на	_____	_____	Невідомо про	_____	Наявність жанру

М. С. Вашуленко, О. В [9]	диференціація завдань	вираження власної думки.			оформлення абзаців		УНТ Завдання на створення реальних комунікативних ситуацій. Залучення усіх видів мовленнєвого аспекта у достатній кількості завдань
Наумчук, В. І. Наумчук, М.М. [44]	Не чітко сформульовані завдання	Немає завдань для вираження власної думки	У підручнику не представлено жанр УНТ	Послідовність букв не є доцільною Відсутні вправи на формування різних способів читання	Відсутнє унаочнення матеріалу засобами зміни шрифту, виділенням кольору чи підкреслення Відсутність фотографій Невідомо про оформлення абзаців	_____	Зрозуміла система умовних позначень Цікаві завдання: ребуси
Іваниця Г. А. [25]	_____	Не містить завдань для	Забагато тексту	Недоцільне одночасне	Оформлення форзаців	Обсяг тексту на сторінці	Ігри-дослідження Диференціація

		вираження власної думки та на створення комунікативних ситуацій з реального життя		вивчення букв на позначення схожих звуків Відсутні підготовчі вправи та вправи на формування різних способів читання	відсутнє	перевищує норму. Забагато слів, які потребують пояснення вчителя	завдань Різні жанри УНТ представлені. Найбільше з усіх підручників містять завдання для письмового виконання
Ищенко, О. Л.; Логачевська, С. П. [26]	_____	Відсутні завдання на створення комунікативних ситуацій	_____	Немає поділу буквеного періоду на етапи	Наочно-ілюстративний матеріал недоречний Занадто малий шрифт завдань Оформлення форзаців здебільшого для батьків	Обсяг текстів перевищений	Чітка диференціація завдань Різноманітність текстів Інтеграція з уроками «Я досліджую світ»
Чумарна, М. І. [70]	Відсутня диференціація завдань	Відсутні завдання на створення комунікативних ситуацій	_____	_____	Мало фотозображень	_____	Абзац оформлений алфавітом Друковане і письмове зображення букв
Гарнавська, С. С. Науменко, В.	_____	Відсутні завдання на створення	Відсутні тексти жанру УНТ	Немає поділу буквеного періоду	_____	_____	Букви в зображенні тваринок.

О. [62]		комунікативних ситуацій		на етапи			
Воскресенська, Н. О. Цєпова, І. В. [14]	Відсутня диференціація завдань	Неоднакове спрямування завдань на усне та письмове виконання		Недоцільна послідовність вивчення букв			Краєзнавчий принцип: у Букварі представлені маловідомі автори з різних областей.
Кравцова, Н.М. Придаток, О. Д. [25]		Відсутні завдання на створення комунікативних ситуацій			Мало фотозображень		Наявність ребусів

Додаток Д

Гейдельберзький тест мовленнєвого розвитку

(Heidelberger Sprachentwicklungs Test)

Діагностика мовленнєвих здібностей дітей дошкільного віку

Гейдельберзький тест мовленнєвого розвитку (Heidelberger Sprachentwicklungs Test) – це тест спеціальних здібностей, який запропоновано Х.Грімм і Х.Шелер у 1978 році. Тест призначено для діагностики мовленнєвих здібностей дітей у віці від 3 до 9 років. Автори повідомляють про високий рівень валідності та надійності методики.

Тест адаптовано в Росії Н.Е.Михайловою в 1990 році, в Україні – К.А.Крутії у 2003 році.

На нашу думку, розуміння найскладніших психологічних процесів, а саме таким і є мовлення, досягається лише за умови аналізу його як системи, що складається в процесі психічного розвитку дитини, а не є даним їй як щось природжене і не “включається” завдяки певним педагогічним діям. Тому в запропонованій діагностичній методиці мовлення розглядається не як окреме незалежне утворення, а у взаємозв'язку з іншими психічними характеристиками дитини.

Вивчення багатовимірної і різнопланової мовленнєвої здібності в структурі інтегральних утворень дитини дошкільного віку є новою і самостійною як загальнопсихологічною, так і лінгводидактичною проблемою, складність розробки якої визначається недостатністю теоретичних засад і неминуче великим обсягом даних. Пристосування, модифікація й адаптація Гейдельберзького мовленнєвого тесту дозволять вивчити майже всі компоненти багатопланової структури мовленнєвої здібності.

Сучасною психологічною наукою (Шумаков О.Н. та ін.) доведена наявність тісних взаємозв'язків мовленнєвих здібностей і характеристик різного рівня психіки.

Так, експериментально підтверджена залежність мовленнєвого вміння від гнучкості розумових процесів дитини, її здатності до аналізу, порівнянь, узагальнень, встановлення логічних відношень між поняттями. Чим вище здатність до узагальнення понять за істотними ознаками, другорядними і випадковими, тим краще лінгвістичні здібності дошкільника.

Єдність вербального інтелекту і комунікативного вміння говорить про те, що мовлення як спосіб формування і формулювання думки є основою комунікативної діяльності, діяльності спілкування. Отже, дитина дошкільного віку, яка достатньо добре володіє всіма компонентами мовленнєвих здібностей, легко йде на контакт з іншими дітьми, уміє спілкуватися і взаємодіяти з ними.

Далі пропонуємо модифікований і адаптований нами Гейдельберзький тест до умов сучасного закладу дошкільної освіти.

Діагностика мовленнєвих здібностей складається із 13 завдань.

ЗАВДАННЯ ТЕСТУ

1. Розуміння граматичних структур

Мета: виявити, чи може дитина зрозуміти граматичну структуру фраз або ж чи орієнтується у послідовності називання понять.

Тестовий матеріал – 4 ляльки (1 хлопчик і 3 дівчинки), 8 фігурок тварин (кішка, собака, коза, кінь, свиня, корова, вівця, заєць) 2 іграшкові машинки (автобус і вантажівка) і 1 кубик. Дитині пропонується фраза, наприклад: “Кішка піймана хлопчиком”, зміст якої дитина повинна проілюструвати за допомогою іграшок (усього 15 фраз).

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Автобусом керує водій.	9. Кінь везе хлопчика.
2. Вантажівкою керує шофер.	10. Собака доганяє кішку.
3. Дівчинка пасе козу.	11. Кішка піймана хлопчиком.
4. Кішка ловить мишку.	12. Оксаночка ображена Андрійком.
5. Свиня риє землю.	13. Машинка зламана Тарасиком.
6. Заєць тікає від вовка.	14. Автобус намальовано Олесею.
7. Корову пасе пастух.	15. Мишка піймана кішкою.
8. Вівця йде до вівчарні.	

Оцінка виконаних завдань:

- 2** – відповідь правильна; **1** – відповідь правильна після використання допомоги дорослого;
0 – відповідь неправильна. **Максимальна кількість балів за завдання – 30.**

2. Творення множини іменників

Мета: оцінити, чи може дитина виразити семантичне розходження однини і множини відповідно до морфологічних правил.

Дитині пропонуються такі слова, як “пальто”, “вікно” та ін. (усього 15 слів).

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Тарілка – багато... тарілок;	9. Віршовка – багато... віршовок;
2. Літак – багато... літаків;	10. Кафе – багато... кафе (не відмінюється);
3. Олівець – багато... олівців;	11. Зайча – багато... зайченят;
4. Виделка – багато... виделок;	12. Пиріг – багато... пирогів;
5. Ложка – багато... ложек;	13. Стіл – багато... столів;
6. Ніж – багато... ножів;	14. Заєць – багато... зайців;
7. Пальто – багато... пальт;	15. Лампа – багато... ламп.
8. Вікно – багато... вікон;	

Оцінка виконаних завдань:

- 2** – правильна відповідь; **1** – помилкове вживання наголосу або часткова зміна потрібного закінчення;
0 – неправильна відповідь. **Максимальна кількість балів за завдання – 30.**

3. Імітація граматичних структур

Мета: оцінити фонетичну точність і правильність артикуляції (дозволяє судити про здібність до слухової диференціації) і граматичну точність (дає уявлення про синтаксичні можливості дитини).

Дитина повинна максимально точно повторити вимовлене вголос речення. Наприклад: "Перш ніж грати, ти повинен прибрати зі столу" (усього 10 речень).

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Спочатку помий руки, а потім сідай за стіл.
2. Василько занадто непередбачливий, тому потрапляє іноді в халепу.
3. Мені подобаються персики, абрикоси і полуниці, а Орісі – малина і каїна.
4. Андрійко посковзнувся, тому що було слизько.
5. На дворі літо, тому випадають перлисті роси.
6. Листопад. Падає лист. Тихий сад. Вітру свист.
7. Ледве зажовтіли листя на деревах, а вже випав сніг.
8. Чорна гава кружляє над землею.
9. Перш ніж піти гратись, слід пришити гудзик.
10. Якщо ти уважний, то правильно намалюєш квіточку.

Оцінка виконаних завдань:

2 – правильна відповідь; **1** – незначні артикуляційні і граматичні помилки; **0** – неправильна відповідь. **Максимальна кількість балів за завдання – 20.**

4. Корекція семантично неправильних речень

Мета: Визначити, до якого ступеня дитині вдається зрозуміти зв'язок значень і встановити його засобами мови (допускаються скорочення і доповнення).

Дитині вголос читають речення, у яких окремі слова не відповідають загальному змісту і просять замінити ці слова на правильні. Наприклад: "Мати ставить вазу з квітами в стіл" (усього 10 речень).

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Мишка ловить кішку.	6. Заєць гониться за вовком.
2. Картина висить на підлозі.	7. Хлопчик надягає спідничку.
3. Літак плаве морем.	8. Подушка лежить під ліжком.
4. Квіти стоять у столі.	9. Стілець стоїть на столі.
5. Промінь сонця видно через скло. (Правильно – "крізь скло").	10. Ложкою їдять з каструлі.

Оцінка виконаних завдань:

2 – точне виправлення речення; **1** – обране для заміни слово не повною мірою відбиває потрібний зміст або допущена надмірна конкретизація; **0** – корекція не проведена. **Максимальна кількість балів за завдання – 20.**

5. Словотворення

Мета: діагностувати здатність дитини встановлювати систему відношень між дією, діячем, місцем дії і виразити це в мовленні.

Тестовий матеріал: Дитині пропонують вихідне слово, наприклад дієслово "ткати". Після цього просять назвати жіночу професію.

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Ткати – ткаля;	4. Прати – прала;
2. Учити – учителька;	5. Стригти – перукар;
3. Прибирати – прибиральниця;	6. Виховувати – вихователька;
	7. Шити – швачка;

8. В'язати – в'язальниця;

9. Чарувати – чарівниця;

10. Лікувати – лікарка.

Оцінка виконаних завдань:

2 – правильне творення слів; **1** – 3-4 помилки у творенні слів; **0** – творення слів від іншого кореня.

Максимальна кількість балів за завдання – 20.

6. Варіації назв

Мета: діагностувати здатність визначати міжособистісні відносини й адекватно відбивати їх у мовленні.

Тестовий матеріал: складається з 5 картинок, що зображують жінок і чоловіка. Дитині демонструють картинку, що зображує жінку, і повідомляють, що її кличуть Оксана Андріївна. Після цього ставлять запитання: "У цієї жінки є дитина. Як вона її називає?", "Ця жінка заміжня. Як її називає чоловік?", "Припустимо, ти захочеш написати їй лист. Як ти до неї звернешся?". Аналогічні запитання пропонуються і до інших картинок.

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Ореста Петрівна;

2. Дарина Вікторівна;

3. Олена Миколаївна;

4. Микола Іванович;

5. Ганна Володимирівна.

Оцінка виконаних завдань: **2** – цілком правильна відповідь; **1** – відповідь інформативна, але не дуже точна; **0** – неправильна відповідь. **Максимальна кількість балів за завдання – 10.**

7. Класифікація понять

Мета: виявити здатність класифікувати об'єкти за загальними ознаками.

Тестовий матеріал: складається з 25 картинок, що зображують тварин, професії, меблі, побутову техніку, квіти тощо. Дорослий називає поняття, що відносяться до групи картинок, і просить дитину дати докладне визначення поняття, а потім дібрати відповідні картинки.

холодильник,

пральна машина;

4. Квіти:

айстра,

мак,

троянда,

васильок,

ромашка;

5. Свійські тварини:

вівця,

кошеня,

коза,

корова,

свиня.

Оцінка виконаних завдань: 2 – правильна відповідь; 1 – 1-2 неправильні відповіді; 0 – неправильні відповіді.

Максимальна кількість балів за завдання – 10.

Увага! Після виконання цього завдання дитині пропонується запам'ятовування розповіді. Дитині вголос читають казку, а вона повинна її запам'ятати і відтворити наприкінці тестування. Казка складатиметься з 11 речень.

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:*(Українська народна казка)***БАТЬКІВСЬКІ ПОРАДИ**

Жив у одному селі чоловік, і був у нього син. Якось батько каже йому:

– Слухай, сину, живи так, щоб ти мав у кожному селі хату, на кожен день нові чоботи і щоб тобі всі люди казалися.

Задумався син над батьковими словами й питає:

– Як це, батьку, я можу поставити в кожному селі хату, купувати щодня нові чоботи і примусити всіх мені казатися?

Засміявся старий і говорить:

– Дуже легко, сину. Матимеш у кожному селі доброго товариша – будеш мати свою хату. Щоб кожний день були нові чоботи, треба їх щовечора чистити, і на ранок вони будуть як нові.

І вставай, сину, рано – раніше всіх – і йди на роботу, і роби. А йтимуть на роботу люди, то всі будуть тобі казатися і вітатися *(11 речень)*.

8. Творення ступенів порівняння прикметників

Мета: діагностувати, наскільки в дитини розвинена здатність продуктивно застосовувати правила при підвищенні рівня абстрактності.

Тестовий матеріал складається з 3 картинок. Дитині повідомляють вихідний іменник, наприклад “смути”. Потім показують картинку із зображенням прапора зі смугами і запитують про те, який це прапор. На іншому прапорі смуг більше, на третьому ще більше (відповідь на останню картинку — “найсмугастіший”). Аналогічним чином демонструють інші картинки.

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Квіттина – хустка картата; найбільш картата; 2. Смужка – кофтина смугаста; найсмугастіша; 3. Зірка – светр зірчастий; найбільш зірчастий.

Оцінка виконаних завдань: 2 – усі ступені порівняння утворено правильно; 1 – незначні помилки; 0 – неправильна відповідь. Максимальна кількість балів за завдання – 6.

9. Взаємозв'язок вербальної і невербальної інформації

Мета: виявити здатність дитини до диференціювання емоційних станів у процесі спілкування.

Тестовий матеріал. Пропонуються послідовно 4 картинки із зображенням обличчя хлопчиків. Потрібно за картинкою визначити емоційний стан хлопчика. Після цього дитині пропонується фраза, наприклад: “Мені дуже приємно” (усього 10 фраз), що нібито вимовляє один із зображених хлопчиків, звертаючись до дитини. Завдання полягає в тім, щоб вибрати з чотирьох хлопчиків того, котрий міг би вимовити цю фразу: “Мені сумно”.

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. "Я веселий"	6. "Я ображений"
2. "Я засмучений"	7. "Я занепокоєний"
3. "Я зай"	8. "Мені страшно"
4. "Я здивований"	9. "Мені сумно"
5. "Мені боляче"	10. "Я обурений"

Оцінка виконаних завдань: **2** – зв'язок речення і картинки правильний; **1** – обрано спільні емоційні стани; **0** – зв'язок речення і зображення помилковий.
Максимальна кількість балів за завдання – 20.

10. Кодування і декодування наявної інтенції

Мета: виявити здатність до різного вираження однієї і тієї ж інформації з урахуванням специфічних рольових ознак.

Тестовий матеріал складається з 2 картинок із зображенням обличчя хлопчиків. Дитину просять назвати емоційний стан кожного хлопчика, після чого розповідають коротку історію і просять придумати фразу, що міг сказати один із зображених хлопчиків у заданій ситуації (історії). Наприклад, показують картинку із зображенням розсердженого хлопчика і говорять про те, що на нього наїхав товариш своїм велосипедом. Потрібно відповісти, що цей хлопчик міг би сказати товаришу.

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Хлопчик почув смішну оповідку.	2. Хлопчика образив товариш.

Оцінка виконаних завдань:

2 – висловлювання відповідає типу емоційного стану; **1** – відповідає змісту, але не відбиває емоційного стану; **0** – не відповідає змісту і не відбиває емоційного стану. **Максимальна кількість балів за завдання – 4.**

11. Конструювання речень

Мета: виявити здатність дитини логічно поєднувати різні поняття.

Дитині пропонується набір слів, з яких потрібно скласти речення, наприклад: "мати – працювати – сад" (10 наборів слів по 2-3 слова).

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Батько – пиляти – дрова;	6. Кішка – гратися – клубочок;
2. Бабуся – вишивати – квіти;	7. Корова – жувати – трава;
3.хлопчик – їздити – велосипед;	8. Дівчинка – читати – книга;
4. Перукар – робити – зачіска;	9. Кухар – варити – борщ;
5. Муляр – фарбувати – стеля;	10. Мати – обнімати – донька.

Оцінка виконаних завдань:

2 – усі слова вжито семантично і синтаксично правильно; **1** – є незначні помилки, відступи від правила; **0** – грубі помилки, відступи від правила. **Максимальна кількість балів за завдання – 20.**

12. Перебудування слів

Мета: діагностувати здатність упізнавати аналогію в значеннях слів; з'ясувати, як дитина засвоїла різні аспекти значень.

Дорослий називає три слова і просить дитину додати відсутнє четверте, наприклад: "лев – тигр – слон – ... (пантера)" (10 наборів слів).

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Кошеня – цуценя – теля – ...	7. Чорнобривець – малява – барвінок – ...
2. Вареники – галушки – малиці – ...	8. Агрус – бузина – глід – ...
3. Акація – береза – верба – ...	9. Джмінь – коник – мурашка – ...
4. Боровик – лисичка – мухомор – ...	10. Глечик – горщик – макітра – ...
5. Гарбуз – буряк – кавун – ...	
6. Мандарин – помаранча – цитрина – ...	

Оцінка виконаних завдань:

2 – назване слово пов'язано з попередніми, ураховано всі істотні ознаки; **1** – задане семантичне поле порушене через неврахування однієї істотної ознаки; **0** – слово не відповідає семантичному полю. **Максимальна кількість балів за завдання – 20.**

13. Відтворення розповіді

Мета: виявити здатність до розуміння змісту тексту і його передачі.

Відтворюється казка, що була прослухана після виконання 7-го тесту.

Оцінка виконаних завдань:

2 – правильне відтворення; **1** – незначні граматичні помилки; **0** – неправильне відтворення.

Максимальна кількість балів за завдання – 2.

Примітка.

Після завершення діагностування обчислюється загальна сума балів, яку набрала дитина, а потім отримані дані зіставляються з нормативними даними.

Отже, **максимальна кількість балів за всі правильно виконані завдання – 192.**

Характеристика рівнів розвитку мовленнєвих здібностей дошкільників

За результатами діагностичного обстеження дітей дошкільного віку можна визначити показники рівня розвитку мовленнєвих здібностей конкретної дитини і вікової групи дітей у цілому.

Так, за кількісними показниками розподілу балів має такий вигляд:

Лінгвістично здібна дитина – від 183 до 192 балів;

До високого рівня розвитку мовленнєвих здібностей можна віднести дітей, які отримали від 152 до 182 балів;

Достатній рівень розвитку мовленнєвих здібностей – від 111 до 151 бала;

Середній рівень розвитку мовленнєвих здібностей – від 71 до 110 балів;

Нижче за середній рівень розвитку мовленнєвих здібностей – від 52 до 70 балів;

Низький рівень – від 31 до 51 бала;

Критичний рівень розвитку мовленнєвих здібностей – від 30 балів і нижче.

Додаток Е

Форма протоколу до методики «Гейдельберзький тест мовленнєвого розвитку»

Назва завдання / Кількість балів	Варіанти відповідей		
Розуміння граматичних структур / 30	2 – відповідь правильна	1 – відповідь правильна після використання допомоги дорослого	0 – відповідь неправильна
Творення множини іменників / 30	2 – відповідь правильна	1 – помилкове вживання наголосу або часткова зміна потрібного закінчення	0 – відповідь неправильна
Імітація граматичних структур / 20	2 – відповідь правильна	1 – незначні артикуляційні та граматичні помилки	0 – відповідь неправильна
Корекція семантично неправильних речень/20	2 – точне виправлення речення	1 – обране для заміни слово не повною мірою відбиває зміст або допущена надмірна конкретизація	0 – корекція не проведена
Словотворення / 20	2 – правильне творення слів	1 – 3-4 помилки у творенні слів	0 – творення слів від одного кореня
Варіації назв / 10	2 – цілком правильна відповідь	1 – відповідь інформативна, але не точна	0 – відповідь неправильна
Класифікація понять / 10	2 – відповідь правильна	1 – 1-2 неправильні відповіді	0 – відповіді неправильні
Творення ступенів порівняння прикметників / 6	2 - усі ступені порівняння утворені правильно	1 – незначні помилки	0 – відповідь неправильна
Взаємозв'язок вербальної і невербальної інформації / 20	2 – зв'язок речення і картинки правильні	1 - обрано спільні емоційні стани	0 – зв'язок речення і зображення помилковий
Кодування і декодування наявної інтенції / 4	2 – висловлювання відповідає типу емоційного стану	1 – відповідає змісту, але не відбиває емоційного стану	0 – не відповідає змісту, не відбиває емоційного стану
Конструювання речень / 20	2 – усі слова вжито семантично і синтаксично правильно	1 – є незначні помилки, відступу від правил	0 – грубі помилки, відступи від правил
Перебудування слів / 20	2 – назване слово пов'язане з попередніми, ураховано всі істотні ознаки	1 – задане семантичне поле порушене через неврахування 1 істотної ознаки	0 – слово не відповідає семантичному полю
Відтворення розповіді / 2	2 – правильне відтворення	1 – незначні граматичні помилки	0 – неправильне відтворення
Усього за тест:			

Додаток Ж
Діагностика дошкільників

Діагностика молодших школярів

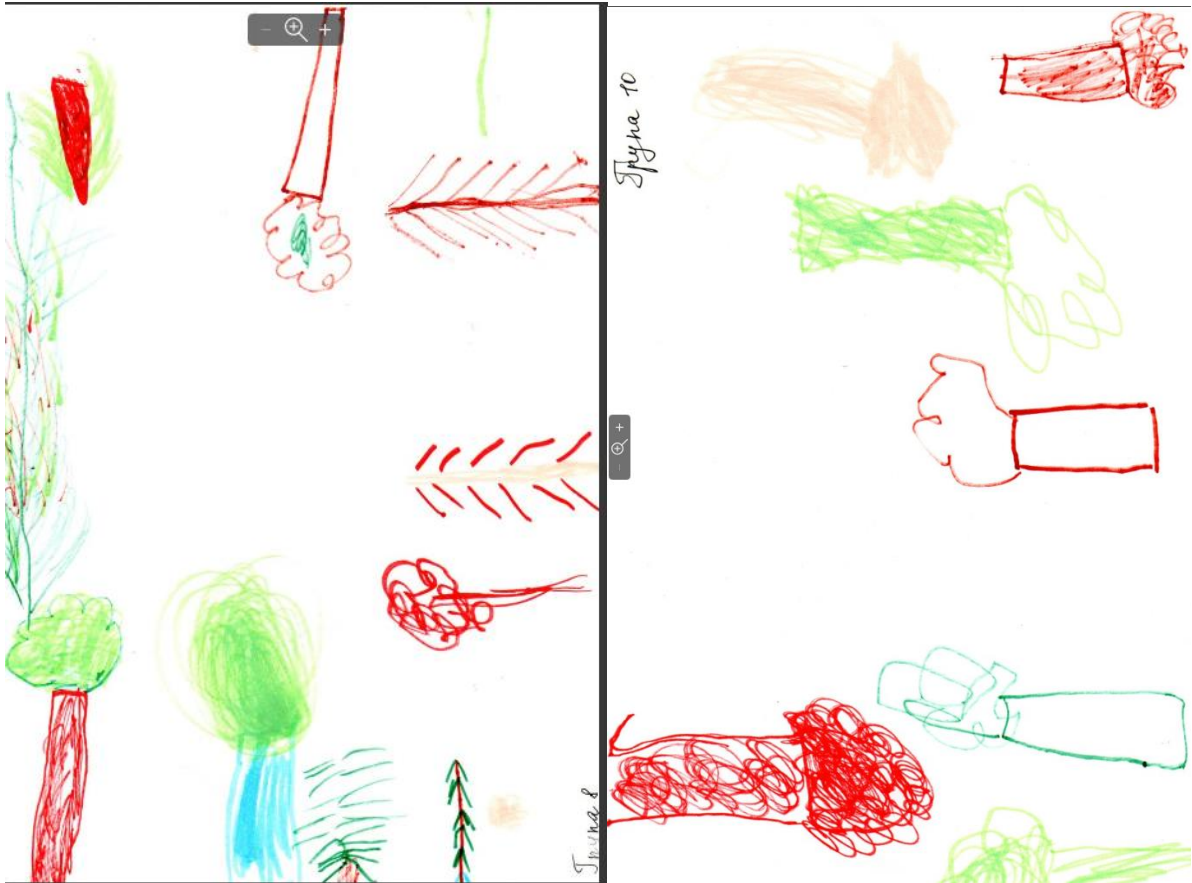

Додаток 3

Фотозвіт щодо проведення дослідно-експериментальної роботи

Дитячий садок

Підготовчий етап

Вправа на згуртування «Загальний малюнок» (підготовчий етап)

Основний етап

Комунікативна гра «Продовження іншої думки»

Комуникативна гра «Гойдалка»

Комуникативна гра «Крокодил»

Комуникативна гра "Як кажуть частини тіла"

Розучування нових слів

Заняття

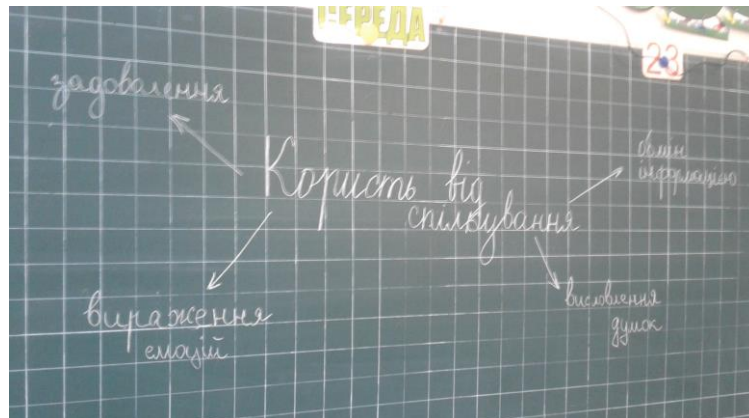
Заключний етап

Гра «Інтерв'юєр»

Школа

Підготовчий етап

Технологія «Асоціативний кущ»: користь від спілкування

Працюємо в парах – вправа «Загадка Л.Керрола»

Основний етап

Ракові зустрічі

Вправа «Розкажу про що завгодно»

Вправа «Розвиток іншої думки»

Вправа «Купівля - продаж»

Вправа «Яка все ж у мене, і у тебе чарівна річ»

Вправа «Відгадай емоцію, почуття»

Вправа «Діалог із дзеркалом»

Позакласний захід «Комунікативний тренінг»

Розповіді учнів на уроці зв'язного мовлення

Перегляд мультфільму – підготовка до складання розповіді

Заклучний етап

Челендж «Розмовляємо українською повсякчас»

Файл Вид Воспроизведение Навигация Лекции Тополиця

Додаток И

Тема. Складання розповіді «Корисні та отруйні гриби».

Мета. Поглибити знання учнів про різновиди грибів. Формувати мовленнєві вміння (лексичні, граматичні). Розвивати зв'язне мовлення, пам'ять, увагу. Виховувати любов до слова.

Обладнання. Зображення грибів, сюжетні малюнки, відео.

Тип уроку: урок розвитку зв'язного мовлення

Хід уроку

I. Організація класу

Перевірка готовності учнів до уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів. Повідомлення теми і завдань уроку.

Послухайте пісеньку. Про що вона?

<https://www.youtube.com/watch?v=B2pukK8ugwM>

Гриби – це тема нашого уроку. Ми сьогодні поговоримо, які гриби корисні, а які отруйні і навчимося складати розповіді про це.

III. Сприймання і первинне усвідомлення нового матеріалу

1. Робота з малюнком

Розгляньте малюнок. Що на ньому зображено?

2. Словникова робота.

Запам'ятайте назви грибів. Прочитайте назви їстівних і отруйних грибів. Поміркуйте, чому їх так назвали?

Які з них отруйні, а які їстівні?

Складіть словосполучення з назвами грибів.

Фізкультхвилинка

Руки вгору – підтягніться,
 Раз – два, раз – два!
 Щонайнижче нахиліться,
 Раз – два, раз – два!
 Станьте рівно, поверніться
 І до сонечка всміхніться.
 А тепер, любі малята,
 Пострибайте, як зайчата.
 Руки вгору підніміть,
 Вдих і видих всі зробіть.

3. Розповіді дітей

Повернись до малюнка. Розкажи, які гриби збирали діти?

IV. Узагальнення і систематизація знань

1. Гра «Я-лісник»

Уявіть себе лісником і складіть речення про отруйні гриби.

2. Дидактична гра «Які гриби у кошику?».

У Оксанки в кошику гриби зі звуком [б]. Яких грибів назбирала Оксанка?

У Дмитрика в кошику гриби зі звуком [о]. Яких грибів назбирав Дмитрик?

V. Підсумок уроку.

1.Бесіда.

- Діти, яких двох видів бувають гриби?
- Які гриби є отруйними? Назвіть
- Які є їстівні гриби? Назвіть
- Які гриби ви збирали у лісі?

Тема. Складання розповіді «Допомагаю вдома».

Мета. Поглибити знання учнів про істинно українські назви предметів. Формувати мовленнєві уміння (лексичні, граматичні). Розвивати зв'язне мовлення, пам'ять, увагу. Виховувати інтерес до вивчення рідної мови.

Обладнання: предметні малюнки посуду, сюжетні малюнки.

Тип уроку: урок розвитку зв'язного мовлення

Хід уроку

I. Організація класу

Перевірка готовності учнів до уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів. Повідомлення теми і завдань уроку.

Послухайте вірш.

Допомога

Безкорисна допомога
Дорого вартує,
Як людина її творить,
Чи сама відчує.
Так, - дорого, бо безцінна,
Бо неоцінима, Допомога,
що приходить
Майже неловима.

Діти, про що сьогодні піде мова на уроці?

III. Сприймання і первинне усвідомлення нового матеріалу

1. Робота з малюнком

Розгляньте малюнок. Що на ньому зображено?

2. Словникова робота.

Запам'ятайте, як правильно:

Не вилка

а виделка

Не стакан

а склянка

Не бутила

а пляшка

Не сковорідка

а пательня

Фізкультхвилинка

Руки вгору – підтягніться,
 Раз – два, раз – два!
 Щонайнижче нахиліться,
 Раз – два, раз – два!
 Станьте рівно, поверніться
 І до сонечка всміхніться.
 А тепер, любі малята,
 Пострибайте, як зайчата.
 Руки вгору підніміть,
 Вдих і видих всі зробіть.

2. Складання розповіді учнями

Розглянемо малюнок. Розкажіть, чи потрібно допомагати мамі по господарству? Як ви допомагаєте вдома?

IV. Узагальнення і систематизація знань

1. Діалог

Уявіть, що ви сперечаєтесь зі старшим братом. Розіграйте діалог на тему:
 «Я більше допомагаю мамі»

- Я роблю вдома таке....

- А я роблю це

2. Комунікативна ситуація.

Розкажіть, який посуд ми використовуємо, щоб приготувати борщ, а кашу, а картоплю сварити тощо?

V. Підсумок уроку.

1.Бесіда.

- Діти, чи треба допомагати мамі по дому?
- Як можна допомогти?
- Як конкретно ти допомагаєш вдома?

Додаток К

Тема: Комунікативний тренінг

Мета: сформувати у дітей розуміння, як краще себе поводити у певних життєвих ситуаціях, як підібрати правильні слова; розвивати зв'язне мовлення, комунікативні навички, логічне мислення, вміння доводити свою думку; виховувати ввічливість, комунікативність.

Форма проведення: тренінг

Обладнання: зображення з казковими героями, відеоматеріал, клубок з нитками.

Місце проведення: класна кімната.

Хід заходу:

I. Організація класу.

Ранкове коло. Діти стоять у колі з учителем. Дітям по черзі треба сказати сусіду комплімент, який починається з першої букви імені того, хто стоїть праворуч. Наприклад, Надія – ніжна, Аліна – активна, Рома – розумний.

Діти об'єднуються у групи за цеглинками лего. Лего лежать на парті, на 1-2-3, кожен учень із заплющеними очима, обирає навмання цеглинку. Таким чином, утворюється 6 груп: жовті, помаранчеві, блакитні, зелені, сині, червоні.

II. Вступна частина.

Групова робота: побажаємо один одному гарної роботи. Для цього виконаємо завдання.

Я роздаю вам рядки, а ваше завдання викреслити у рядку ті букви, які повторюються та вибрати ті букви, що не повторюються, і скласти з них побажання.

На всю роботу відводиться 2 хв (вчитель видає кожному учневі відповідну заготовку на аркуші паперу)

А О Н О О Е А Д Д
Х П А Р П Ї Р И И
З Ю Л А Л В Ю Л Ю
Г Ц Ж Ц Д И Г Ц Г

ЩЗУАЗСУТЗ
 ОАІОАТОАЬ
 (Нехай завжди щастить).
 ОРТБРАТОЖ
 АСНЄМНССО
 ВЧЗЧДВОВЧ
 ЯБПЯРПФАФ
 ИЦЙИЦТДЕД
 ПЮЛЮХГАГ
 (Бажаємо добра й тепла).

III. Основна частина.

Групова дискусія

Я буду зачитувати вам певні ситуації, а ваше завдання обговорити в групі і дати відповідь, як би ви вчинили?

Ситуації:

1. Ваня розказував Дімі про те, яку книжку він собі купив і хотів прочитати. Та Діма був заклопотаний тим, що в нього захворів хом'як. Ваня запитав: «Ну, що ти про це думаєш, Діма?» – А Діма перепитує: «Про що?».

Як бути Вані у цій ситуації?

Кожна група висловлює свою думку.

2. Соня запитала у Каті: Як справи?

Катя відповіла: Погано.

І Соня не дочекалася у відповідь як же її справи, хоча дуже хотіла поділитися спогадами про вчорашню поїздку.

Інсценізація

Розіграйте сценку про те, що робити Соні у цій ситуації?

3. У Колі було 2 яблука. Але Альону він не вгостив. Не роздумуючи, Альона підбігла і вихватила в нього друге яблуко.

Що потрібно було сказати Альоні, щоб Коля її вгостив?

Розіграйте діалог до ситуації.

Тільки що мені прийшла СМС-ка, і нас просять допомогти нашим друзям із казки.

Гра «Коректор»

Завдання: виправлення мовних помилок героя

К сожаленію, день народження буває раз на рік.

Рибка виконай моє желаніє.

Ми з Мішою в декількох дитячих кафешках побували.

З усіх пальто я обрав блакитне.

І з'їв Колобок лисичку.

Я сильно ображений.

Графічне малювання

4. Хлопці грали у футбол. Вася забив ногу і через нього команда програла. Чи дійсно Вася винуватий? Що треба його команді сказати йому?

Намалюйте відповідь до цієї ситуації.

«Лідери»

5. 2-Б дали завдання поприбиратись на подвір'ї, але на клас їм дали лише 10 віників. Як домовитися між собою, щоб працювали усі?

Спробуйте себе у ролі президента класу, прийміть рішення за всіх.

Проблемне питання

6. До класу прийшла нова учениця. Як допомогти їй скоріше звикнути до нових умов? Що треба сказати, щоб подружитися з нею?

Що б ви робили на місці вчителя, новенької учениці, інших учнів?

Щоденник вражень (Письмо для себе)

А тепер попрацюємо самостійно. У кожного з нас бувають вдома сварки. Та що ж робити в такі моменти. Я пропоную вам записати у щоденник вражень тему «Що робити, коли вдома сварка?» . У вас є декілька хвилин, щоб відповісти на питання.

Перегляд мультфільму (робота з медіа)

Тепер давайте подивимося мультфільм:

https://www.youtube.com/watch?v=Sv_90h_Hy0A

завдання: спробуйте у групах придумати свій мультфільм, що б порадили ви? (демонстрація сценок).

IV. Заключна частина

Вправа «Мережа вражень»

Для вправи потрібен клубок з нитками. Клубок передається від одного учасника до іншого розмотуючи нитку. Діти діляться своїми враженнями від години спілкування.

АНОТАЦІЯ

Пиріжок Н. С. Наступність у становленні мовної особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку / Н. С. Пиріжок. – Рукопис. – Кривий Ріг, 2019. – 129 с.

У кваліфікаційній роботі розкрито сутність понять «мовна особистість», «наступність».

У першому розділі магістерської роботи розглядаються основні теоретичні аспекти забезпечення наступності між закладами дошкільної освіти та Новою українською школою у становленні мовної особистості дитини. Визначено педагогічні чинники становлення мовної особистості, умови реалізації наступності у закладах дошкільної освіти та у Новій українській школі та розкрито компоненти забезпечення наступності у становленні мовної особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку.

У другому розділі проаналізовано стан досліджуваної проблеми у практиці сучасних шкіл, розроблено систему роботи щодо забезпечення наступності у становленні мовної особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку, наведено експериментальні дані щодо перевірки її ефективності.

Ключові слова: мовна особистість, наступність, дошкільний вік, молодший шкільний вік, заклад дошкільної освіти, Нова українська школа.